

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ'NİN ATVÂR-I SEB'Â RİSALESİ
(METİN-TAHLİL)

Cemile SAĞIR

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2017

ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ'NİN ATVÂR-I SEB' A RİSALESİ (METİN-TAHLİL)

Cemile SAĞIR

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK

Çorum 2017

KABUL VE ONAY

Cemile SAĞIR tarafından hazırlanan “Şah Velî Ayıntâbî'nin Atvâr-ı Seb'a Risalesi (Metin-Tahlil)” başlıklı bu çalışma 26.05.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cemil HAKYEMEZ (Başkan)

Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK (Danışman)

Prof. Dr. Ahmet Cahid HAKSEVER (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(26/05/2017)

Cemile SAĞIR

ÖZET

SAĞIR, Cemile, *Şah Velî Ayıntâbî'nin Atvâr-ı Seb'a Risalesi* (Metin-Tahlil), (Yüksek Lisans Tezi), Çorum 2017.

Şah Velî Ayıntâbî (ö. 17 Şaban 1013/8 Ocak 1605), 16. yüzyılın önemli bir kısmı ve 17. yüzyılın başını kapsayan dönemde yaşamış mutasavvıf bir şair ve yazardır. Kendisi bir Halveti şeyhi olan Ayıntâbî, müridlerini irşad etmek için eserler yazmıştır. Tezimizin esas konusunu oluşturan bu risalesini de yine müridlerinin çıktıkları manevi yolculuk sırasında aşacakları nefis mertebelerini anlatıp onlara rehberlik etmek için kaleme almıştır.

Biz de çalışmamızda Ayıntâbî'nin hayatı, ailesi, eserleri, *Atvâr-ı Seb'a* risalesinden yola çıkarak nefis mertebeleri hakkındaki görüşleri ve Halvetilik hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Ayıntâbî bu risalesinde nefis mertebelerini yedi tavır halinde ele almış, her mertebeyi ilgili ayet, hadis ve bazı eski dönem sufilerin sözleri ile desteklemiştir. Ayıntâbî ayrıca yedi mertebeyi anlattıktan sonra risalesini bitirmeyip müridlerine bilgi vermek için farklı konularla eserine devam etmiştir. Bu özelliği eseri diğer atvâr-ı seb'a risalelerinden farklı kılmaktadır.

Tezimiz bir giriş ve üç bölüm olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Şah Velî'nin mensubu olduğu Halvetiyye Tarikatının tasavvuf tarihindeki yerinden kısaca bahsettik. Birinci bölümde Ayıntâbî'nin hayatı, ailesi, şeyhleri, menkıbeleri, edebi şahsiyeti ve eserlerini ele aldık. İkinci bölümde "atvâr-ı seb'a" kavramının tasavvuftaki yerine değindik. Üçüncü ve son bölümde ise çeviri-yazım metine yer verdik.

Anahtar kelimeler: Şah Velî Ayıntâbî, atvâr-ı seb'a, Halvetiye, nefis, nefis mertebeleri, salik.

ABSTRACT

SAGİR, Cemile, *The Atwar-ı seb‘a Booklet of Sheikh Veli Ayıntabi* (Text-Analysis), (Master Thesis), Corum 2017.

Sheikh Veli Ayıntabi, (d. 17 Shaban 1013/8 January 1605) who lived in the important part of 16th century and at the beginning of 17th century, was a mystic poet and writer. Ayıntabi, who was a Khalwatiyya sheikh, wrote his works to educate his students. And also he wrote this booklet, which is the main subject of our thesis, to describe the levels of nafs that his followers will go beyond during their spiritual journey and to guide them.

In our thesis we tried to give information about Ayıntabi’s life, his family, his works, his ideas about nafs levels in consideration of his *Atwar-ı Seb‘a Booklet*, and also Khalwatiyya.

Ayıntabi handled nafs levels as seven stages, and also supported his ideas for each level with ayahs from Quran, hadiths and sayings of sufis from old term in this booklet. Our writer did not finish immediately the booklet but continued with different topics to give knowledge to his students after writing seven levels of nafs. This quality makes our thesis different from other booklets of atwar-ı seb‘a.

Our thesis consists of four sections: introduction and the other three sections. In the introduction section, we mentioned about the place of Khalwatiyya, of which our writer was one of the followers. In the first part, we referred to Ayıntabi’s life, his family, his sheikhs, his legends, his literary personality and his works. In the second part, we discussed the term of “atwar-ı seb‘a” in tasawwuf. We reserved the third and the last part for the text.

Key words: Sheikh Ayıntabi, atwar-ı seb‘a, Khalwatiyya, nafs, the levels of nafs, seeker.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
GİRİŞ	1
1. ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ'NİN TARİKATI VE TASAVVUF TARİHİNDEKİ YERİ.....	1
1.1. HALVETİYE TARİKATI VE ORTAYA ÇIKIŞI.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
2. ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ el-HALVETÎ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ.....	8
2. 1. Hayatı.....	9
2. 2. Şah Velî'nin Tarikat Silsilesi ve Şeyhleri.....	16
2. 3. Menkıbe ve Kerametleri.....	19
2. 4. Ayıntâbî'nin Şahsiyeti ve Eserleri.....	23
2. 4. 1. Tasavvufî Şahsiyeti.....	23
2. 4. 2. Eserleri.....	24
2. 4. 2. 1. Atvâr-ı Seb'â Risalesi.....	33
İKİNCİ BÖLÜM	
3. AYINTÂBÎ'YE GÖRE ATVÂR-I SEB'Â.....	43
3. 1. Birinci Tavır.....	46
3. 2. İkinci Tavır.....	49
3. 3. Üçüncü Tavır.....	52
3. 4. Dördüncü Tavır.....	55
3. 5. Beşinci Tavır.....	58
3. 6. Altıncı Tavır.....	60
3. 7. Yedinci Tavır.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. ÇEVİRİ-YAZIM METİN	68
SONUÇ	108
KAYNAKÇA.....	113
EK-1: ATVÂR-I SEB‘A’NIN YAZMA NÜSHASI	120
EK-2: ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ’NİN KABRİ	132

KISALTMALAR

age : Adı geçen eser

bk. : Bakınız

c. : Cilt

ev. : Çeviren

DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

haz. : Hazırlayan

H. : Hicrî

no. : Numara

. : lm

s. : Sayfa

S. : Sayı

(s) : Sallallāh aleyhi ve selem

ss. : Sayfadan sayfaya

ts. : Tārİhsiz

TTK. : Türk Tarih Kurumu

vr. : Varak

ÖNSÖZ

Özellikle Halveti şeyhleri tarafından yazılmış olan *Atvâr-ı Seb'a* türü eserler, tasavvufta ilahi hakikate ulaşmak için yapılan ve seyr ve sülûk adı verilen manevi yolculukta salik tarafından bir müşşid-i kâmil rehberliğinde aşılan mertebelerin anlatıldığı eserlerdir. *Atvâr-ı Seb'a* türü eserler yazan Halveti şeyhleri çıktıkları bu zorlu yolda müritlerine rehberlik etmek amacı gütmüşlerdir.

16. yüzyıl önemli bir bölümü 17. yüzyılın ise başında yaşamış Antepli bir Halveti şeyhi olan Şah Velî Ayıntâbî'de müritlerini eğitirken onlara rehberlik etmek ve onları bilgilendirmek için yazdığı *Atvâr-ı Seb'a Risalesi* isimli eserinde nefis mertebelerini kaleme almıştır.

Şah Velî'nin bu eseri onun nefis mertebeleri ve bazı tasavvufi kavramlara yaptığı açıklamaları içermesi bakımından önemlidir. Ayrıca tarih boyunca yaşadığı toplumu düşünce ve eserleri ile etkilemiş olmasına rağmen günümüzde çok fazla tanınmayan değerli şahsiyetlerden biri olan Şah Velî hakkında yapmış olduğumuz bu çalışma onun tasavvuf anlayışının ve tasavvuf tarihindeki yerinin tespit edilmesi, yeni nesiller tarafından tanınması ve eserlerinin gün yüzüne çıkartılması bakımından da önem taşımaktadır. Diğer bir önemli nokta ise “*atvâr-ı seb'a*” türünde yazılmış olan eserlere ışık tutmasıdır. Ayrıca Halvetiliğin Şah Velî'nin yaşadığı zaman diliminde savunduğu fikirlere ve çağın tasavvuf düşüncesine katkılarının tesbit edilmesine de ışık tutmaktadır.

Çalışmamızda, Şah Velî'nin silsilesi ile ilgili olarak kesinliğe kavuşmamış noktalara kesinlik kazandırdık, daha önceki çalışmalarda bütünüyle yer verilmemiş Osmanlıca bir eserini bulup inceledik, günümüz harfleri ile yeniden yazdık ve ölüm tarihi ile ilgili şüpheleri giderdik.

Bizim bu çalışmamızda amacımız, Şah Velî'nin *Atvâr-ı Seb'a Risalesi* adlı eserini ele alıp çeviri-yazım metnini günümüz harfleri ile vererek müellifimizin nefis mertebeleri ile ilgili görüşlerini dini ve tasavvufî açıdan incelemek oldu. Bunun için önce eseri okuyup günümüz Türkçesi ile yeniden yazdık. Ancak Ayıntâbî'nin Arapça

yazdığı bölümleri bizde aynı şekilde kaleme aldık. Eserde geçen ayetlere kolay ulaşılabilmesi için sure adı ve ayet numarasını dipnot olarak verdik.

Tezimizde Halvetilikle ilgili bölümü hazırlarken öncelikli olarak M. Sadık Vicdânî'nin *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye (Tarîkatler ve Silsileleri)* isimli eseri, Osman TÜRER'in *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetilik Örneği*, Rahmi SERİN'in *İslam Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler* ve Hasan Kamil YILMAZ'ın *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar* isimli eseri başlıca referanslarımız oldu. Ayrıca Ayıntâbî'nin "Işık Elinden" Redifli Kasîdesi hakkında Raşit ÇAVUŞOĞLU tarafından yazılmış makale ve *Risaletü'l Bedriyye* adlı eseri ile ilgili yine Raşit ÇAVUŞOĞLU tarafından metin inceleme ve çeviri-yazım şeklinde yapılmış bilimsel çalışmada yararlandığımız başlıca referanslarımız arasında yer almaktadır.

Şah Velî'nin hayatını ve eserlerini incelediğimiz bölümde tarih araştırma yöntemlerinden yararlanıp literatür taraması yaptık. Bunun için tabakat (biyografi) kitaplarını, Osmanlı sicillerini ve arşivlerini taradık ve hayatını, ailesini ve tasavvufi yaşantısını tespit ettik. Hayatı ve ailesi hakkında araştırma yaparken tarafsız ve güvenilir olması nedeni ile öncelikli olarak Osmanlı sicilleri ve arşivlerini taradık. Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* ve Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ* isimli eserleri bu aşamada bizim için önemli kaynaklar olmuştur.

Ayıntâbî'nin yaşamını incelediğimiz bölümler için öncelikle kendisinin el yazması eserlerinden yararlandık. Bunlar hakkında edindiğimiz bilgileri deskriptif bir yöntemle ortaya koyduk. Kütüphanelerde el yazması olarak bulunan bu eserleri elde edip yaşamı hakkında vermiş olduğu bilgilerden yararlanarak hayatı, ailesi, şeyhleri ve tasavvufî düşünceleri ile ilgili bilgileri ilk elden elde etmeye çalıştık. Cemil Cahit GÜZELBEY'in *Gaziantep Evliyâları* ve *Gaziantep Camileri Tarihi*, Raşit ÇAVUŞOĞLU'nun, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, isimli kitabı, Ali ÖZTÜRK'ün, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf* isimli doktora tezi ve Sadeddin Nüzhet ERGUN'un *Türk Şairleri* isimli eserleri çalışmamızın diğer önemli kaynaklarıdır.

Atvâr-ı Seb'a kavramını incelediğimiz ikinci bölümde diğer çalışmalardan farklı olarak karşılaştırma metodundan yararlandık ve diğer atvârı seb'a risalelerinde konunun nasıl ele alındığına değindik. Ali Haydar BOSTANCI'nın yüksek lisans tezi olan *Tasavvuf'ta Etvâr-ı Seb'a ve Sofyalı Bâlî Efendi'nin Etvâr-ı Seb'ası*,

Ramazan MUSLU'nun *Halvetiyye'de "Atvâr-ı Seb'a" Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâlî'nin Atvâr-ı Seb'a Risalesi* adlı makalesi başlıca kaynaklarımız oldu. Yine Sofyalı Bâlî Efendi'nin nefis mertebeleri ile ilgili yazmış olduğu *7 Makam 7 Nefs* adlı eserini nefis mertebeleri hakkında önemli bir kaynak olarak değerlendiririk.

Üçüncü bölümdeki metnin yayına hazırlanması ise tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Araştırmamızın bilimsel olabilmesi için tasavvuf literatüründeki klasik eserlerden de faydalandık. Ayrıca Ayıntâbi'nin kullandığı tasavvufî terimler ve bunlara verdiği anlamlara da dikkat ettik. Ayet mealleri için ise Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanmış olan Kur'an Meali'ni kullandık.

Çalışmamız giriş, Şah Velî'nin hayatı, atvâr-ı seb'a hakkında bilgi ve çeviri-yazım bölümü olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Eserin giriş bölümünde, Ayıntâbi'nin tasavvufî düşüncelerini anlamak için müellifimizinde mensup olduğu Halveti tarikatı hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Birinci bölümde yazarın hayatı, silsilesi, şeyhleri, edebi yönü ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde atvâr-ı seb'a, atvâr-ı seb'a'nın tasavvufî tahlili, nefis ve nefis mertebeleri konusu ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölüm ise çeviri-yazımdan oluşmaktadır.

İncelemiş olduğumuz eserin yaptığımız araştırmalar sonucunda tek bir nüshasına rastlanmıştır. Elyazma olan ve daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan bu risale, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Bölümü, no. 827/7, vr. 56b-68a'da bulunmaktadır.

Bu çalışmamda tez çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK'e yardımı ve anlayışından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca aileme ve tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen bütün hocalarıma da teşekkür ederim.

Cemile SAĞIR

Çorum 2017

GİRİŞ

1. ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ’NİN TARÎKATI VE TASAVVUF TARİHİNDEKİ YERİ

Tezimizin konusunu oluşturan *Atvâr-ı Seb‘a* isimli risalenin yazarı müellifimiz Şah Velî Ayıntâbî, Halvetiye Tarîkatı’nın Cemâliye şubesine bağlı bir Halveti şeyhi idi. Bu nedenle Şah Velî’nin tasavvufî düşüncesinin oluşmasında ve gelişmesinde etki eden unsurları anlayabilmemiz için öncelikle mensubu bulunduğu tarîkat hakkında bilgi vermemiz gerekmektedir. Ancak çalışmamızın ana konusu “atvâr-ı seb‘a” olduğu için tarîkatı üzerine yapacağımız bu çalışmayı fazla ayrıntılı tutmayacağız.

1.1. HALVETİYE TARÎKATI VE ORTAYA ÇIKIŞI

Halvet, “bir kimse ile yalnız kalmak”¹, “tenhaya çekilmek ve yalnızlık”² gibi anlamlara gelmektedir. Ayrıca tasavvuf literatüründe “çile” ya da “erbain çıkarmak” olarak da tanımlanmaktadır.³

Tasavvufta halvet; ruhu arındırıp keşif ve marifete elverişli hale getirmek,⁴ kalbden mâsivâyı çıkarmak, kalbi ağyardan temizlemek ve Hakk’ın sayısız

---

1 Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, Matbaa-i Osmaniyye, İstanbul, H. 1272, c. 3, s. 805.

2 Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet, İstanbul, H. 1317, s. 587.

3 Mustafa Aşkar, *Niyazî-i Mısrî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011, s. 170.

4 Süleyman Uludağ, “Halvet”, *DİA*, c. 15, ss. 387-388.

nimetlerini düşünüp kendinden geçmek⁵ ve müridin fitratında bulunan olumsuzlukları gidermek⁶ amacı ile bir eğitim metodu olarak kullanılmaktadır.

Hiz. Musa, Sina Dağı'nda Allah ile konuşmadan önce halvete girmiş ve kırk gün boyunca oruç tutup ibâdet etmiştir. Yine Hiz. Davûd bir hatası nedeni ile Allah'tan utandığı için تنها bir yere çekilmiş ve kırk gün boyunca ağlayıp, secde ve dua ederek af dilemiştir. Yine bir bebek, anne karnında embriyolojik gelişimini kırk günde tamamlamaktadır. Bu örnekler tasavvufta halvetin neden kırk gün olarak belirlendiğine kaynak olarak gösterilmektedir.⁷

Hiz.Peygamber'in bi'setten önce Hira Mağarasına çekilmesi ve buradaki yaşantısında yine mutasavvıflar tarafından halvete örnek olarak gösterilmiş ve Hiz.Peygamber'in Hira Dağı'ndaki bu uygulamasını örnek alan sufiler sünnete uymak için halveti benimsemişlerdir.⁸

Halvet, Ömer Halvetî ile bir tarikat adı olmuştur.⁹ Halvet aynı zamanda Halvetiye tarikatının da en önemli âdablarından biridir. Halvette bulunan sâlik zorunlu olmadıkça dışarı çıkmaz ve kimse ile konuşmaz. Tüm zamanını ibadet ve zikir ile geçirir.¹⁰

Halvetiye tarikatı'nın kurucusu, Şeyh Ebû Abdillâh Sirâcuddîn Ömer b. eş-Şeyh Ekmelüddîn el-Gîlânî el-Lahcî el-Halvetî (ö. 800/1397)'dir.¹¹ Ömer b. Ekmelüddîn Halvetî, Lahicân'da doğmuş ve ilk tasavvufî eğitimini babasından almıştır.¹² Daha sonra Harezmi'de bulunan amcası Şeyh Ahî Muhammed b. Nûri'l-Halvetî'ye¹³ intisab edip onun gözetimi altında seyr-i sülûkunu tamamlamıştır.¹⁴

---

5 Hasan Kamil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2011, s. 195.

6 Yılmaz, *age*, s. 196.

7 Aşkar, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, c. 39, s. 539; Süleyman Uludağ, Selçuk Eraydın, "Erbâin", *DİA*, c. 11, s. 270-271.

8 Aşkar, *age*, s. 539; Uludağ, "Halvet", *Keşkül* yıl: 2012 (Yaz), S. 23, s. 5.

9 Aşkar, *age*, s. 541.

10 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitapevi Yayınları, İstanbul 2007, s. 249.

11 Sadık Vicdâni, *Tomâr-ı Turûk-u Aliyye*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1995, s. 174.

12 Uludağ, "Halvetiyye", *DİA*, c. 15, ss. 393-395.

13 Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 262.

Amcasının vefatının ardından kendisi şeyh olan Ömer el-Halvetî, Tebriz civarındaki Hüy'a, Mısır'a ve oradan da hac görevini yerine getirmek için Hicaz'a gitmiştir. Daha sonra, Sultan Üveys'in daveti üzerine Herat'a gelmiş ve H. 800 'de Herat'ta vefat etmiştir.¹⁵

Ömer el-Halvetî'nin 1600 gün hiç ara vermeden halvette kaldığı ve kırk defa peş peşe halvet çıkardığı¹⁶ hatta kırkinci erbaini tamamlayınca kendisine Hz. Peygamber tarafından kırk tane "dal" harfi işaretli bir taç hediye edildiği rivayet edilir.¹⁷ Ömer el-Halvetî'nin kurmuş olduğu tarîkata Halveti denmesinin sebebi olarak burada anlattığımız çınar olayı, kırk erbaini ardarda çıkarması ve halvete düşkün olduğu bilinen amcasının halifesi olup daha sonra onun yerine geçmesi gösterilmektedir.¹⁸

Halvetiye tarîkatının kurucusunun Ömer el-Halvetî'dir ancak tarîkatın özellikle Anadolu'da ve Azerbeycan'da tanınip yayılması Seyyid Yahya Şirvânî (ö. 870/1466) döneminde onun irşad için farklı bölgelere gönderdiği halifeleri ile gerçekleşmiştir.¹⁹

Şirvan'ın Şamahı şehrinde doğan Yahya Şirvânî'nin tam adı Seyyid Cemâleddîn Yahyâ b. Seyyid Bahâeddîn eş-Şirvânî eş-Şamahî el-Baküvî el-Halvetî'dir. Çocukluk ve gençlik döneminde Şamahı'da bulunan Yahya Şirvânî, burada Kutbüddin es-Serabî ve Mevlânâ Tâceddin gibi hocalardan ders almış ve Halvetî şeyhi Sadreddîn-i Hiyâvî'ye intisap etmiştir. Şeyhinin vefatının ardından irşad faaliyetlerine Bakü'de devam etmiş ve burada vefat etmiştir.²⁰

Yahya Şirvanî, Halvetî tarîkatının temel ilkelerini belirlemiş²¹ ve yetiştirdiği halifelerini irşad için farklı yerlere göndererek tarîkatın yayılıp tanınmasını

---

14 Sadık Vicdâni, *age*, s.175; Yılmaz, aynı yer.

15 Osman Türer, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat- Halvetilik Örneği*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011, s. 80.

16 Türer, *age*, s. 81.

17 Uludağ, "Halvetiye", *DİA*, c: 15, ss. 393-395.

18 Sadık Vicdâni, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye*, s. 175; Türer, *age*, s. 81; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Sehâ Neşriyat, c. 3, s. 94.

19 Sadık Vicdâni, *age*, s.178.

20 Sadık Vicdâni, aynı yer.

21 Ramazan Muslu, *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s. 121.

sağlamıştır. Dede Ömer Rûşenî (ö. 892/1486), Habîb Karamânî (ö. 902/1496) ve Muhammed Erzincânî (ö. 879/1474) Yahya Şirvanî'nin tanınmış halifelerinden bazılarıdır.²² Yahya Şirvanî, halvet ve zikir uygulamalarında yenilikler yapmış, Halvetîlerin günlük evrâdı olan ve zikir sırasında okunan "vird-i settar"ı (Vird-i Yahya) düzenlemiştir²³ ve yedi esma sayısını on ikiye çıkarmıştır. Yapmış olduğu bu düzenlemeler nedeniyle pir-i sanî (ikinci pir) olarak ta bilinmektedir. Riyâzet ve halvete önem veren²⁴ Seyyid Yahya'nın, yazmış olduğu eserlerle tasavvufî-edebî geleneği başlattığı da söylenmektedir.²⁵

Halvet, hem Seyyid Yahya'nın tasavvufî görüşlerinin hem de Halvetîlik eğitim sisteminin temelini oluşturmaktadır. Şirvanî'ye göre "halvet" Allah'ın zikri ile meşgul olmak için her türlü düşünceden uzaklaşmaktır. Böylece kalp nefsanî düşüncelerden ve dünyevi hatıralardan temizlenmektedir.²⁶ Şirvanî, halvetin kırk gün olmasını Kurân-ı Kerim'den bir âyet ile açıklamaktadır: "*Musa ile otuz gece için sözleştik ve ona on gece daha ekledik. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı. Musa, kardeşi Harun'a, 'Halkım içinde benim yerime geç, doğru davran. Bozgunculuk yapanların yoluna da uyma,' dedi.*"²⁷

Halvetîlerde tarikat esasları bir Halvetî halifesi olan Harîrîzade tarafından yazılan *Tıbyan*'da şu şekilde yer almaktadır: Kelime-i tevhid, "esmâ-ı seb'â" zikri, rüya yorumu ve kalbi masivadan temizlemek.²⁸

Halvetîlerde seyr-i sülûk, Esmâ-i Hüsnâdan seçilmiş olan yedi ismin belirlenmiş olan sıra ile zikredilmesi ile yapılmaktadır ve bu yedi isimden her birine nefsin bir sıfatı karşılık gelmektedir. Bu yedi isim sırasıyla "Lâ ilâhe illallah, Allah, Hû, Hak, Hay, Kayyûm ve Kahhâr"dır; bu isimlere karşılık gelen nefsin yedi sıfatı ise "emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziyye, kâmile"dir.²⁹

---

22 Türer, *age*, s. 83.

23 Sadık Vîcdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye*, s.178.

24 Mehmet Rıhtım, "Yahya-yı Şirvanî", *DİA*, c. 7, s. 302.

25 Rıhtım, "Seyyid Yahya Şirvanî", *Keşkül*, ss. 12-13.

26 Seyyid Yahya Şirvanî, *Şifa'ul-Esrar*, Hazırlayan: Mehmet Rıhtım, Sufi Yayınları, İstanbul 2014, s. 256.

27 A'râf 7/142.

28 Sadık Vîcdânî, *age*, s. 180.

29 Muslu, *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*, s. 122.

Zikir silsilesi Hz. Ali'ye dayanan Kadiriye, Rifâiye, Sühreverdiye, Şâzeliyye, Halvetiye ve Mevleviye gibi tarikatlarda zikir genellikle sesli (cehrî) ve hareketli olarak yapılmakta ve bu şekilde “emmâre”den “kâmile”ye kadar olan nefsin yedi mertebesi aşılmaktadır.³⁰

Tasavvuf ıstılahında müridin esmâ-i seb‘a'nın birincisinden itibaren sırayla bir diğerine geçerek bu şekilde seyr-i sülûkünü tamamlamasına “tekml-i merâtib” (mertebeleri tamamlamak) ve “kat-ı menazil” (menzilleri aşmak) denmektedir. Bu şekilde seyr-i sülûkünü tamamlayan müride hilafet ve irşad görevi verilmekte, kendisine tarikat taç ve hırkası giydirilmektedir. Bu yedi ismi sırasıyla takip ederek ilk zikreden şeyhin İbrahim Zâhid Gilânî olduğu söylenmiştir.³¹

Halvetiye tarikatında, esmâ-i hüsnâ'dan oluşan yedi isim ile gerçekleştirilen manevi yolculuk daire şeklinde düşünülmüştür.³² Salik bu yedi daireyi kâmil bir mürid rehberliğinde sırasıyla geçerek sülûkünü tamamlar ve böylece kul ile Allah arasında bulunduğu inanılan ve nur ile zulmetten ibaret yetmiş bin perde kalkar ve mükâşefeler başlar.³³ Her tamamladığı esmâ ile on bin perde aşan salik, nefis mertebelerinin tümünü geçerek sülûkünü tamamlar ve bu yolculuğun sonunda da Allah'a vâsıl olur.³⁴

Halveti müridlerinin haftanın belirli günlerinde ve hergün okudukları tesbihat, evrâd ve virdleri vardır. Bunlardan biri olan Yahya Şirvanî'nin “*Vird-i Settâr*”ı, Halvetiye'nin bütün kollarında seyr-i sülûk yapan her sâlike vird olarak verilir ve sâlik kendi esmâ virdinin yanında bunu da okur.³⁵ “*Vird-i Settâr*” isimli eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm münâcat kısmıdır, ikinci bölüm Hz. Peygamber'i övüp nübüvvetini ispatlar, üçüncü bölüm ise ashabın övüldüğü bölümdür.³⁶

---

30 Reşat Öngören, “Zikir”, *DİA*, c: 44, ss. 409-412.

31 Sadık Vicdâni, *Tomâr-ı Turûk-u Aliyye*, s. 181.

32 Sadık Vicdâni, *age*, s. 183; Türer, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat- Halvetilik Örneği*, s. 87.

33 Sadık Vicdâni, aynı yer.

34 Türer, *age*, s. 87.

35 M.Fatih Çıtlak, “Vird-i Settâr”, *Keşkül*, S. 29, ss. 89-91.

36 Mehmet Rıhtım, F. Aliyeva, “Vird-i Settâr”, *Keşkül*, S. 29, ss.124-125.

Halvetilik'te Vird-i Settar ile beraber Kur'ân-ı Kerim'den âyetler okunur, salâvat çekilir ve mağfiret dilemek için özel dualar yapılır.³⁷ Yine tasavvufta uyulan az yeme (killet-i taam), az konuşma (killet-i kelim), az uyuma (killet-i menam), zikir, fikir ve şeyhe bağlılık ilkeleri Halvetiler tarafından hassasiyetle uygulanmaktadır.³⁸

Halvetiye tarîkatı özellikle İstanbul, Anadolu ve Balkanlarda oldukça yaygın olup otuzdan fazla kola ayrılmış olduğu söylenen tarîkat temelde dört ana kolda toplanmaktadır.³⁹

Halvetiye'nin kollara ayrılması ve Anadolu'dan Balkanlar'a, Kuzey Afrika'ya, Orta Asya'ya ve Hindistan'a yayılması Seyyid Yahya Şirvânî'den sonra olmuştur. Sadreddin Hiyavi'nin halifelerinden Amasyalı Pir İlyas ile Halvetilik Anadolu'ya getirilmiştir. Halvetiye'nin ilk kolu Dede Ömer Rûşenî'nin (ö. 892/1486) Aydın ve çevresinde yayılan Rûşeniyye koludur.⁴⁰ Cemâl-i Halvetî (ö. 899/1493) Cemâliye kolunun, Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin (ö. 910/1504) daha çok Halep civarında yayılan Ahmediyye kolunun ve Şemseddin Sivâsî (ö. 1006/1597) Sivas ve çevresinde yayılan Şemsiyye kolunun kurucusudur.⁴¹

Halvetiliğin Cemaliyye kolu "Çelebi Halife" ismi ile ün yapmış⁴² olan ve Muhammed Erzincânî'nin (ö. 879/1474) de halifesi olan Şeyh Muhammed Cemâleddin Halveti (ö. 899/1494) tarafından Amasya'da kurulmuştur.⁴³

Çelebi Halife Amasya'da irşad vazifesini yerine getirdiği sırada Amasya'da vali olan II. Bayezid ile tanışmış, onun daveti ile İstanbul'a gelmiş ve tarîkatın merkezi de İstanbul'a taşınmıştır.⁴⁴ "Mefhar-ı aktâb-ı devrân" diye de bilinen Cemâl-

---

37 Rıhtım, F. Aliyeva, *age*, s.126.

38 Uludağ, "Halvetiyye", *DİA*, c. 15, s. 394.

39 Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 262.

40 Mehmet Akif Köseoğlu, "Tarîkat-ı Halvetiyye ve Şubeleri", *Keşkül*, S. 23, ss. 96-97.

41 Uludağ, "Halvetiyye", *DİA*, c. 15, s. 394; Türer, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetilik Örneği*, ss. 92-93.

42 Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. 3, s. 323.

43 Hüseyin Vassaf, *age*, c.3, s. 323; Yılmaz, *age*, s. 262.

44 M. Serhan Tayşi, "Cemâl-i Halvetî", *DİA*, c.7, s. 302; Mahmud Cemaleddin Hulvîzâde, *Lemazât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye*, Hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 430-431; Ali Öztürk, *XVI*.

i Halvetî'de *Envârü'l-kulûb* adlı risâlesinde yedi mertebe halinde atvâr-ı seb'â'dan bahsetmiştir. Bu mertebeler “sadr, kalb, ruh, sır, fenâ fillâh, hayret, fenâ fi'l fenâ”dır. Bu yedi mertebenin seyrini de şu şekilde sıralamıştır: seyr-i ilallâh, seyr-i lillâh, seyr-i alallâh, seyr-i billâh, seyr-i maallâh, seyr-i fillâh ve seyr-i anillâh.⁴⁵

Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf, (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, s. 23.

45 M. Serhan Tayşi, “Cemâl-i Halvetî”, *DİA*, c.7, ss. 302-303.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ EL-HALVETÎ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Osmanlı Devleti'nin altın dönemi olan 16. yy'ın önemli bir bölümünde 17. yy'ın ise ilk yıllarında yaşamış olan Şah Velî, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Mehmet dönemlerinin atmosferinden etkilenmiştir. Yaşadığı dönemin özelliği olarak sünni bir tasavvuf anlayışını benimseyip Kur'an ve sünnet çizgisinden çıkmamıştır. Yine bu dönem el yazması eserlerin çok olduğu bir dönemdir. Şah Velî'nin eserleri de el yazması olarak kütüphanelerde yer almaktadır.

Şah Velî'nin çocukluk ve gençlik yılları, 1520'den 1566'ya kadar padişahlık yapmış olan Kanunî döneminde geçmiştir. Bu yıllar Türk tarihinin en ihtişamlı yılları olmuştur. Ancak İran'da Safevîlerin sebep olduğu tehlike Avrupalıların işine yaramıştır.

Kanunî döneminde ilim, kültür, sanat ve mimaride önemli ilerlemeler yaşanmış, medreselerde dinî ilimlerin yanı sıra matematik, tıp, tarih, coğrafya da okutulmuş ve bu alanlarda çok sayıda eserler yazılmıştır.⁴⁶ Bu dönemde tasavvufi faaliyetler daha fazla yoğunluk kazanmış ve eğitim için çalışmışlardır. Özellikle Halvetîlik en yaygın tarikat olmuştur.⁴⁷ Kanuni döneminde denizlerde elde edilen başarılar ve medrese teşkilatındaki gelişmeler II. Selim (1566-1574) döneminde de sürmüştür. Şah Velî'nin yaşamının son yılları ise III. Mehmet (1595-1603) dönemine rastlamıştır, I. Ahmet (1603-1617) tahta geçtikten birkaç yıl sonra da vefat etmiştir.

---

46 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, TTK Yay., Ankara 2011, II, ss. 595-607.

47 Cahid Baltacı, *XV-XVI Asırlar Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 50.

2. 1. Hayatı

Ulemadan⁴⁸ olan Şah Velî'nin yaşam öyküsü ile ilgili tabakat kitaplarında ve menakıbnamelerde ayrıntılı bir bilgi yer almamaktadır. Kendisi, ailesi ya da şeyhleri hakkındaki bilgileri Ayıntâbî'nin eserlerinde vermiş olduğu bilgilerden öğrenmekteyiz.⁴⁹

Eserlerinden elde etmiş olduğumuz bilgilere göre Şah Velî Ayıntâbî H. 938/1532 yılında Maraş'ta doğmuştur.⁵⁰ Ayıntâbî'nin babası tanınmış bir aileden gelen Mehmet Bey, annesi ise soyu Alâüddevle'ye⁵¹ silsilesi ise Nüşîrevân'a dayanan Emine Hatun'dur.⁵²

Şah Velî'nin kardeşi Ali Çelebi'nin açtığı mal davası ile ilgili mahkeme kayıtlarında Şah Velî'nin babasının adı “Kazanhan oğlu Minnet Çelebioğlu Sofi Mehmet” olarak geçmektedir.⁵³ Ayrıca yine bu kayıtlarda; hayır sahibi “Minnet oğlu ölü Mehmet Bey” olarak adı geçen Şah Velî'nin babasının diğer çocukları ve eşlerinin adları da yer almaktadır. Buna göre oğulları Süleyman, Yusuf, Ali Çelebi, Şah Velî ve Murat Bey; kızları Hatice Ayşe ve Ferah Sultan; eşleri Emine ve Nigar Hatun olarak kayıtlarda geçmektedir.⁵⁴ Şah Velî tarafından yazılan vakfiyeden de Yakub ve Murad isminde iki oğlu olduğunu öğrenmekteyiz.⁵⁵ Oğullarından Şeyh Yakub aynı zamanda Şah Velî'nin halefidir.⁵⁶

---

48 Şakir Sabri, *Gaziantep Büyükleri*, Halk Fırkası Matbaası, Gaziantep 1934, s. 9.

49 Saadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, Devlet Basımevi, İstanbul 1938, s. 510.

50 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 2b; Raşit Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, Okur Akademi, İstanbul 2016, s. 17; Çavuşoğlu, “Şah Velî Ayıntâbî ve “Işık Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, Yıl: 2014(6), s. 63; Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 97.

51 Sultan Alaüddevle Bozkurt Bey, Dulkadiroğulları Hükümdarı, ayrıca Osmanlı Padişahı II. Bayezid'in kayınpederi.

52 Ergun, *age*, s. 511.

53 Cemil Cahit Güzelbey, *Gaziantep Camileri Tarihi*, Oya Matbaası, Gaziantep 1984, s. 151; Öztürk, *age*, s. 98.

54 Güzelbey, *age*, s. 149.

55 Güzelbey, *age*, s. 150.

56 Güzelbey, *Gaziantep Evliyalari*, Güneş Matbaası, Gaziantep 1964, s. 82.

Şah Velî Ayıntâbî'nin annesi Emine Hatunun babası Alaüddeve'nin soyundan gelen Şehsuvaroğlu Ali Bey'in oğludur.⁵⁷ Baba tarafından dedesi Minnet Bey, Maraş'ta Şehsuvaroğlu Ali Bey'in yanında devlet işlerindeki görev yapmış, bu sırada yakınlaşan iki aile çocuklarını evlendirmişlerdir.⁵⁸

Dedesi Minnet Bey zamanında Van Erciş'te yaşamış olan Ayıntâbî'nin ailesi, Şah İsmail döneminde Maraş'a taşınmıştır.⁵⁹ er-Rihletü's-Seniyye adlı eserinde ailesinin yaşamış olduğu yerleri şu cümlelerle ifade etmiştir:

“...Dedem Minnet Bege ibn-i Kabâ Nâibderler imiş. Alpavud Hân neslinden bes diyâr-ı şarkda Erciş-nâm ülkede sâkin olurlar imiş. Îlâ-hîn fetret-i Şâh İsmâil ba'dehâ ol diyârdan rihlet idüp min nesl-i Nûşirevân âdil kim Mer'as Hâkimi Alâüddeve Beg merhûmun taht-ı adâletlerine gelüp tavattun eylemişler...”⁶⁰

Şah Velî'nin ailesi Maraş'tan ayrıldıktan sonra önce Antep yakınlarında bulunan Geneyik köyünde ardından Tılbaşar civarında bulunan Ağcahüyük köyünde bir süre ikamet ettikten sonra Antep'e yerleşmiştir.⁶¹

Ayıntâbî'nin künyesi eserinde şu şekilde yer almaktadır: “Fakiru'l hakir Hadimu'l-fukara Şah Veli el-Halvetî bin Mehmed Bey bin Kabâ Nâib el-Askeri.”⁶² “Askerî”, Şah Velî'nin şiirlerinde kullanmış olduğu mahlası, “Kabâ Nâib” ise dedesi Minnet Bey'in lakabıdır.⁶³

---

57 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 2b.

58 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

59 Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 17.

60 Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 17-18; Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 2a-2b.

61 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 3b; Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 18.

62 Şah Velî Ayıntâbî, *Risaletü'l-Bedriyye*, vr. 14a; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 18; Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63.

63 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 2a; Ergun, *Türk Şairleri*, s. 510.

Şah Velî eğitimini tamamladıktan sonra memur olarak çalışmaya başlamış fakat medrese hocası Mevlana Molla Abbas Efendi'nin tavsiyesi⁶⁴ ile Antep'te bulunan Halveti şeyhi Yakub b. Muhyiddin el-Ayıntâbî (ö. 965/1558) ile tanıştıktan sonra kendisine intisab etmiş⁶⁵ ve ardından memuriyet görevinden ayrılmıştır.⁶⁶

Ayıntâbî'nin ilk şeyhi olan Şeyh Yakub b. Muhyiddin el-Ayıntabi, Halvetî tarikatının Cemâliyye kolundandır. Şah Velî, şeyhinin vefatına kadar dokuz yıl boyunca ona hizmet etmiş,⁶⁷ şeyhinin vefatının ardından ise yine bir Halveti şeyhi olan Molla Ahmed el-Halvetî'ye (ö. 987/1579) intisab etmiştir. Yirmiiki yıl da şeyhi Molla Ahmed el-Halvetî'ye hizmet eden Şah Velî,⁶⁸ seyir ve sülûkunu onun gözetimi altında tamamlamış ve kendisinden icazet almıştır. Şeyhi Molla Ahmed el-Halvetî'nin H. 987/1579'da vefatının ardından da kendisi şeyh olmuştur.⁶⁹

Müellifimiz Şah Velî, Halvetî tarikatına bağlı olması nedeni ile nefis terbiyesi için sık sık halvete girmiştir. Onun Bedriyye ve Salâhiyye mescidlerinde itikâfa girdiği yazmaktadır.⁷⁰

---

64 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 3b; Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 19.

65 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 3b-5a; Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 19.

66 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 5a; Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 57a; “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 19; Ergun, *Türk Şairleri*, s. 510.

67 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, 5a; Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 57a; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 19; Çavuşoğlu, Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63.

68 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 9b-13b; Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 57a; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 19; Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63.

69 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 66a; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 19; Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 63.

70 Ergun, *Türk Şairleri*, s. 510.

Halvetî şeyhlerinin yanında yetişerek seyir ve sülûkunu tamamlayan Ayıntâbi, şeyh olduktan sonra hem irşad görevine devam ederek talebeler yetiştirmiş, hem de eserler yazarak insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını anlatmıştır. İrşad ve eser yazmak dışındaki zamanlarını ise zikir ve tefekkürle geçirmiştir.⁷¹

Şah Velî'nin ailesinin ekonomik durumu iyidir. Bunu yine müellifimizin kardeşi Ali Çelebi'nin açtığı davanın mahkeme kayıtlarından öğrenmekteyiz. Bu kayıtlara göre babasına ait olan ancak vakıf malı olarak yazıldığı için itiraz ettiği mallar şunlardır: Malikiye mezrası, 7 odalı bir ev, Ağcahüyük köyünde bir değirmen ve tarla, Tılbaşar mezrasının 2/3 hissesi, Maraş'ta bir ekmekçi dükkânı, Batahüyük ve Ağcahüyük'te üçer bostan ve meyve ağaçları. Tüm bu adı geçen mallar caminin vakıf malı olarak kayda geçirilmiştir. Ayrıca buradan elde edilen gelir görevli imam, hatip, faraş, müezzin, cabi ve hücrelerde kalanlara verilmek üzere tahsis edilmiştir.⁷²

Babası gibi bir hayırsever olan Şah Velî de sahip olduğu mal varlığı ile vakıf kurup cami yaptırmıştır. Şah Velî'nin babası, Tılbaşar Bucağı Ağcahüyük mezrasında bir mescid ve on hücreli bir tekke yaptırmış, buraların masraflarının karşılanabilmesi içinde birkaç hayvan ve bir ev vakfetmiştir. Buralar yıkılıp kullanılamaz hale gelince de Antep'te bir cami ve caminin etrafına ise odalar yaptırmıştır.

Ayıntâbi, Şeyhi Molla Ahmed el-Halveti'nin vefatından sonra kardeşi Murad Bey'in verdiği üç bin altın ile şeyhinin mezarını yaptırmıştır. Babası Mehmed Beyin vakıf yolu ile bıraktığı mallar ile kardeşi Murad Bey tarafından üçer yıl ara ile önce Salihîye ardından Bedriyye mescidi yaptırılmıştır.⁷³ Şâh Velî, er-Risâletü'l-Bedriyye isimli eserinde bahsedilen bu iki caminin yapımı ve kardeşi Murat Bey ile ilgili şunları yazmıştır:

*Murad Beg idi adı ol cüvan-merd
Sehadâ misl olmaz ana bir ferd.*

İna itdî Salahiyye'yi ol Han

---

71 Şah Velî Ayıntâbi, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 13b.

72 Güzelbey, *Gaziantep Camileri Tarihi*, s. 149.

73 Güzelbey, *age*, s. 148; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbi ve Risâletü'l-Bedriyye'si*, s. 14.

*Bu Bedriyye'den evvel üç yıl ey can.*⁷⁴

H. 998-1003 yılları arasında Şah Velî, babasının vakıf yolu ile bıraktığı malları kullanarak Salihîye mescidini genişletmiş, minber yaptırmış ve burayı cami haline getirmiştir. Şahin Bey mahallesinde⁷⁵ bulunan bu camiye günümüzde “Şah Velî Cami” denilmektedir ancak burası “Kurbumolla Şeyh” ya da “Salihîyye Cami” isimleri ile de bilinmektedir.⁷⁶ Şah Velî daha sonra şeyhinin kabrinin yanına bir halvethane ve müridleri için hücreler yaptırmış⁷⁷ ve bu caminin batı tarafında yedi-sekiz yıl süren bir uzlet hayatı sürmüştür.⁷⁸

Şah Velî, bu caminin su ihtiyacını karşılayabilmek içinde tünel kazdırmış ve bir yer altı kasteli yaptırmıştır. Başka mahallelerinde yararlandığı bu su “Şah Velî” suyu olarak isimlendirilmiştir. Şah Velî Ayıntâbî birde “Kadı Kasteli” adı verilen bir çeşme yaptırmış⁷⁹ ve camiye bir sofa ekletmiştir.

*Mürşid-i ehli-i tarimat şeyh-i ekmel Şah Velî
Himmetiyle kıldı ihya bir sofa ol Merd-i rah*

*Meclis-i zikr-i Hüdaya oldu mülhem tarihi
Dikleş eyvaniyle buldu zeybini beyt-i ilah*⁸⁰

Etrafında birçok hücre ve tekke bulunan bu camii 1920 yılında Gaziantep savunması sırasında Fransız topları ile yıkılmıştır. 1949 yılında Ayıntâbî'nin İstanbul'da yaşayan torunu Yakup Fehmi Eren hem camiyi yeniden inşa ettirmiş hem de dedesi Şah Velî'nin mezarını yaptırmıştır. Kabrinin üstü açık olan Şâh Velî'nin mezarının ayakucunda “*Hüve'l Baki el-Fatiha Ya Hazret-i Şah Velî*” yazmakta, mezar taşında ise şu dizeler yer almaktadır:⁸¹

---

74 Güzelbey, aynı yer.

75 Hayık Müslüman ve Kurbumolla Ahmet Mahallesi'de denilmektedir. (Güzelbey, *Gaziantep Camileri Tarihi*, s. 148.)

76 Güzelbey, *age*, s. 148.

77 Güzelbey, aynı yer.

78 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 11b; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 22.

79 Güzelbey, *age*, s. 152.

80 Güzelbey, *age*, s. 153.

81 Güzelbey, *age*, s. 154.

*Şâh Velî medresede şerî'atde
İrşad ederdi evlatlarını hakîkatde
Böyle buldu Hakîk'î marîfetde.*⁸²

Güzelbey, bu dizelerin kendisi ile şahsen tanışıp mektuplaştığı ve kendisinde bir şair olan Şah Velî Ayıntâbî'nin torunu Yakup Fehmi Eren tarafından yazılmış olabileceğini söylemiştir.⁸³

Gaziantep savunması sırasında tamamen yıkılan Şah Velî Camî mezarlığında 40x45 ebatlarında beyaz bir taş kabartma yazı ile aşağıdaki mısraların yazıldığı birde kitabe bulunmuştur. Abdullah Daleren tarafından bulunan bu kitabe, uzun yıllar sonra bulunduğu için yosun bağlayıp okunamaz hale geldiğinden Cemil Cahit Güzelbey ve hocası Şakir Sabri Yener tarafından güçlükle okunabilmiştir. Şah Velî'nin camiye bir sofa eklediğini öğrendiğimiz Kitabede şu mısralar yazmaktadır:

*Mürşid-i ehl-i tarîkat şeyh-i ekmel Şah Velî
Himmatıyla kıldı ihya bir sofa ol merdîrah*

*Meclis-i zikr-i Hüdaya oldu müllhem tarihi
Dilkeş eyvanıyla buldu zeyvini beti ilah.*⁸⁴

Şah Velî tarafından H. 1007/1598'de tanzim ettirilen ve yine Türkçe'ye Sabri Yener tarafından çevirisi yapılan bir de vakfiye bulunmuştur. Bu vakfiyede Şah Velî'nin babası Mehmet Bey'in vakıf arazisi olarak bağışladığı malların neler olduğu yazmaktadır. Babası Ağcahüyük Köyü'nde talebeler için bir mescit ve on hücrelik medrese inşa ettirmiştir. Bu medrese ve caminin giderlerini karşılamak için yine aynı köyde bulunan bir değirmen, değirmene ait bir tarla, Tılbaşar mezarının üçte ikisi, Maraş'ta bir ekmekçi dükkânı, Batalhüyük'te üç bostan, bu bostanlarda bulunan 42 ceviz ağacı, Ağcahüyük'te dört tarla, 16 tane de masere kazanı bağışlamıştır. Aynı zamanda Şah Velî'yi de vakıf başkanı olarak atamıştır. Ağcahüyük'te ki hücreler harap olunca Şah Velî, bu cami için bir miktar para ayırıp geri kalan parayı Antep'te Hayık Müslüman Mahallesi'nde bulunan Salihye Camii ve cami etrafında bulunan hücreler için harcamış, kendisinden sonra da oğlu Yakup'un müteveli, diğer oğlu

82 Güzelbey, *Gaziantep Camileri Tarihi*, s. 153.

83 Güzelbey, aynı yer.

84 Güzelbey, aynı yer; Güzelbey, *Gaziantep Evliyalari*, s. 82.

Murat'ın ise nazır olması şartını koşmuştur. Ayrıca vakıf mallarından mütevellî, nazır, imam, hatip, faraş, müezzin ve hücre sakinlerinin giderlerinin karşılanmasını istemiştir. Kendisi de Salihîye Cami ve hücreleri için malının üçte birini tahsis etmiştir.⁸⁵

Şâh Velî de diğer Halvetî şeyhleri gibi rüya ve istihâreye önem vermiş, gördüğü rüyaları yorumlamış ve buna göre hareket etmiştir. Mesela *Risâletü'l-Bedriyye* isimli eserinde rüyasında gördüğü yaşlı birini Cemâl-i Halvetî'ye benzetmiş, onu ne kadar özlemiş olduğunu fark etmiş ve ardından *Risâletü'l-Bedriyye* adlı eserini yazmaya karar vermiştir.⁸⁶ Yine *er-Rihletü's-Seniyye* adlı eserinde Şâh Velî, gördüğü bir rüyanın sonucunda Antep'ten Haleb'e gittiğini ve bir süre burada irşada devam ettiğini ifade etmiştir.⁸⁷

“...ve'l-hâsıl ba'zı husûs mâni' olup emr olunan irşâd murâd üzere olmadı. Fakîrdahi istihâre eyledüm. Bes sefer işâreti göründi... ya'ni takdîr-i ilâhî bu fikri ilkâyleydim ki fi't-tarîk ihvân-ı cedîde lâzımdur ki... Medîne-i Ayıntap'dan Rûm'a ve Bagdâd'a ve Şâm'a ve Kudus-i Şerîf'e misâfir olduk... fî seneti ihdâ ve elfin Ayıntab'dan hicret idüp mahrûsa-i Haleb'de...”⁸⁸

Yine Şah Velî Ayıntâbî aynı eserinde anlatmış olduğu diğer bir rüyasında ashab ile birlikte Hz. Peygamber'in huzurunda toplandıklarını, Hz. Bilâl-i Habeşî'nin ezan okuyacağı sırada Hz. Peygamber'in onu durdurarak ezanı kendisine okuttuğunu yazmıştır.

“...Ol şâh-ı levlâk aleyhi's-selâm... bu hakîre müteveccih olup dahi kum fe-ezzin buyurdular, tâ bir şevkle minâreye çıkup ezân okudum. Ba'de'n-nüzûl bir dahi işâret olunup ikâmet eyledim. Rasûl aleyhi's-selâm imâmet idüp ikinci namâzını kılduk...”⁸⁹

---

85 Güzelbey, *Gaziantep Evliyalari*, ss. 82-83; Güzelbey, *Gaziantep Camileri*, s. 150.

86 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 20a-21a.

87 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 11b.

88 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 12a-12b.

89 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 6b.

Ayıntabî'nin vefat tarihine gelince, *Hediyetü'l-Arifîn*⁹⁰, *Osmanlı Müellifleri*⁹¹ ve *Sefîne-i Evliya*⁹² isimli eserlerde H. 1000/1592'de, *Sicilli-i Osmani*⁹³ isimli eserde ise H. 1013/1604 yılında vefat ettiği yazılmıştır. Ancak Şah Velî, *Atvâr-ı Seb'a* adlı kendi kaleme almış olduğu risalesinde bu eseri Rebiulevvel ayında H. 1006'da yazdığını belirtmiştir.⁹⁴ Ayrıca Şah Velî, *Bikru'l Vakt* isimli eserinde 80 yaşında olduğunu yazmıştır.⁹⁵ Yine aynı eserden öğrendiğimize göre H. 27 Şaban 1013/18 Ocak 1605'te tarihinde vefat etmiştir.⁹⁶

Şah Velî Ayıntâbî tarafından yazılmış olan tüm bu eserler gösteriyor ki Şah Velî tamamiyle Sünnî inanç akidelerini benimsemiş olan bir Halvetî şeyhidir. Tasavvufî düşüncelerini müridlerine aktarmak için kaleme almış olduğu tüm bu eserlerde onun bu sufi yaşantısının birer ürünüdür.⁹⁷

2. 2. Şah Velî'nin Tarîkat Silsilesi ve Şeyhleri

Arapça'da zincir demek olan silsile, ıstılahta tasavvuf okullarındaki maneviyat öğretmenleri zinciri anlamında kullanılmaktadır. Tüm tarîkat silsilelerinin son halkası Hz. Peygamber'e dayanmaktadır.⁹⁸

Halvetî tarîkatının Cemâliye kolundan olan Şah Velî, *Risâletü'l-Bedriyye* isimli otobiyografi türünde yazmış olduğu eserinin “*Der Beyân-ı Na't-ı Pîrân*” başlığını taşıyan bölümünde silsilesindeki şeyhleri tanıtmıştır. Yirmi bir beyitlik bir mesnevîsi olan bu eserden de öğrendiğimize göre tarîkat silsilesi Cemâleddin-i Halvetî vasıtasıyla Seyyid Yahyâ Şîrvânî'ye kadar ulaşmaktadır.⁹⁹

Şeyhinündür Akşarayı şöhreti

90 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Arifîn*, c. 2, s. 501.

91 Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 1, s. 97.

92 Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. 3, s. 409.

93 Mehmed Süreyyâ, *Sicilli-i Osmani Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, c. 4, İstanbul 1998.

94 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 68b.

95 Şah Velî Ayıntâbî, *Bikru'l Vakt*, vr. 63b.

96 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

97 Şakir Sabri, *Gaziantep Büyükleri*, s. 511; Güzelbey, *Gaziantep Evliyalari*, s. 86.

98 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 574.

99 Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 98.

*Hem-lağab olup Cemal-i Halveti.*¹⁰⁰

Yakup b. Muhyiddin el-Ayıntâbî,¹⁰¹ Şah Velî'nin biat etmiş olduğu ilk şeyhi idi ve Antep'te yaşamaktaydı. Şâh Velî, Anteb'e taşınınca H. 956/1549 yılında Yakup b. Muhyiddin el-Ayıntâbî'ye intisap ederek tarîkat hırkasını giymiş ve dokuz yıl şeyhinin hizmetinde bulunmuştur. Şeyhi vefat edince yirmi iki senede Molla Ahmed Efendi'nin müridi olmuş ve seyr ve sülûkunu onunla tamamlamıştır.¹⁰² *Atvâr-ı Seb'a* isimli eserinde şeyhleri hakkında şu ifadeleri kaleme almıştır:

“Kasaba-i Ayıntab'da sakin Yakub Efendi kuddise sırruhu'l-aziz hazretlerinin müridi ednaları olmak müyesser oldu. Elhamdülillah fe ba'de zalik yed-i saadetlerinden inâyet olundu hatta ol azizden tac-ı tarikat giymek dahi kısmet olundu. eş-Şükrü lillâh ve bil cümle ol azizin hizmet-i şeriflerinde dokuz sene salik olduk. Hatta enfâs-ı tayyibelerinden ikinci isme meşgul iken aziz intikal edüp kayyim makamları molla Ahmed Efendi hizmetinde yirmi iki sene salik olup sülûkde meratib-i esma tekminin onlardan gördük.”¹⁰³

Şah Velî Ayıntâbî'nin, Yakup b. Muhyiddin el-Ayıntâbî'den sonraki ikinci şeyhi Mella (Molla) Ahmed el-Halvetî, Rumkale'de doğmuştur.¹⁰⁴

Eserlerini incelediğimizde Şah Velî'nin Seyyid Yahyâ Şirvânî'ye uzanan tarîkat silsilesinin şöyle olduğunu görmekteyiz:

- Mella (Molla) Ahmed el-Halvetî (Rumî) (ö. 987/1579)
- Yakup b. Muhyiddin el-Ayıntâbî (ö. 965/1558)

---

100 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr.19a; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 11; Çavuşoğlu, “Şah Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 64; Öztürk, XVI. *Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 153.

101 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 19a; Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 2a; Şah Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, vr. 2a; Sadık Vicdânî, *Tomâr-ı Turûk-u Aliyye*, s. 89; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 21; Çavuşoğlu, “Şah Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 64.

102 Öztürk, *age*, s. 98.

103 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr.57a.

104 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr.19a.

- Dârendeli (ö. ?)
- Cemâleddin Aksarâyî (ö. 899/1493)
- Pîr Muhammed Erzincânî (ö. 869/1464)
- Seyyid Yahyâ Şîrvânî. (ö. 868/1463)¹⁰⁵

Darendeli'nin ismi Şah Velî'nin hayatı ile ilgili bilgi verilen kaynakların tamamında yer almamaktadır ancak bizzat kendisi şeyhinin şeyhi olduğunu ifade ettiği Dârendeli'nin ismine *Atvâr-ı Seb'a* adlı risalesinde yer vermektedir:

“Şeyhi şeyhina eş şeyhu'l-hac el-Hamide'd-Darendeve kudduse sırruhu'l aziz huzur-u şeriflerine bir yeni talib kesildi hitab idüb dirlerimişki; yeni yeni talib geldi “Elhamdülillah”¹⁰⁶

Görüldüğü üzere Şâh Velî, dokuz yıl Yakup Efendi'ye, Yakup Efendi'nin vefatının ardından yirmi iki yıl da onun yerine şeyhlik makamında bulunan Molla Ahmed Efendi'ye mürid olmuştur. Tüm bu bilgilerden yola çıkarsak eğer Yakup Efendi, H. 965/1558 yılında, Molla Ahmed Efendi ise H. 987/1579 yılında vefat etmişlerdir. Molla Ahmed Efendi'nin vefatından sonra ise şeyhi Molla Ahmed Efendi'den almış olduğu icazetle Şah Velî şeyhlik makamına geçmiştir.¹⁰⁷

“Azizim Molla Ahmed Efendi kayyim mekamları olub tarikde yirmi iki sene hadimü'l fukara oldular. Anlar dahi intikal eylediler “inna lillahi ve inna ileyhi raciun” zalike takdirul azizil âlim kanunu tarik üzre ol aziz bu hakir bendelerine hadimu'l fukara olmak ve icazetin virub hayr dua eylediler. Elhamdülillahi ala hazihin nefsul mübareke kim on sekiz senedir alet taksir hizmeti fukara asitanında olduk eş-şükrü lillah.”¹⁰⁸

Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a* isimli risalesinde şeyhinin vefatının ardından onsekiz yıldır mürşidlik vazifesini sürdürdüğünü ifade etmiştir. Şah Velî, bu eserini H. 1006'da yazdığını söylediğine göre H. 988/1580'de şeyh olmuştur.¹⁰⁹ Yine *Atvâr-*

105 Şah Velî Ayıntâbî, *er- Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 19b; Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risâletü'l-Bedriyye'si*, s. 20; Çavuşoğlu, “Şah Velî Ayıntâbî ve “Işık Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 64.

106 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 61b.

107 Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 98.

108 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 66a.

109 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 66a.

ı *Seb'a* risalesinde Beşiktaşlı Yahya Efendi'ye de İstanbul'da iken beş ay kadar dervişlik yaptığını ve ondan ders aldığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ricalullah zümresinden Beşiktaş kurbunda medfun merhum mağfuruleh Yahya Çelebi kuddüse sırruhu'l aziz hazretlerine Sultan Selim bin Sultan Süleyman Han Rahimallahü Teâlâ cülusu hümayunlarında mülaki olub ol eyyamı adalette beş ay mikdarı ol azizin mübtedi dervişleri olub hakipayi bendeleri zümresinde olduk.”¹¹⁰

2. 3. Menkıbe ve Kerametleri

Menkabe, Arapça “ne-ka-be” kökünden gelmektedir. Nekabe, isâbet etmek, bir şeyden bahiste bulunmakyada da haber vermek anlamlarında kullanılmaktadır. “Menâkıb”, Türkçe’de menkıbe olarak kullanılan¹¹¹ menkabe isminin çoğuludur. Bu eserlerde amaç evliyaların kerametlerine, hikmetli sözlerine ve yaşayışlarına yer vererek okuyucuda heyecan duygusu oluşturmaktır.¹¹²

Menkıbeler IX. yüzyıldan itibaren yazılı hale getirilmiş olup bu türde yazılmış olan eserlerde Hz. Peygamber ve ashabının fazilet ve meziyetleri, tarihî şahsiyetler ve sufilerin fazilet ve kerametleri anlatılmaktadır. Genel olarak nesir tarzında yazılmışlardır. Ancak şeyhe duyulan sevginin sonucu bazılarında abartıya kaçılabilmiştir. Yine de şeyhin kişiliği ve yaşantısı hakkında bilgi verdikleri için önemli birer kaynak olarak görülmektedirler.¹¹³

Şah Velî Ayıntâbî hakkında müstakil olarak yazılmış olan bir menakıbname bulunmamaktadır. Ancak bazı kaynaklarda onun kerametlerinin anlatıldığı yazılara rastlanmaktadır. Ayıntâbî ile ilgili torunu Abdullah Kaya Daleren’in Cemil Cahit Güzelbey’e anlattığı şu menkıbe gibi:

---

110 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

111 Barış Sarıköse, “Tarih Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 26, yıl: 2011, s. 316.

112 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 426.

113 Sarıköse, *age*, s. 316.

Bağdat seferine giderken Tılbaşar'da konaklayan IV. Murat'a¹¹⁴ orada yaşayan Şah Velî isimli bir Allah dostu olduğu söylenir. Akşam vezirine ertesi sabah Şah Velî'nin yanına gidelim der, ancak padişah sabahleyin bu kararını unuttur ve yola çıkar. Güzergâhları üzerinde olmayan Ağcahüyük köyü yakınlarına gelince atlar durur ve hiç kimse onları hareket ettiremez. O zaman veziri padişaha akşam vermiş olduğu sözünü hatırlatır. Bunun üzerine yönü Ağcahüyük'e çevrilen atlar yeniden yürümeye başlar. Manen Padişah'ın geldiğini hisseden Şah Velî, müridlerinden birkaçını padişah ve askerlerini karşılamak üzere yola çıkarır. Ayıntâbî, Padişahı tekkenin kapısında karşılar ve müridlerinden Padişaha ve mahiyetine kahve ikram edilmesini ister. Ancak Sultan Murat, şeyhi denemek için daha önce adamları ile bir oyun düzenlemiştir. Kahveyi Sultan'ın adamlarından biri dağıtacaktır ve Şah Velî'nin kahvesine de zehir konmuştur. Şah Velî fincanı eline alınca padişaha “*Sultanım kahveyi zehir niyetine mi, kahve niyetine mi içeyim?*” diye sorar ve kahveyi içer. Boş fincanı yere bırakır, ardından serçe parmağını fincanın üzerine getirir ve içtiği zehiri fincana geri boşaltır. O sırada Şah Velî'nin hem serçe parmağı eğilir hem de gözü biraz şaşır olur. Daha sonra onun soyundan gelenlerin serçe parmakları eğri ve gözleri şehla doğmuşlardır. Bu özelliğin kendisi ile bizzat tanıştığı Şah Velî'nin torunu olan Abdullah Kaya Dalaren'de de olduğunu Cemil Cahit Güzelbey, *Gaziantep Evliyaları* isimli kitabında yazmıştır.

Padişah bunun üzerine yoluna devam etmek ister ancak Şah Velî'nin ısrarı ile misafir olur ve geceyi orada geçirirler. Küçük bir tencerede pişirilen yemek ile padişah ve yanındakilerin tümü karnını doyurduğu gibi bir yemlikte bulunan arpa ile de bütün atlar yemlenir.

Şah Velî hakkında anlatılmış olan diğer bir menkıbede de şu şekildedir:

Padişahla sohbet ederken Şah Velî bir müridini yanına çağırarak ona kuru bir bağ çubuğu verir ve ondan çubuğu söylemiş olduğu yere dikmesini ister. İki saat sonra aynı müridi çağırarak ondan çubuğu diktiği yere giderek üzerindeki meyveleri toplamasını ister. Mevsim kıştır ama (15-16 Kasım gecesi Bağdat Kale'si

---

114 IV. Murat 1623-1640 yılları arasında yaşamış ve 1638 yılında Bağdat seferine çıkmıştır. Ancak müellifimiz H. 17 Şaban 1013/8 Ocak 1605'de vefat etmiştir. Bu nedenle burada bahsedilen padişah ve sefer ile müellifimizin yaşamış olduğu yıllar uyuşmamaktadır.

kuşatılmıştır) derviş elinde taze koparılmış üzümle döner ve bu üzümler padişaha ikram edilir.

Bu olayın ardından çubuğun dikildiği yere “Yenice” denir ve burada bir köy kurulur.

Padişah yola çıkmadan önce Şah Velî ile beraber Ağcahüyük köyü hüyüğü üzerine çıkar ve gözünün görebildiği toprakların tümünün aşarını beraberinde bir berat ile birlikte Şah Velî’ye bağışlar. Hacı Arif Baba’ya kadar Yenice, Ağcahüyük ve Tılbaşar köylerinin aşarını Şah Velî’nin soyundan gelenler almıştır.¹¹⁵

Şah Velî’nin torunu Abdullah Kaya Dalaren’in Cemil Cahit Güzelbey’e anlattığı başka bir menkıbede şöyledir:

Yine birgün Şah Velî Ağcahüyük Camii’nin önüne gelir ve elinde bulunan değneği yere saplayarak gözden kaybolur. Şah Velî’nin saplayıp kaybolduğu söylenen değnek yeşerip bir selvi olur. Şah Velî bir süre sonra da Salihye Camii’nin mezarlığında görülür ve tekrar kaybolur. Bu olayın ardından oğlu ve halefi Şeyh Yakup görüldüğü yere babası Şah Velî için bir mezar yaptırır. Halk arasında boğmacaya yakalanan çocuklara Şah Velî’nin Salihye Camii’nde bulunan kabrinin iyi geldiğine inanılır. Bu nedenle boğmacaya yakalanan çocuklar üç Cuma üst üste Şah Velî’nin kabrinin etrafında dolaştırıldıktan sonra yine orada bulunan yıkık bir kulübenin penceresinden geçirilmektedir.

Güzelbey, bahsedilen bu selviyi gördüğünü, yapraksız ve dalsız bir telgraf direği gibi duran bu ağacın bir fırtınada yıkıldığını söylemiştir. Orada yaşayanlar tarafından bu ağacın sıtmaya iyi geldiğine ve ondan bir parça alınıp ateşe atılıp dumanı koklatıldığında hasta olan kişinin iyileşeceğine inanıldığını da eserinde yazmıştır.¹¹⁶

Eski belediye müfettişlerinden komiser Hakkı da Şah Velî hakkında şunları anlatmıştır:

Komiser Hakkı da Sultan Murat ile Şah Velî arasında gerçekleşen zehirli kahve hikâyesini anlatır. Ancak ardından Sultan Murat’ın Bağdat kuşatması sırasında ordu zor durumda kalınca Şah Velî’ye manen istimdat ettiğini, o esnada tekkede

---

115 Güzelbey, *Gâziantep Evliyâları*, s. 79.

116 Güzelbey, *age*, s. 80.

oturmakta olan Ayıntâbî'nin birden bire ayağa kalkarak müridlerinden bir çuval saman alıp rüzgâra karşı savurmalarını istediğini anlatır. Ordu zor durumda iken bir anda bir saman bulutu düşman ordusunun üzerini kaplar, etraflarını göremeyen düşman askerleri yenilirler. Sultan Murat'ta Bağdat Seferi dönüşü Şah Velî'yi ziyaret ederve şeyhin arzularını yerine getirir.¹¹⁷

Şah Velî hakkında anlatılan bir diğer menkıbe ise şöyledir:

“Bir gün Gaziantep'in ileri gelenlerinden biri, yardımcısı ile yolda yürürken, câminin duvarını tâmir eden Şâh Velî ile karşılaştı. O şâhıs, Şâh Velî'ye; “Hoca ikiylen nasılsın?” diye sordu. Şâh Velî de; “Üçlen iyiyim.” karşılığını verdi. O şâhıs; “Niye er kalkmadın?” diye sorduğunda; “Er kalktım da el aldı.” cevâbını verdi. Yine o zât; “Bir kaz yollasam yolar mısın?” diye sorunca, Şâh Velî; “O işi iyi beceririm.” dedi. Vedâlaşip ayrıldıktan sonra o zât yardımcısına; “Biz ne konuştuk?” diye sordu. Yardımcısı cevap veremedi. Bunun üzerine o zât; “Sen ki benim yardımcısın! Bir yaşlının anladığını niçin anlamazsın. Eğer yarına kadar anlamazsan seni yardımcılıktan azl edeceğim.” dedi. Yardımcı hemen yaşlı adamı buldu ve “Siz ne konuştunuz? Ne olur bana söyleyin. Ne isterseniz vereceğim.” dedi. Şâh Velî ondan câminin tâmir edilmesini istedikten sonra; “O, ikiylen nasılsın, diyerek yâni ayakların tutuyor mu, kendi işini kendin yapabiliyor musun demek istedi. Bense, üçlen iyiyim, diyerek o dediklerini bastonla yapabiliyorum demek istedim. O, niye er kalkmadın, yânî, neden evlenip çocuk sâhibi olmadın, şimdi onlar bu işi sana bırakmazlardı, demek istedi. Bense, er kalktım da, el aldı, diyerek evlenip çocuklarımin kız olduklarını, evlenip gittiklerini bildirdim.” dedi. Yardımcı hemen; “Ya o, bir kaz yollasam yolar mısın, diyerek ne demek istedi. Şâh Velî; “Bana acıdı ve bana yardım etmek istedi. Bu iş için de seni gönderdi.” dedi. Yardımcı bunları öğrendikten sonra câmiyi tâmir ettirdi.”¹¹⁸

---

117 Güzelbey, *Gâziantep Evliyâları*, s. 81.

118 Güzelbey, *age*, s. 58.

2. 4. Ayıntâbî'nin Şahsiyeti ve Eserleri

2. 4. 1. Tasavvufî Şahsiyeti

16. yüzyılın sonu 17. yüzyılın başında yaşamış olan Şah Velî Ayıntâbî, önce yaşadığı dönemin âlimlerinden zahiri ilimleri öğrenmiş, bu eğitimin ardından ise Halvetî Şeyhi Yakub Efendi ile tasavvuf alanında eğitimine devam etmiştir. Kendisinde bir Halvetî şeyhi olan Şah Velî tasavvufî konularda eserler yazmıştır. Eserlerini incelediğimizde hem Türkçe, Arapça ve Farsça'yı ustalıkla ve akıcı bir şekilde kullanması hem de ele aldığı konu ile ilgili olan ayet, hadis ve sufi büyüklerinin sözlerine yer vermesi onun ne kadar iyi bir eğitim almış olduğunu göstermektedir.¹¹⁹

Halvetî tarikatinde, edebi bir tür olan şiir önemsenmiş ve Halvetî şeyhleri bu türde eserler vermiştir. Şah Velî manzum eserler de kaleme almıştır.¹²⁰ “Askerî” mahlasını kullanarak yazdığı şiirlerine edebiyat tarihçilerinin eserlerinde rastlanmamaktadır çünkü o şiirlerini sanat için değil, halkın dini ve tasavvufî eğitimi için ve müridlerine nasihat etmek için yazmıştır.¹²¹

*Gel k̄eramet babın açma örte gör
Gir fena fi'llah yoluna yürte gör.*

*Teheccüdle olup me'mur ol Mah
Nevafil işlemeğe dahi ol Şah*

Dini-tasavvufî içerikli eserler yazmış olan Şah Velî Ayıntâbî eserlerinin baskısı olmayıp el yazması halinde günümüze ulaşmıştır.

Şah Velî, eserlerini yazarken kaynak olarak öncelikle ele aldığı konu ile ilgili olan ayet ve hadislere yer vermiş, ardından Cemâl-i Halvetî gibi Halvetî tarikatı

---

119 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 18a; Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, 14b.

120 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 21a; Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 25.

121 Çavuşoğlu, *age*, s. 20.

büyüklerinin ve Cüneyd-i Bağdâdî gibi ilk dönem mutasavvıfların sözlerine yer vermiştir.¹²²

Ayıntâbî, Halvetilerde bir eğitim metodu olan “atvâr-ı seb‘a” konusuna da değinmiş, *er-Risâletü'l-Bedriyye* isimli eserinin bir bölümünde ayrı bir başlık altında bu konuyu ele almış, tezimizde ise eserin tamamını bu konuya ayırmıştır.¹²³ Ayrıca bir Halveti şeyhi olması nedeni ile rüyaya önem vermiş ve bazı eserlerinde gördüğü rüyalardan bir bölümüne yer vermiştir.¹²⁴

Şah Velî, halkı ve müridlerini eğitmek için yazmış olduğu eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmış, konu ile ilgili olan dînî ve tasavvufî kavramlara yer vermiştir.¹²⁵

2. 4. 2. Eserleri

Şah Velî hem nesir hem de nazım türünde eserler yazmıştır. Ayıntâbî'nin düz yazı türünde kaleme almış olduğu eserleri şunlardır: *Atvâr-ı Seb‘a*, *er-Rihletü's-Seniyye ve'l-Vasiyyetü'l-Behiyye li'l-Fukarâi'l-Halvetiyye*, *el-Kevâkibu'l-Muzî'e fî't-Tarîkati'l-Muhammediyye*¹²⁶ ve *Bikru'l-vakt fî ma'rifeti's-sulûk ibnu'l-vakt ve ebu'l-vakt*.¹²⁷

Şâh Velî'nin manzum eserleri ise şunlardır: *er-Risâletü'l-Bedriyye fî Beyânî Tarîkati'l-Marziyye* ve “*Gelsün*” redifli müstakil kasîdesi.¹²⁸

---

122 Şah Velî Ayıntâbî, *Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 18a; Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, vr. 14b; Çavuşoğlu, *Gaziantepî Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risâletü'l-Bedriyye'si*, s. 27.

123 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 42b-54a; Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb‘a*, vr. 56b-68a; Çavuşoğlu, *age*, s. 18.

124 Çavuşoğlu, *age*, s. 19.

125 Şah Velî Ayıntâbî, *Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 18a; Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, 14b; Çavuşoğlu, *age*, s. 27; Çavuşoğlu, “Şah Velî Ayıntâbî ve “Işık Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 69.

126 Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 99.

127 (al-mostafa. t. y.)

128 Öztürk, *age*, s. 100.

Ayrıca Şah Velî'nin ayrıntılı olarak hazırlamış olduğu *Gunyetu's-Sâlikîn* isimli bir Vird-i Settâr şerhide bulunmaktadır. Bursalı Mehmet Tahir Bey bunun bir nüshasını Üsküdar Nasuhi Dergâhı Kütüphanesine hediye ettiğini yazmıştır.¹²⁹ Ancak bu eser H. 1073/1663'de yazılmıştır. Oysa Şah Velî bu tarihte yaşamamaktadır, dolayısı ile eserde adı geçen şahsın kendisi ile aynı ismi taşıyan torunu olduğu belirtilmiştir.¹³⁰

Şah Velî, mensur eserlerinde beyitlere de yer vermiştir.¹³¹ Örneğin; bizim de tezimizin konusu oluşturan *Atvâr-ı Seb'a* adlı eserinde her tavrın sonuna bir beyit yazmış ve ardından bu beyitleri yine kendisi şerh etmiştir.

*Gerekdir talibe darb-ı külüngi ki
Doymaz derdine her tülüngi.*¹³²

Müridlerini bilgilendirmek ve yol göstermek için eserler yazdığını daha önce de belirtmiş olduğumuz Ayıntâbî, sanat gayesi taşımadan sadece müridlerine tasavvufî gerçekleri ve kavramları anlatmak ve onları eğitmek için yazmıştır. Basılı halde bir eseri bulunmayan Şah Velî'nin eserleri kütüphanelerde yazma eser olarak bulunmaktadır.¹³³

Şah Velî'nin tasavvuf alanındaki düşüncelerini ifade eden eserler yazmış olmasındaki neden müridlerinin ve halkın Kur'an ve sünnete uygun olarak yaşamalarını sağlamaktır. Eserlerinde yedi tavra yer vermiş olan Ayıntâbî, bu yedi tavrı anlatmak için bizim de tezimizde ele aldığımız *Atvâr-ı seb'a* isimli risaleyi de yazmıştır.

er-Rihletü's-Seniyye:

Ayıntâbî'nin *er-Rihletü's-Seniyye ve'l-Vasiyyetü'l-Behiyye li'l-fukarâi'l-Halvetiyye* adlı eseri otobiyografik bir eserdir. Ayrıca bu eser onun müridleri için yazdığı bir tür vasiyettir.¹³⁴

---

129 Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, s. 208.

130 Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 99.

131 Öztürk, *age*, s. 100.

132 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 57a.

133 Öztürk, aynı yer.

134 Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 29.

Şâh Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*'de yaşamı, ailesi ve şeyhleri hakkında bilgi vermiştir. Eserde ailesinin Maraş'tan Antep'e taşınmasını, Molla Abbas vasıtası ile ilk şeyhi olan Yakup b. Muhyiddin el-Ayıntâbî ile olan tanışmalarını ve sonraki şeyhi Mella Ahmed el-Halveti'ye intisabını anlatmıştır. Ayrıca kardeşi Murad Bey'in Mella Ahmed el-Halveti'nin mezarı yanına bir cami ve Halvethâne yaptırdığından da bahseden Şah Velî gördüğü bir rüyanın ardından Antep'ten ayrılarak Bağdat, Şam, Kudüs ve Halep'e geldiğini ve burada yaşayan sufilerle tanıştığını da ifade etmiştir. Ayıntâbî, son olarak müridleri için kâmil bir şeyhin sahip olması gereken özellikleri kaleme almıştır.

Şah Velî, eserinde önce konu ile ilgili olan ayet ve hadisleri yazmış ardından Cemâl-i Halvetî'nin sözlerine yer vermiştir. Eserinin bir bölümünü nefis mertebelerine ayıran Şah Velî Ayıntâbî'nin eseri düzyazı şeklinde yazmış olsada zaman zaman beyit ve müfredler de yazmıştır.¹³⁵

Otobiyografik bir eser olması nedeniyle *er-Rihletü's-Seniyye*'de kendi yaşamı, şeyhleri ve şeyhleri ile arasında geçen olaylar hakkında doğrudan bilgi vermesi bu eseri önemli kılan en önemli özelliktir.¹³⁶

Şah Velî bu eseri H. 1001/1593 yılında yazmıştır. Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi Bölümü 3188/1 numarada 1a-17b varakları arasında kayıtlı bulunmaktadır.¹³⁷

Er-Risâletü'l-Bedriyye

Er-Risâletü'l-Bedriyye Şah Velî Ayıntâbî'nin manzum eserlerindedir. Şah Velî bu eserini H. 990/1582'de Antep'te Bedriye mescidinde itikâfta iken yazmıştır. Bundan dolayı esere bu ismi vermiştir.¹³⁸ Aruz vezni ile yazılmış olan risale mesnevi türündedir ve “mefâîlun, mefâîlun, faûlün” vezni ile yazılmıştır ve 1390 beyitten oluşmaktadır.

*Salâhiyye'de bir gün mu'tekîf ben
Gehî pür gam olurdum gâhi rûşen*

---

135 Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risâletü'l-Bedriyye'si*, s. 29.

136 Çavuşoğlu, *age*, s. 28.

137 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Rihletü's-Seniyye*, 1a-17b; Çavuşoğlu, *age*, s. 20.

138 Güzelbey, *Gâziantep Evliyâları*, s. 85; Ergun, *Türk Şairleri*, s. 510; Çavuşoğlu, *age*, s. 33.

Şah Velî ahlâki-tasavvufî içerikli bu eseri müridlerine ders vermek için yazdığından eser didaktik unsurlar taşımaktadır.¹³⁹ Eser tarîkat, seyir ve sülûk adabı hakkındadır. Şah Velî'nin diğer tüm eserlerinde olduğu gibi bu eserin giriş kısmı da Arapça yazılmıştır. Giriş kısmında bize eserin adı ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre eserin tam adı *Risâletü'l-Bedriyye fî Beyânî Tarîkati'l-Marziyye* 'dir.

Eser üç ana bölümden (fasıl) oluşmaktadır. Birinci bölümde bir mürid (tâlib) için gerekli olan yirmi şart, ikinci bölümde “atvâr-ı kulûb” (kalblerin tavırları) ve “ahvâl-i nüfûs” (nefsin halleri), üçüncü bölümde ise bir mürşid-i kâmil için gerekli olan yirmi şart anlatılmıştır.¹⁴⁰ Şah Velî diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de konu ile ilgili olan âyet ve hadislerle ve Cemâl-i Halvetî'nin sözlerine yer vermiştir. Eserde üç ana bölüm arasında başlıkları farklı ancak içeriği aynı olan manzûmelerde yer almaktadır.¹⁴¹

Eserin matlaı şöyledir:

*Hüvel evvelü dedim Elhamdü lillâh
Hüvez zahire zahir oldu âlem*

*Hüvel ahiru yine eş-Şükürü lillâh
Hüvel batınla olur beyt mübhem.*¹⁴²

Tasavvufta “ümmehâtü'l-esmâ”da denilen Allah'ın “Evvel, Âhir, Zâhir ve Bâtın” isimleri ve bu isimlerin tecellîleri ile esere giriş yapan Ayıntâbî, kendisi ve ailesi hakkında bilgi verdikten sonra “Der Beyân-ı Na't-ı Pirân” başlığı altında şeyhleri ve silsilesi hakkında yazmıştır.¹⁴³ Kendiside bir halvetî olması nedeni ile rüyalara önem veren Şah Velî “Der Beyân-ı Sebebi't-Tahrîr”¹⁴⁴ adlı bölümde eseri

---

139 Ergun, *Türk Şairleri*, s. 510.

140 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 14a; Çavuşoğlu, *Gaziantepî Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 33.

141 Çavuşoğlu, aynı yer.

142 Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 1, s. 208.

143 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 19a.; Çavuşoğlu, *age*, s. 34.

144 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 20a-b.

yazmasına sebep olan rüyasını anlatmıştır.”Der Beyân-ı Na’tı’s-Surû” adlı bölümde aruzu iyi kullanamadığını belirterek af dilemiştir.

Şah Velî Ayıntâbî, “Der Beyân-ı Na’tı’r-Refîk” bölümünde tarîkate intisabın gerekli olduğunu ve intisab edilecek müşidin özelliklerini yazmıştır. Müridin şeyhini seçerken öncelikle şerî’at ile amel edip etmediğine dikkat etmesi gerektiğini ayrıca müşidliğin babadan oğula geçen bir kurum olmadığını ifade eden Şah Velî, bu durumu Hz. Peygamber’in “Allah sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Ancak kalbinize ve işlediklerinize bakar” hadisi ile izah etmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber’den sonra hilafetin O’nun soyundan devam etmediğini halîfelerin oğullarının da halife olmadığını belirtmiştir.

Şah Velî’nin müridlerine tavsiye etmiş olduğu yirmi şart 23a-42b varakları arasında yer almaktadır. Bu yirmi şart: “Tevbe, sıdk, itikad, ilim, tecerrüd (tecrîd), teslim, zühd, sabır, mücâhede, azâim (azîmetler), şecaat, sehâvet, kerâmet, rıza, tevekkül, melâmet, akl-ı maâş, edep, hüsn-i hulk (güzel ahlâk) ve tefvîz” gibi kavramlardır. Ayrıca tasavvufî tavır ve sebepleri de açıklamıştır.¹⁴⁵

Ayıntâbî, 42b-54a varakları arasında yer alan ikinci bölümde “atvâr-ı seb‘a” (nefsin yedi mertebesini) konusunu ele almıştır. Bu bölümde nefis mertebelerini ve bu mertebelerin karşılığı olan seyir (seyr-i ilallah, seyr-i lillah, seyr-i alallah, seyr-i maallah, seyr-i fillah, seyr-i anillah ve seyr-i billâh) ve hâlleri kaleme almıştır.¹⁴⁶

Şah Velî, kâmil müşidler için gerekli olan “esbâb-ı seb‘a” (yedi vasıta)’ya da değinerek bunları şöyle tanımlamıştır: asâ, sünnet, seccade, kemer, rida, siyah imâme ve hırka.

Bunun ardından bir nasihatname ondan sonra ise “*Kasîdetü fi beyâni’l-ışk*” (İşk elinden) gelmektedir. Bu kasidede Şah Velî, Allah’ın “Kahhar” ismi tecellî ettiği yerde ya da çeşitli belâ ve musibetler karşısında peygamberlerin ve velîlerin tavırlarını yazmıştır.¹⁴⁷

---

145 Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü’l-Bedriyye’si*, s. 34; Ergun, *Türk Şairleri*, s. 511.

146 Çavuşoğlu, *age*, s. 35.

147 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü’l-Bedriyye*, vr. 69a; Çavuşoğlu, aynı yer.

Şah Velî, bu kasidenin ardından diğer eserlerinin sonuç bölümünde olduğu gibi bunda da eserini nerede ve ne zaman yazdığı bilgisini vermiş ardından eserini ailesi, kardeşi ve tüm mü'minler için Allah'a dua ettiği 21 beyitlik bir münacât ile bitirmiştir.¹⁴⁸ Eserin sonunda *er-Risâletü'l-Bedriyye*'nin H. 1000/1591 yılında Mehmed b. el-Hâc Halîfe tarafından istinsah edilmiş olduğu yazmaktadır.¹⁴⁹

er-Risâletü'l-Bedriyye, mesnevi türünde yazılmış olup Süleymâniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü, 2022/2 numara ve 14/a-77/a varakları arasında kayıtlıdır.¹⁵⁰

Saadettin Nüzhet Ergun, Şâh Velî hakkında “*Türk Şairleri*” isimli eserinde kısa bir bilgi vermiş ve onun *er-Risâletü'l-Bedriyye* isimli eserinden de iki şiire yer vermiştir.¹⁵¹

Eserin ilk beyti:

*Hüve'l-evvel didüm elhamdü lillâh
Hüve'l-âhir yine eş-şükürü lillâh.*¹⁵²

Eserin son beyti:

*Ey sebîlü'l-aczi ani'l-idrâki
Li ennehü'l-idrâku fi'l-idrâki.*¹⁵³

Eserin sonunda ayrıca 69a-72b varakları arasında “*Işk Elinden*” redifli birde kaside bulunmaktadır.¹⁵⁴ Şah Velî'nin tasavvufi gerçekleri anlattığı, aruz vezni ile yazılmış olan bu kaside yedi beyitten oluşmaktadır.

Eserinde İlahi aşkı anlatan Ayıntâbî, insan-ı kâmil olma yolunda olgunlaşmak için çeşitli belalara maruz kalmasının nedeninin aşığın maşuk tarafından tecrübe edilmesi olduğunu belirtmiştir. Bela ve musibetler karşısında Allah dostlarının

---

148 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 76a; Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 35.

149 Çavuşoğlu, *age*, s. 27.

150 Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 101; Çavuşoğlu, *age*, s. 33.

151 Ergun, *Halk Edebiyatı Antolojisi*, s. 510.

152 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 14a; Çavuşoğlu, *age*, s. 37.

153 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü'l-Bedriyye*, vr. 77a.; Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 101.

154 Çavuşoğlu, *age*, s. 35.

gösterdiği sabrı ve teslimiyeti peygamberler ve Allah dostlarından örneklerle anlatan Ayıntâbî'ye göre peygamberler ve Allah dostları Allah'ın "el-Kahhâr" ismi neticesinde sınava tabi tutulurlar, teslim olanlar ise ilahi aşka ererler.¹⁵⁵

*Tenezzülden terakkiye sebebp hem
Olupdur kahr ey yar ışk elinden*¹⁵⁶

el-Kevâkibü'l-Muzî'e:

Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-muzî'e fi't-tarîkati'l-Muhammediyye* adlı mensur eseri 24 sayfadır.¹⁵⁷ *er-Risâletü'l-Bedriyye* isimli eserden önce ve onunla aynı ciltte yer alan eser Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü 2022/1 numarada 1a-14a varakları arasında kayıtlı bulunmaktadır.

Ayıntâbî'nin diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserde de giriş bölümü Arapça yazılmıştır. Eserin ve müellifin tam adının geçtiği "*Te'lîfü'l-abdi'l-fakîr ila'llâhi te'âlâ hâdimü'l-fukarâ Şâh Velî el-Halvetî b.Muhammed Bey b.Kabâ Nâibel-Askerî*" ifadesinin ardından birbirini takip eden iki müfred bulunmaktadır. Bunlar:¹⁵⁸

*Subh-ı daniş togdı çün tolundı dost
Bilmeçlik bilindiyse bulundı dost.*

*Dersini kıldı tamam pür yalunuz kaf okuyan
İrmedi sırrına anun keşf keşşaf okuyan.*¹⁵⁹

Ayıntâbî, yine giriş kısmında H. 950/1549-1550'de Yakup b. Muhyiddin el-Ayıntâbî'ye biat ettiğini yazmıştır.¹⁶⁰ Bunun hemen ardından tarîkata girmenin ve bir mürşide tabi olmanın önemini ayet ve hadislerle izah etmiştir.¹⁶¹

---

155 Çavuşoğlu, "Şah Velî Ayıntâbî ve "İşk Elinden" Redifli Kasîdesi", *Journal of Intercultural and Religious Studies*, ss. 69-70.

156 Çavuşoğlu, *age*, s. 70.

157 Ergun, *Türk Şairleri*, s. 510.

158 Çavuşoğlu, *age*, s. 30.

159 Şah Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e*, vr. 1a; Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 100; Çavuşoğlu, "Şah Velî Ayıntâbî ve "İşk Elinden" Redifli Kasîdesi", *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 66; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risâletü'l-Bedriyye'si*, s. 30.

160 Ergun, *Türk Şairleri*, s. 510; Çavuşoğlu, *Şah Velî Ayıntâbî'nin Risâletü'l-Bedriyye'si*, s. 31.

Salih rüyalara önem veren Şah Velî bu eserinde de yine bir rüyasını anlatmıştır. Rüyasında Ayıntâbî'ye Hz. Peygamber tarafından okuması için bir mektup verilir. Bu mektupta Hz. Peygamber'in, Hz. Ebûbekir, Hz. Ali ve Veyse'l-Kârânî hakkındaki övgüleri yer almaktadır. Eserde, önce Veyse'l-Kârânî, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ali'nin Hz. Peygamber tarafından övülen vasıfları anlatılmış ardından Şah Velî tarafından bu vasıfların tasavvufî açıklaması yapılmıştır.¹⁶²

Ayıntâbî, hatime bölümünde eserin diğer adının *er-Risâletü'l-Usûliyye* olduğunu, bu eseri H. 995/1587 yılında III. Murad döneminde yazdığını ve eserinin üç bölümden oluştuğunu yazmıştır. Buna göre eserin bölümleri; Beşâretü'l-ûlâ (birinci beşâret), beşâretü's-sânî (ikinci beşâret) ve beşâretü's-sâlis (üçüncü beşâret)'tir.¹⁶³

“Gelsün” Redifli Kasîde:

Ayıntâbî'nin manzum eserlerinden biri olan ve 36 beyitten oluşan “Gelsün” Redifli Kasîdesi de yine *er-Risâletü'l-Bedriyye* isimli eseri ile aynı ciltte ve ondan hemen sonra yer almaktadır. Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü 2022/3 numarada kayıtlı bulunmakta olup aruz vezni ile yazılmıştır. Eserin müstensihi Mehmed b. Hâc Halîfe b. Ömer el-Beriyy el-Ayıntâbî'de H. 1000/1591 tarihinde bu kasideyi istinsah etmiştir.¹⁶⁴

Bu eserine de Arapça bir giriş ile başlayan Şah Velî, Besmele, hamdele ve salâvattan sonra eserin konusu hakkında bilgi vermiştir. Şah Velî, bu eserde Hz. Peygamber'den rivayet edilen şu yedi hadisin tasavvufî şerhini yapmıştır. Şah Velî tarafından şerhi yapılan bu hadisler şunlardır:

---

161 Çavuşoğlu, “Şah Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*; Şah Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e*, vr. 4a; Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 31.

162 Çavuşoğlu, aynı yer.

163 Çavuşoğlu, *age*, s. 23; Çavuşoğlu, “Şah Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 66; Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 14a; Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 31.

164 Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 31; Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “İşk Elinden” Redifli Kasîdesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, s. 67.

1. “Fakirlik iftiharımdır ve ben onunla övünürüm.”¹⁶⁵
2. “Fakirlik iki cihanda yüz karasıdır.”¹⁶⁶
3. “Ben Rahman’ın nefesini (lütfunu/keremini) Yemen cihetinde göremiyorum.”¹⁶⁷
4. “Benim Allah (c.c.) ile birlikte olduğum öyle bir ânım vardır ki o vakitte bana ne bir mukarreb melek ne de resul peygamberlerden biri yaklaşabilir.”¹⁶⁸
5. “Ezelden yalnız Allah vardı. O’ndan başka hiçbir varlık yoktu.”¹⁶⁹
6. “Bir bedevînin; mahlûkatı yaratmadan önce Rabbimiz neredeydi?’ sorusuna cevaben: “Altında ve üstünde hava olmayan, içinde hiçbir isim ya da sıfatın bulunmadığı ‘amâ makamındaydı,”buyurdular.¹⁷⁰
7. “Ölmeden önce ölünüz.”¹⁷¹

Müellifimiz, ilk sekiz beyitte ilk iki hadisin; dokuzuncu beyitte üçüncü hadisin; onuncu beyitte dördüncü hadisin; on bir yirmi dört arası beyitlerde beşinci hadisin; yirmi beş yirmi yedi arası beyitlerde altıncı hadisin; yirmi sekiz otuz arası beyitlerde yedinci hadisin tasavvufî şerhini yapmıştır.¹⁷²

Kasîdenin ilk ve son beyitleri şu şekildedir:

İlk beyit:

Fakîrlîk şeb külahın ışık elinden bes diyen gelsün

165 İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ' ve müzîlü'l-ilbâs 'amme'-ş- teheremine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988, c. II, s. 87; Muhittin Uysal, Tasavvuf Kültüründe Hadis, Yediveren Yayınları, Konya 2001, s. 353; Öztürk, XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf, s. 103.*

166 Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ'*, c. II, s. 87; Öztürk, *age*, s. 103.

167 Aclûnî, *age*, c. I, s. 217; Öztürk, *age*, s. 104.

168 Aclûnî, *age*, c. II, s. 173; Uysal, *age*, s. 260; Öztürk, aynı yer.

169 Aclûnî, *age*, c. II, s. 130; Öztürk, aynı yer.

170 İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime, 13 (1/65), Çağrı Yay., İstanbul 1992, c. I, s. 65; Tirmizî, *Sünen*, Tefsîrü'l-Kur'an, Çağrı Yay. İstanbul 1992, c. V, s. 288; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, c. IV, s. 11-12; Öztürk, aynı yer.

171 Aclûnî, *age*, c. II, s. 291; Uysal, *age*, s. 340; Öztürk, aynı yer.

172 Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 100; Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 23.

*Nedür şeb sa'il olana sevadü'l-vech diyen gelsün.*¹⁷³

Son beyit:

*Vüçudun dağına diye ki sor ki "yevme yünfah" bes
Ana şekk idene "la raybe fi hi" di "hüden" gelsün.*¹⁷⁴

Bikru'l Vakt:

Eserin tam adı *Bikru'l-vakt fi ma'rifeti's-sulûk ibnu'l-vakt ve ebu'l-vakt*'dir. Şah Velî'nin yaptığımız kütüphane taramaları sonucunda Tokyo Üniversitesi Kütüphanesi'nde kaydına rastladığımız bu eseri 63a-67b varakları arasında kayıtlı bulunmaktadır. Bu eserine de diğerlerinde olduğu gibi Arapça yazdığı bir giriş bölümü ile başlayan Şah Velî Ayıntâbî, eserde seksen yaşlarında olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁵ Şah Velî, bu eserinde "ibnu'l vakt" ve "ebu'l vakt" terimleri ile ilgili tasavvufi düşüncelerini yazmış, her zaman yaptığı gibi önce ayet ve hadislerle konuyu açıklamış ardından da kendisinin konu ile ilgili düşüncelerini kaleme almıştır. Eserin en önemli özelliği Şah Velî'nin vefat ettiği kesin tarih bilgisini verilmiş olmasıdır. Buna göre Ayıntâbî, H. 17 Şaban 1013/8 Ocak 1605'te vefat etmiştir. Bu tarih eserin sonuna es-Seyyid Mustafa İbn-i es-Seyyid Abdu'l-Vahhab tarafından not düşülmüştür.¹⁷⁶

2. 4. 2. 1. Atvâr-ı Seb'a Risalesi

Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a* isimli eserinde müridlerine nefis mertebeleri hakkında bilgi vermiştir. Şah Velî'de bu konu hakkında yazan diğer sufiler gibi "Halbuki, O sizi evrelerden geçirerek yaratmıştır."¹⁷⁷ âyetinden yola çıkarak nefsi sınıflandırmış ve kendinden önceki mutasavvıflar gibi o da yedili tasnifi benimsemiştir.

---

173 Şah Velî Ayıntâbî, *Gelsün Redifli Kaside*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü, nr: 2022/3, vr. 77b; Çavuşoğlu, , *Gaziantepi Bir Halveti Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 31.

174 Şah Velî Ayıntâbî, *Gelsün Redifli Kaside*, vr. 80b; Çavuşoğlu, aynı yer.

175 Şah Velî Ayıntâbî, *Bikru'l vakt*, vr. 63a.

176 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

177 Nûh suresi 71/14.

Ancak bu risale diğer atvâr-ı seb‘a risalelerinden farklılık arz etmektedir. Şöyle ki diğer atvâr-ı seb‘a yazarları nefis mertebelerini tavırlar halinde yazıp bitirirken Şah Velî, tavırların anlatımını bitirdikten sonra müridlerine çeşitli konularda bilgi vermeye devam etmiştir.

Bu risalesinde Şah Velî, her bir nefis mertebesinin makam, nefis, hâl, alamet ve seyrini yedi tavır şeklinde anlatmış, müridlerini seyr ve sülûk sırasında nelerle karşılaşabilecekleri hakkında bilgilendirmiştir.

Eserin Arapça kaleme alınmış olan giriş bölümünde Şah Velî, ilmin önemine değindikten sonra kendi manevi eğitim sürecinden bahsetmiştir. İlk önce dokuz yıl bir Halvetî şeyhi olan Yakup el-Ayıntâbî’ye, onun vefatının ardından Mella (Molla) Ahmed el- Halvetî (Rumî)’ye yirmi iki yıl müridlik yapıp onun rehberliğinde seyr ve sülûkunu tamamladığını yazmıştır.¹⁷⁸

Eserin ilk sayfasının başında kendisi tarafından mı yoksa bir başkası tarafından mı yazıldığı bilinmeyen notta Ayıntâbî’nin vefat tarihinin H. 1006 olduğu yazmaktadır.¹⁷⁹

Yaptığımız çalışmalar sonunda Şah Velî Ayıntâbî’nin *Atvâr-ı Seb‘a* isimli eserinin tek nüshasına rastlanmış, başka bir kopyası bulunamamıştır. Bu nüsha el yazması olarak İstanbul’da Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, 827/7 numarada 56b-68a varakları arasında kayıtlı bulunmaktadır. Şah Velî, müstakil halde olan bu risaleyi H. 1006/1597 yılında İstanbul’da kaleme almıştır:

“Şah Veli bin Muhammed eş-şehir bi-ibn-i Kaba Naib afa anhüma’l-mülkü’l-kaviyyu’l-galib kane haza’t-tahrir fi evasiti rebîü’l-evvel kül âdâtü’n-nebiyyi aleyhisselamü’l-efdalül ekmel min şuhûri sene sitte ve elf mine’l-hicreti’n-nebeviyye fi beldeti’r-riyase el-ma’ruf bi’l-Kostantiniyye.”¹⁸⁰

Ayıntâbî eserini sistematik olarak kaleme almıştır. Şöyle ki; önce ele aldığı konu ile ilgili âyeti, sonra bu konuda Hz. Peygamber’in söylemiş olduğu hadisleri

---

178 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb‘a*, vr. 57a.

179 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 56b; Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü’l-Bedriyye’si*, s. 30.

180 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 68a.

yazmıştır. Yazdığı bu ayet ve hadislerin ardından da çoğunlukla Cüneyd-i Bağdadi ve bazen de Cemal Halvetî gibi sufilerin bu konu ile ilgili olarak söylenmiş sözlerine yer vermiş son olarak da kendisinin bu konudaki düşüncelerini yazmıştır. Konular arasındaki geçiş bölümlerinde beyitler bulunmaktadır ve bazılarının yine Ayıntâbî tarafından hemen devamında şerhi yapılmıştır. Eserde düşüncelerinden etkilendiği İbn Arabî'nin görüşlerinede de zaman zaman değinmiştir.

16. yüzyılın sonu 17. yüzyılın başında yaşamış olan müellifimiz Şah Velî, o dönemin dilini ve devrin edebi özelliklerini *Atvâr-ı Seb'a*'da başarılı bir şekilde kullanmıştır. Eser genel itibari ile Osmanlıca yazılmış olsada ayet ve hadislerden ve sufilerin sözlerinden yapılan alıntılar Arapça'dır. Şah Velî, bağlı bulunduğu Halvetî tarikatının konu ile alakalı ıstılahta geçen terimlerini de sıklıkla kullanmış, zaman zaman bunları müridleri için açıklamıştır.

Osmanlıca olarak ve harekesiz yazılan Besmele ve hamdele ile başlayan bu risaleye Şah Velî, anlatmak istediği konuya uygun ve konu ile bağlantılı Arapça bir giriş yapmıştır. Örneğin müellifimiz önce ilmin önemini belirten ayet ve hadisleri ardından insanın yedi mertebede yaratıldığını ifade eden ayeti yazmıştır.

Yusuf a.s ile Yakup a.s kıssasını seyr ve sülûk yapan sâlikin durumuna benzeten Ayıntâbî, Yakup a.s.'ın Kenan ilinde bulunan oğlu Yusuf a.s. için duyduğu derin hüznü "deveran"a benzetmiş, sonrasında oğlunun cemalini gören Yakup a.s.'ın durumunu "vuslat"ı yaşayan suffinin durumu ile eşleştirmiştir.¹⁸¹

Eserin esas konusu olan nefsin yedi mertebesini anlatırken yazar sistematik bir şekilde sırasıyla birinci tavidan başlayıp yedinci tavra kadar sâlikin aşması gerekli olan merhaleleri tek tek ele almıştır. Başlangıçta sıra ile verdiği mertebeleri sonra ilerleyen sayfalarda ele aldığı konu ile bağlantılı olan bölümlerde yeri geldikçe yeniden değerlendirmiştir.

Şah Velî, bu risalede nefis mertebelerinin yanı sıra Hakikat-i Muhammediye, mürid-mürşid ilişkisi, mürşid-i kâmilin özellikleri ve bazı sorumlulukları, salih rüya, zahir-batın ilişkisi, insan-ı kâmil, ruh, zikirde devamlılık, adalet, havf ve reca, ilm-i ledun, yakın ilmi vb. konuları kendi tasavvufî düşüncesi etrafında ele almıştır.

---

181 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 56b.

Şah Velî eserinde kendi verdiği bilgiye göre, H. 956 yılında Kasaba-i Ayıntab'da oturan Yakup Efendi k.s. hazretlerine mürid olmuş, intisabının dokuzuncu yılında seyr ve sülûkunda ikinci isim ile meşgulken şeyhi vefat etmiştir. Ardından Yakup Efendi'nin halifesi olan Mella Ahmed Efendi ile manevi yolculuğuna devam etmiştir. Yirmiiki yılda Mella Ahmed Efendi'ye müridlik yapan Ayıntâbî, seyr ve sülûkunu (meratib-i esmâ) onunla tamamlamıştır. Eserde açıkladığına göre bu meratib-i esmâ, sebilu'l usülde üç makam ile sınırlıdır. Ancak talipler arasındaki meşrep farklılıklarından dolayı bu sayı yedi veya oniki de olmuştur.¹⁸²

Şah Velî, eserde nefis mertebelerini ele alırken şeyhi ile arasında geçen bir konuşmadan yola çıkarak nefis mertebelerini kendi tarikat büyüklerinin benimsediği usülde açıklamaya çalışmıştır. Ayıntâbî, şeyhine Nuh suresi 14. ayeti وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا hitabını sorup ondan aldığı cevapla bu tavırların neler olduğunu yine şeyhinin ağzından kaleme almıştır.¹⁸³

Bu açıklamaya göre birinci tavır, “sadr-ı hayvaniye”dir. Bu mertbede sâlikin nefsi “nefs-i emmâre”, makamı ise “seyr-i ilallah”tır. Burada sâlik, “inşirah-ı sadr” ı elde etmek için kelime-i tevhid zikrine devam etmelidir.¹⁸⁴

İkinci tavır “kalb-i tıfliyye” dir. Bu mertbede sâlikin nefsi “nefs-i levvâme”, makamı ise “seyr-i lillah”tır. Nefs-i levvâme'nin maâdin-i tıfliyyesi, dünyada mucib-i şehavat olan “yevm-i berzahıyye”dir. Sâlikin bulunduğu makamda ilerlemesi için terk-i âdet gereklidir.¹⁸⁵

Üçüncü tavır “ruh-i kudsi”dir. Bu mertbede sâlikin nefsi “nefs-i mülheme”, makamı ise “seyr-i alellah”tır. Sâlik burada kalp tasfiyesi ve nefis tezkiyesi ile meşgul olur.¹⁸⁶

Dördüncü tavra “sırr-ı ünsiyet” adı verilir. Burada sâlikin nefsi “nefs-i mutmainne”, makamı ise “seyr-i maallah”tır. Bu tavırda maâdin-i insaniye “dürer ve gürer”dir. Tarikatta buna “Hakikat-i Muhammediyye” de denilmektedir. Nefs-i

---

182 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 57a.

183 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

184 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 56a.

185 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

186 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 57b.

mutmainne'ye “makam-ı fetret”te denir çünkü sâlik her ne kadar ilerlemiş olursa olsun bu mertebeden Nefs-i Emmâre'ye geri gönderilebilir.¹⁸⁷

Beşinci tavrı “sırr-ı hafî” mertebesi ise “sırr-ı celî”dir. Beşinci mertebede sâlikin nefsi “nefs-i raziyye”, seyri ise “seyr-i fillah”tır. Sâlik bu mertebede “makam-ı vahidiyyet”ten “makam-ı ehadiyyet”e ulaşır.¹⁸⁸

Altıncı tavra “sırr-ı hafî-yi mecmai” denmektedir. Sâlikin nefsi bu mertebede “nefs-i mardiyye”, makamı ise “seyr-i anillah”tır. Burası “fenâ ender fenâ” makamıdır.¹⁸⁹

“Sırr-ı ahfa-i amâî” denilen yedinci tavrın nefsi “nefs-i kâmile”, seyri ise “seyr-i billâh”tır.¹⁹⁰

Tavırları bu şekilde sıralayan Şah Velî, ardından sâlik için manevi yolculuk sırasında gerekli olan bazı açıklamalarda bulunmuştur. Şah Velî, sâlik için öncelikle “esbab-ı erbaa” yani “terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i vücud ve terk-i terk”in gerekli olduğunu vurgulayıp ardından sâlikin az konuşmak, az yemek, sabır, fikir ve zikir ile nefsi emmâre'nin isteklerine karşı çıkarak mücahede etmesi gerektiğinden bahsetmiştir.¹⁹¹

Şah Velî, seyri anillah makamının başından sonuna kadar “*men aref Allahu küllî lisan-i hayrat*” olduğunu ve sâlikin bu makam-ı mardiyye mutfağında nar-ı tevhîd ile piştiğini yazar.¹⁹²

Şah Velî, seyri ve sülûk yolculuğunu büyük cihada ve bu manevi yolculuğa başlayan sâliki ise mücahede benzetmiştir.¹⁹³ Müellifimiz seyri ve sülûk süreci için “ilm-i kaf” kavramını kullanmıştır. İlm-i kaf'ın “tavr-ı sadr, tavr-ı kalb, tavr-ı ruh, tavr-ı sır, sırru's-sır ve sırr-ı hafî” olduğunu ve her birinin bir “kaf”a karşılık geldiğini, mürşide intisab eden müridin bu kaf ilmine başlayacağını yazmıştır.

---

187 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'â*, vr. 57b.

188 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 58a.

189 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 58b.

190 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 59a.

191 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 60b.

192 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 61a.

193 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 64a.

Mürşidin huzuruna gelip kaf ilmine başlayan talibin ise nefis-i emmâre mertebesinde olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁴

Ayıntâbî, sadık erenlerin “atvâr-ı seb‘a” maâdinini bulmak için yola çıktıklarını belirtir. Ona göre “ilm-i kaf” maâdin-i insaniyyedir. Bu atvârın her biri ise “kuh-i kaf” a misal-i maâdindir.¹⁹⁵

Ayıntâbî, derviş için gerekli olan en önemli amelin ve tarîkatta mücahede yolunda mürşidin müridine öğrettiği adabın “zikirde devamlılık” olduğunu dile getirmiştir.¹⁹⁶

Şah Velî, “önce refîk sonra tarîk” buyruğuna binaen sâlikin öncelikle bir mürşid-i kâmil’i kendisine refîk edip ancak bunun ardından “kuh-i kaf”ı kal edeceğini yani manevi yolculuğunu gerçekleştireceğini yazar.¹⁹⁷

Şah Velî’ye göre sâlik için bu yolculukta gerekli olan bir diğer unsur ise farz, vacip ve sünnetleri yerine getirdikten sonra “darb-ı tevhid” ile meşgul olmaktır. Ancak bununla sâlikin çiğ olan yerleri pişecektir yani kötü huyları iyi olanlarla yer değiştirecektir.¹⁹⁸

Şah Velî, “mürîd-mürşid” ilişkisine değindiği bölümde ikisi arasındaki aşinalığın üç mertebede gerçekleştiğini yazmıştır. İlk aşinalık, mertebe-i evvel’de gerçekleşen “manevi nikâh”tır ve mürid ile mürşid arasında bulunan aşinalık ilk olarak “âlem-i ervâh”ta gerçekleşmiştir. İkinci mertebe “rayiha-i sıdk” mertebesidir ve burası müridin kalbinin mürşidinin kalbine eriştiği mertebedir. Üçüncü ve son mertebe ise “müşahede” mertebesidir. Bu mertebeye ulaşan basiret ehli için artık perde bulunmamaktadır.¹⁹⁹

Şah Velî’ye göre mürid-mürşid arasında gerçekleşen bir alış-veriş söz konusudur ve bu alışverişin iki ögesi vardır. Bunlar rüya-yı salih ve varîdat-ı kudsiyye’dir.²⁰⁰ Halveti kültüründe rüyalar sâlikin manevi gelişiminin bir işaretidir.

---

194 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb‘a*, vr. 63a.

195 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 62b.

196 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 62a.

197 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 63a.

198 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

199 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 62b.

200 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

Mutasavvıflar, rüyayı bilgi edinme yollarından biri olarak kullanmışlardır. Sâlik gördüğü rüyayı şeyhine anlatır, şeyhi de bu rüyayı yorumlar ve onun gördüğü rüya ile müridinin içinde bulunduğu mertebeyi belirler. Halveti mutasavvıflar, rüyada görülenleri işaretlerin karşılıklarının bilinmesinin gerekli olduğuna inanıyorlardı. Görülen he varlık bir semboldü. Mesala hayvanları nefsin sıfatları olarak yorumlamışlardır. Buna göre rüyada görülen her hayvanın sahip olduğu özellik nefisteki olumsuz sıfatı gösterir. Böylece yolcu sahip olduğu olumsuz sıfatları farkına varır ve bunları düzeltmeye çalışır. Sâlikin mertebesinin yükselip düşmesi de gördüğü rüyalar ile bağlantılıdır. Eğer sâlik güzel rüya görürse mertebesi yükselir, kötür bir rüya görürse mertebesi düşer.²⁰¹

Nefis tezkiyesine göre manevi yolculuğun yapıldığı Halvetilik gibi tarikatlerde müridin bulunduğu merite ve evradı anlattığı rüyalara göre belirlenir. Rüyanın tasavvufta bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmesi tasavvufun ilk dönemlerine rastlamaktadır. Buna göre peygamberlerin gördüğü rüyâlara vahiy, takvâ sahibi mümin ve velîlerin gördüğü rüyâlara ise ilham denilmiştir (Uludağ, 2008: 309).

Ayıntâbî, müridi kâmilin ehl-i vird olması gerektiğini, ayrıca atvâr-ı insaniyye mertebelerini geçerek mücadele aynasında “ilme’l-yakin, ayne’l-yakin ve hakka’l-yakin” nurunun ateşi ile her birini müşahede etmiş ve atvâr-ı seb’â mertebelerini tamamlamış olması gerektiğini de belirtmiştir.²⁰²

Şah Velî, mürid-i kâmil’in “ilm-i ebdân” ve “ilm-i edyân” arasında bir berzah olduğunu ifade eder. İlm-i ledünni’yi kalbe zuhur eden lisan-ı varidat olarak tanımlayan Şah Velî, bunun mürid ve mürid arasında zikir olunan salih rüya ve varidat sebebiyle bir vesile olduğundan bahseder. Mürid, ilm-i ledünni ile müridinin haline vâkıf olup ona göre sohbet eder, yol gösterir.²⁰³ Sâlik için bu yolculukta gerekli olan vird ehli bir mürid-i kâmidir, ihtiyacı olan ilacı ancak o hazırlayabilecektir çünkü o “ilm-i ebdân”a sahiptir.²⁰⁴

---

201 Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halveti (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları)*, s. 91

202 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’â*, vr. 64b.

203 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 64a.

204 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 64b.

“İbnu'l-vakt” kavramını ve “mürşidlik” mertebesini kendi tasavvufi düşüncesi ekseninde değerlendiren Ayıntâbî'ye göre ibnu'l-vakt gereğince sâlik, ruhunun azığı olan salih ameli tevhid ateşi ile pişirir ve bunu ubudiyet mutfağında yer. Amel-i salihle devam eden takva ehli olmak için müride gerekli olan “makam-ı mardiyye” mutfağıdır ki tevhid ateşi mürid tarafından hazmedilebilsin. Mesela Yunus Emre, şeyhi Taptuk Emre'nin mutfağına kırk yıl sırtında odun taşıdığı halde “makam-ı raziyye” ve “makam-ı mardiyye”ye ulaşmadan kabul görmemiştir.²⁰⁵

Şah Velî, bunun tarîkatta bir kural olduğunu ve “mardiyye” makamına ulaşmayan sâlikin makam-ı mürşide erişemeyeceğini yazmıştır. İrşad makamının “tavr-ı mutmaine” olduğunu belirten Ayıntâbî, bu makama erişmeyen kişinin yapacağı irşadın zemheride yağın kar ve buzdan daha soğuk olacağını ifade etmiştir.²⁰⁶

Bu arada Şah Velî, tarikat büyüklerinden de Halvetî yolunun âdâbı ile ilgili alıntılar yaparak örnekler vermiş ve tarikat silsilesinde bulunan hocalardan da övgü ile söz etmiştir. Ayrıca bazı kaynaklarda silsilede yer verilmeyen şeyhi Yakup Efendi'nin şeyhinin eş-şeyhu'l-Hac el-Hamid ed-Darendevî olduğunu yine kendi vermiş olduğu bilgiden öğrenmekteyiz ki buda tezimizi önemli kılan başka bir ayrıntıdır: “Şeyh-i şeyhina eş-şeyhu'l-Hac el-Hamid ed-Darendevî k.s...”

Şah Velî, seyr ve sülûk yolcusunun ihtiyaç duyduğu maâdinin ortaya çıkması ve manevi yolculukta ilerlemesi için “mücadele” gerektiğini, mücadele içinde olan erenlere gerekenin ise “güzel ahlak, salih amel ve İsmü'r-Rahman” olduğunu ifade etmiştir. Ardından zamanın kutbunun kalbinin masivadan arınmış olup İsm-i Azam nurunu taşıdığını ve ondan müridinin kalbine bu nurun ulaştığını belirtmiştir.²⁰⁷

Halveti şeyhi olan Şah Velî, kendi tarikat silsilesini överek irşad vazifesinin Hz. Peygamber'den Hz. Ali'ye, ondan da icazetin Hasan-ı Basrî 'ye geçtiğini ifade etmiştir.²⁰⁸

---

205 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 64b.

206 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 61b.

207 Şah Velî Ayıntâbî, aynı yer.

208 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 61a.

“Velayet” konusuna da değinen müellifimiz, tarikatta mürşid-i kâmilin yerinin müridler arasında “hudud-u ubudiyet” olduğunu ve bu hududa erişen bir mürşidin ancak velayet sahibi olabileceğini yazmıştır.²⁰⁹

Ayıntâbî, mensubu olduğu Halvetiye tarikatında olduğu gibi “salih rüya”ya önem vermiştir. Kalbden dile doğru zuhur eden varidata bazılarının “ilm-i ledünni” dediğini yazmıştır. Salih rüyanın, mürşid ve mürid arasında bir vesile olduğunu ve bu rüyanın batın gözlü olan sadık talibler için keşif vesilesi olduğunu söylemiştir. Müridin gördüğü salih rüyaya göre doktor konumunda olan mürşid, hasta sıfatı taşıyan müridin haline vakıf olup ilacını hazırlamakta ve ona göre sohbet etmektedir. Tıpkı Yusuf a.s.’ın babasına rüyasını anlatıp onunda bu rüyayı yorumlaması gibi diyen müellifimiz yine Hac ziyareti sırasında kendi görmüş olduğu bir salih rüyayı da anlatmıştır.²¹⁰

“Terk-i adet” konusuna da değinen Şah Velî, abdest alırken ilk şeyhi Yakub Efendi’nin kendisini abdest sayısına riayet ettiği için uyardığını, bu âdetin nefs-i emmâre ve levvâmedekiler için olduğunu söylediğini yazmıştır.²¹¹

Ayıntâbî, eserinde “adalet”in öneminden de ayetlerden yola çıkarak kısaca bahsetmiştir. İstanbul’da bulunan Beşiktaşlı Yahya Çelebi’nin beş ay süre ile dervişi olduğunu ve birgün şeyhi ile ders sırasında Zilzâl suresi yedinci âyet²¹² üzerinde konuştuklarını anlatmıştır. Hz. Peygamber’e bu âyet sorulduğunda, dört kitabın manasının “adalet ve ihsan” olduğunu ve buna uygun davranan halkın zarar etmeyeceğini buyurmuştur. Hz. Ömer’inde adalet kapısında üstadının “Nuşirvan-i Adil” olduğunu söylediğininide ifade etmiştir.²¹³

Müridlerine evlatlarım diye hitap eden Şah Velî, onlara hastalıklarından da bahsetmiş yaşlılıktan dolayı organlarının zayıfladığını ve birkaç senedir göz ağrısı çektiğini ifade etmiştir. Tarikatta da mü’minlerin bedenlen zayıf ama kalben güçlü olduğunu belirten Ayıntâbî, yine ihvanlarına tavsiyelerde bulunmuştur. Onlara toplulukta hayır dua ile meşgul olup terk makamında bulunmalarını aksi takdirde

---

209 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 63a.

210 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 64b.

211 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 65b-66a.

212 “Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür.”

213 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 67a.

adalet ve ihsan sahibi olamayacaklarını, peygamberlerin göz açıp kapayıncaya kadar da olsa amel etmeyi bırakmadıklarını, fitnelerden uzak durmalarını, yapmayacakları şeyi söylememelerini ve rıza nazarını elden bırakmamalarını öğütlemiştir.²¹⁴

Eserinin hatime bölümünde bu risaleyi kendisinin yani Şah-ı Velî bin Muhammedi'ş-şehir bi ibn-i Kaba Naib'in H. 1006 yılında Rebiulevvel ayının ortasında İstanbul'da yazdığını belirtip ardından münacat kısmına geçmiş ve Hz. Peygamber'den şefa'at isteyerek, hamd ve salâvat ile eseri bitirmiştir.²¹⁵

---

214 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 67b.

215 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb'a*, vr. 68a.

İKİNCİ BÖLÜM

3. AYINTÂBİ'YE GÖRE ATVÂR-I SEB'Â

“Atvâr”, Arapça’da “tavır” kelimesinin çoğuludur. Atvâr, “kere, defa, bazen, hâl, edâ, tarz” ya da “yapma ve sahte hâl ve hareket, azamet, gösteriş” anlamlarına gelmektedir. Tavır kelimesinin kök olarak kelime anlamı “yaklaşmak, etrafında dolaşmak, bir şeyi hâlden hâle çevirmek, inkişâf etmek, gelişmek, bir konum ve hâlden diğereine geçmek, iki nesne arasındaki had ve fâsıla”dır.²¹⁶ Türkçe sözlüklerde tavır, “sûret-i hareket, hâl, edâ, tarz” ya da “yapma ve sahte hâl ve hareket, azamet, gösteriş” demektir. “Seb’a” ise “yedi” anlamına gelmektedir.²¹⁷

Tasavvufta nefsin yedi mertebesine göre değişen hallere ise “atvâr-ı seb’a” denilmiştir. Bu yedi tavır şunlardır: Tab’, nefis, kalb, ruh, sır, hafî ve ahfâ.²¹⁸ Sâlik tarafından kâmil bir mürşid rehberliğinde yapılan bu manevi yolculukta aşılması gereken nefis mertebeleri kötüden iyiye doğru sıralanmıştır. Atvâr-ı seb’a terimini daha çok Halvetiler kullanmıştır. Bu türde yazılan eserler daha çok manevi yolculuğun aşamalarını konu edinmektedirler.²¹⁹

Sufiler “*oysa sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır*”²²⁰ âyetini temel alarak insanın yedi tavırda yaratıldığını belirtmiş, bu tavırları yedi kat semaya, yedi gezegene, yedi vadiye ve yedi iklime benzetmişlerdir.²²¹ Bu ayette “atvâr”

---

216 İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Dâru'l-Mısırıyye, (Bulak baskısından tıpkıbasım), Kahire 1308, C. VI, s. 179; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-Muhît*, (Terc. Asım Efendi), Matbaatü'l-Osmaniyye, İstanbul 1250, C. II, ss. 10-11; Necdet Şengün, *Kuloğlu Şeyh İlyas Etvâr-ı Seb'a (Nefsin Yedi Mertebesi)*, Ankara 2013, s.13.

217 Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996, s. 894; Necdet Şengün, *age*, s. 13.

218 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 255.

219 Ahmet Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî*, İnsan Yayınları, s. 183.

220 Nuh 71/14.

221 Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.65.

kelimesi “merhale, aşama” anlamında kullanılmıştır. Tasavvuf ıstılahında ise seyr ve sülûk yolculuğu sırasında salikin nefsinin geçmesi gereken aşamalar anlamında kullanılmaktadır. Nefsin yedi mertebesine karşılık gelmesi için yedi rakamı eklenerek “atvâr-ı seb‘a” şeklinde kullanılmıştır.²²²

“Atvâr-ı seb‘a” kavramı Ebû Nasr es-Serrâc et-Tûsî (ö. 378/988)’nin *el-Lumâ*, Ebû Tâlib el-Mekkî (ö. 386/996)’nin *Kûtü’l-Kulûb*, Ebû Bekir Muhammed b. İshak Kelâbâzî (ö. 385/995)’nin *et-Taarruf*, Abdülkerim el-Kuşeyrî (ö. 465/1072)’nin *er-Risâle*, Ebu’l-Hasen Ali b. Osman b. Ebî Ali el-Hucvurî (ö. 465/1072)’nin *Keşfü’l-Mahcûb* adlı ilk dönem klasik eserlerinde geçmemektedir.²²³ “Atvâr-ı seb‘a” kavramı yerine bu eserlerde “kalbin makamları” (makâmâtü’l-kulûb) terimi kullanılmıştır. Tasavvufta bu kavramın kullanılmaya başlanması XV ve XVI. Yüzyıllarda tarikatların oluşup yaygınlaşması ile birlikte dir.²²⁴

Nefis mertebeleri Gazâlî’nin (ö. 505/1111) *İhyâu Ulûmi’d-dîn*, Necmeddîn-i Kübrâ’nın (ö. 618/1221) *Fevâihu’l-Cemâl*, Şihabüddin Sühreverdi’nin (ö. 632/1234) *Avârifü’l-Maârif*, Azîzüddîn Nesefî’nin (ö. 700/1300)’de *İnsan-ı Kâmil* adlı eserinde üç aşama olarak ele alınmıştır: Emmâre, levvâme ve mutmaine. Eşrefoğlu Rûmî (ö. 874/1468) ise *Müzekki’n-Nüfûs*’ta dört nefis mertebesinden bahsetmektedir. Yunus Emre (ö. 720/1320)’nin eserlerinde ise nefis mertebesi yedi tanedir. Yine Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1194/1780) yedili tasnifi benimseyip *Marifetnâme*’de bunu ayrıntılı bir şekilde işlemiştir.²²⁵

Osmanlı’da da “atvâr-ı seb‘a” türünde eserler yazılmış, bu eserler daha çok Halveti şeyhleri tarafından kaleme alınmıştır. Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî (ö. 868/1464),²²⁶ Pîr Muhammed Erzincânî (ö. 879/1474), Kayserili Seyyid İbrahim Efendi (ö. 882/1478), Halîlî-i Maraşî (ö. 890/1485), Ömer Habîb-i Karamânî (ö. 902/1496), Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin Marmaravî (ö. 910/1504-5), Cemâlî-i İshak Karamânî (ö. 933/1527), Sofyalı Bâlî Efendi, İlyas b. İsa Saruhanî (ö. 967/1559),

---

222 Necdet Şengün, *Kuloğlu Şeyh İlyas Etvar-ı Seb‘a (Nefsin Yedi Mertebesi)*, s. 14

223 Necdet Şengün, *age*, s. 17.

224 Necdet Şengün, aynı yer; İbrahim Işıtan, “Halvetiyye Geleneğine ve Bir Halvetiyye Şeyhi Olan Sofyalı Bâlî Efendi’ye Göre Sülûkün Yedi Evresi (Atvâr-ı Seb‘a)” *Hikmet Yurdu*, Ocak – Haziran 2011, Yıl: 4, C. 4, Sayı: 7, s. 91.

225 Necdet Şengün, *age*, s. 18.

226 Necdet Şengün, *age*, ss. 20-22.

Kurt Mehmet Efendi (ö. 996/1588), Nizamoğlu Seyyid Kâsım Seyfullah (ö. 1010/1601), Lâmekânî Hüseyin (ö. 1035 /1625), Ömer Fuâdî (ö. 1046/1636), Ümmî Sinan (ö. 1067/1657), Niyâzî-i Mısrî (ö. 1105/1694), La'îf Mehmed Fenâyî (ö. 1112/1700), Abdullah Salâhiddîn-i Uşşâkî (ö. 1197/1782) ve Mehmed Şâkir Halvetî (ö. 1269/1852) atvâr-ı seb'a türünde eserler yazmış sufilerdendir.²²⁷

Nefis mertebeleri aşılarak seyr ve sülûk yapılan Halvetiyye gibi tarîkatlarda sâlike “Esmâ-i seb'a” (Allah'ın yedi ismi) zikri ders olarak verilmektedir. Halvetilerde tarîkat büyükleri tarafından daha önceden belirlenmiş olan bu yedi isim sırasıyla şunlardır: Kelime-i Tevhid, Allah, Hû, Hak, Hayy, Kayyum ve Kahhar.²²⁸

Maksadı Allah'a ulaşmak ve O'nu tefekkür bilincini (ihsân) kazanmak olan sâlik, bir müridin rehberliğinde “seyr ve sülûk” ya da “manevî yolculuk” denilen bir eğitim sürecine girer.²²⁹ Sâlikin nefis mertebelerini aşarak yaptığı bu manevî yolculuk, müridin bir şeyhe intisap etmesi ile başlamaktadır. Bu yolculuk süresince amaçlanan sâlikin iç âlemini temizlemesi, kötü huylardan kurtulup bunları güzel olanlar ile değiştirmesi ve tüm bunların sonucunda da Allah'a vuslatıdır.²³⁰

İşte müridlerin, sâlikin çıktığı bu manevi yolculuk sırasında uyması gereken kuralları, ulaşacağı makamları, bu makamlarda yaşayacağı halleri, bu makamların özelliklerini vb. ayrıntılı bir şekilde anlatmak için yazmış olduğu bu eserlere “atvâr-ı seb'a” denmiştir.²³¹

Bu yedi tavrın her birinin ayrı bir ismi, nefsi, makamı, nuru, vâkıâtı (görülen rüyalar) ve seyri vardır. Tüm bu özellikler sâliğin bulunduğu her makamda farklılık göstermektedir.²³²

Şah Velî'de müridlerini buldukları nefis mertebesi ve bu mertebenin özellikleri hakkında bilgilendirmek amacı ile atvâr-ı seb'a türünde eserler yazmıştır. Örneğin *Risâletü'l-Bedriyye* isimli eserinin ikinci bölümünün 42b-54a varakları

---

227 Necdet Şengün, *Kuloğlu Şeyh İlyas Etvar-ı Seb'a (Nefsin Yedi Mertebesi)*, s. 23-33.

228 Yaşar Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halvetî (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları)*, Fatih Yayınevi, İstanbul 1982, s. 148.

229 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 627.

230 Öztürk, *age*, s. 128.

231 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 56.

232 Türer, *age*, s.62-64.

arasını atvâr-ı seb‘a konusuna ayıran Şâh Velî, nefsin yedi mertebesini ve bu mertebeye karşılık gelen seyir ve makamları ele almıştır:

*Keleşiminde didi Subhan muhakkağ,
Sizi atvâr ile ben eyledüm halk,*

*Vacib oldı yidi atvâr ey cüvan
Kim birinden nice sır olur ‘ayan.’²³³*

Ayrıca Şah Velî Ayıntâbî’nin, yine *Atvâr-ı Seb‘a* isimini verdiği ve bizim de tez çalışmamızın konusunu oluşturan ve yukarıda ayrıntılı olarak ele aldığımız, tamamen bu konuya ayrılmış olan müstakil bir risalesi de bulunmaktadır.

Şah Velî’de atvâr-ı seb‘a konusunu ele alırken kendinden önceki diğer Halveti şeyhleri gibi yedili tasnifi benimsemiş ve eserlerinde atvâr-ı seb‘a’yı bu yedili tasnife göre tavırlar şeklinde incelemiştir. Şah Velî’den önce yaşamış olan atvâr müelliflerinin de görüşleri aynı doğrultudadır. Dolayısı ile Ayıntâbî’de atvâr-ı seb‘a hakkında kendinden önce söylenenleri esas alarak bu konu hakkında yazmıştır.

3. 1. Birinci Tavır

Şah Velî’ye göre birinci tavır “sadr-ı hayvaniye”dir. Bu mertebenin nefsi “nefs-i emmâre”, seyri “seyr-i ilallah”, zikri “Lâ ilâhe illallah”, makamı ise “sadr”dır. Bu mertebede bulunan sâlik kelime-i tevhid zikrine (darb-ı tevhid) devam etmelidir çünkü bundan başka bir amelin kalbe etkisi yoktur. Nefs-i emmâre, bir mürşid-i kâmile biat eden sâlik için manevî yolculuğunun başlangıç noktasıdır. Bu mertebe adını Yusuf suresi 53.ayetden almıştır: “*Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder.*”²³⁴

Müellifimize göre Kelime-i tevhîd zikri ile sâlikin nefsinde “nefy” gider, “isbât” kalır. Vâsf-ı mekkâre olan bu mertebede bulunan kullarına Allah, “*İşte bunlar*

---

233 Şah Velî Ayıntâbî, *er-Risâletü’l-Bedriyye*, vr. 42b-54a.

234 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb‘a*, vr. 57a.

hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar”²³⁵ ayeti ile seslenmiştir. Nefs-i emmâre mertebesinde ki kötü huylar: hırs, kin, haset, şehvet vb.dir.

*Sorarsan nefsinî emmâredür ol
Sana sıhr eyleyen mekşaredür ol.*

Ayıntâbî, nefs-i emmâre mertebesinde bulunan sâlikin şehvetini eşeke, kinini ve gadabını zehirli yılan, nefsinin tamah ve aç gözlülüğünü kurta, ihanetini tilkiye, murdarlığını ise köpeke benzetmektedir. Bu mertebede olan kişi, yaptığı iyilik ve güzelliklerle övünür çünkü nefsi dünyevi istek ve arzularının esiri olmuştur.²³⁶

*İşit hem vaşfını emmarenün gel
Dafı ol halini mekşarenün gel.*

Nefs-i emmâre mertebesinde kurtulmak isteyen sâlik öncelikle tüm yaptıklarından pişman olup samimi bir tevbe ile tevbe etmelidir. Bunun yanında sadrını tüm kötülüklerden temizlemelidir. Böylece sadrın üzerini örten “kısır” (kabuk) ortadan kalkacak ve “lüb” (öz) ortaya çıkacaktır. Kelime-i tevhid zikrine ve ibadetlerine devam eden sâlik, nefsi ile sürekli mücadele ederek “ilme’l yakîn”e erişebilecektir.

Beyt:

*İrerse sadruna çün darb-ı tevhid,
Gele tasdik kalbe gide taklid.*²³⁷

Nefs-i emmâre, sürekli kötülüğü emreden, kulu Rabbinden uzaklaştırıp kötülük işlemeye sevk eden en alt mertebede bulunan isyankâr nefistir.²³⁸ Bu mertebede bulunan kişinin tek düşüncesi; dünya, dünyevi menfaatler ve fiziksel ihtiyaçların giderilmesidir.²³⁹

Bu tavrın nûru, gök (mavi); vâkıâtı (gördüğü rüyalar), yırtıcı ve vahşi hayvanlardır. Sâlikin bu mertebede gördüğü rüyalara itibar edilmez. Bu mertebenin

---

235 Araf 7/179; Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 57a.

236 Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halveti Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü’l-Bedriyye’si*, s. 119.

237 Çavuşoğlu, *age*, s. 136.

238 Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 234.

239 Ali Kuşat, “Nefs Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2002, s. 123; Çavuşoğlu, *age*, s. 119.

günü cumartesi (onun için en uğurlu gün), feleği Ay, peygamberi Hz. Âdem, eseri ise “fenâ-yı mâsivâ”dır.²⁴⁰

Nefs-i emmâre mertebesinde bulunan sâlik, ibadet etse de bunu azaptan kurtulmak için veya riyakârlıktan dolayı yapar. Bu mertebede akıl etkili olduğu için bazen ruh gelse de akıl onu geri göndermektedir. Bu makamda rüyada görülen hayvanlar iyiye yorulmamakta, bu hayvanların sıfatları ne ise görülen rüyalar o şekilde yorumlanmaktadırlar. Bir şeyh rehberliğinde sülûk eden müridlerde güzel vakıalar da yaşanmaktadır. Zamanını tezkiye ve tasfiye ile geçiren müridin fiilleri ve sözleri değişir, güzel sıfatlar kazanır ve “kalb” makamına girer. Aksi takdirde salık “berzah”ta kalır.²⁴¹

Taleb makamı olan bu makamın günü cumartesidir çünkü Kureyş kavmi cumartesi günü Hz. Peygamber’e tuzak kurmak amacıyla Dâru’n-Nedve’de toplanmışlardır. Burada Dâru’n-Nedve, sadrı; Kureyş, nefs-i emmâre güçlerini; Hz. Peygamber, ruhu; Hz. Ebu Bekir ise ruhun güçlerini simgelemektedir. Nefs-i emmâre mertebesinde sadr da toplanan nefsanî güçler sürekli olarak ruha tuzak kurmak için fırsat beklerler.

Nefs-i emmâre mertebesinin yıldızı “ay”dır. Çünkü ayda bulunan özellikler sadırda da bulunmaktadır. Salık bu mertebede nuranilik rengini aydan almaktadır. Ay ışığı düştüğü keteni nasıl mahfedyorsa salikte kötü sıfatlarını bu makamda mahvetmektedir.²⁴²

Bu mertebenin peygamberine Hz.Âdem denmesinin sebebi ise onun “ebu’l-evlâd” (nesillerin babası) oluşudur. Hz.Âdem nasıl nesillerin babası yani başlangıcı ise nefs-i emmâre de nefis mertebelerinin başlangıcıdır.

Nefs-i emmâre mertebesinde sâlikin nefsi sürekli olarak bedenin fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasını ister, kalbi ise maneviyattan zevk almaz.²⁴³ Burada kişi şirk, küfür, gaflet, cehalet, dünya sevgisi, tûl-i emel, ikiyüzlülük, gurur, heva, gazap, şehvet, hırs, buhl, ucb ve kibir, intikam, kin, düşmanlık, cimrilik gibi sıfatlara

---

240 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 64.

241 Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, Hayy kitap, İstanbul 2013, s. 23-24.

242 Sofyalı Bâlî Efendi, *age*, s. 31.

243 Sofyalı Bâlî Efendi, *age*, s. 17.

sahiptir.²⁴⁴ Sahip olduğu bu kötü sıfatları düzeltmek isteyen mürid, kâmil bir mürşide intisab ederek kelime-i tevhid zikrine başlar.²⁴⁵

Sâlikin bu kötü huylardan tamamı ile kurtulabilmesi mümkün değildir. Ancak bu kötü huylar güzel huylara dönüştürülebilir. Sâlik bu mertebeye özgü olan kötü huyları düzeltmeden bir üst mertebeye geçemez.²⁴⁶

“Nefs-i hayvaniyye” de denilen bu mertebede bulunan kişinin nefsini bilmek, Rabbini tanımak ve dini ilim tahsil etmek gibi kaygıları bulunmaz. Onun tek kaygısı “akl-ı meaş” (geçim derdi)’dir, “akl-ı mead” (ahiret fikri)’den ise habersizdir. Nefis bedeninin fizyolojik isteklerinin etkisi altındadır.²⁴⁷

3. 2. İkinci Tavır

Nefis mertebelerinden ikincisi “kalb-i tıfliyye”dir. Bu mertebenin nefsi “nefs-i levvâme”, makamı “kalp”, seyri “seyr-i lillah”, zikri ise “Allah”tır. Dünyada mucib-i şehavat olan “yevm-i berzahıyye” nefs-i levvâme’nin maâdin-i tıfliyyesi dir. Sâlikin bulunduğu makamda ilerlemesi için terk-i âdet gereklidir.²⁴⁸

“Kınayıcı nefis”de denilen nefs-i levvâmede kalb, az da olsa kalb nûru ile nûrlanmış ve sahip olduğu bu nurun oranı kadar uyanıklık kazanmıştır. Bu mertebede nefis, gafletten bir miktar kurtulduğu için öz eleştiri yapabilmekte, kendisini kınayıp günah işlemekten çekinmekte ama tamamen olgunluğa erişemediği için yine de günah işlemeye devam etmektedir. Bu mertebede nefsinin kötü sıfatlarını eleştirmeye başlayan sâlikin Kur’ân’daki emirlere karşı bağlılığı ve salih amelleri artmıştır.²⁴⁹

Ayıntâbî’ye göre levvâme mertebesinde bulunan sâlikin vasfı “nemmâme”, sıfatları ise “yerme, kınama, heves, mekir, ucub, sem ve sekr”dir.

Ger sorarsañ nefsinı levvamedür

---

244 Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî*, s. 183.

245 Fatma Şengül, *Uşşakilerde Etvâr-ı Seb’a*, İstanbul 2009, s. 28.

246 Şengül, *age*, s. 28.

247 Muhammed Sâdık Erzincânî, *Risâle-i Mahbûb: Nefsin Şehirleri*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2013, ss. 44-46.

248 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 57a.

249 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 474.

Vasfı dâhı hem bunuñ nemmamedür

Sâlik nefs-i levvâme mertebesinde bir taraftan dünyalıkları terk etmeye diğer taraftan da mevki sahibi olmaya çalışmaktadır. Oysaki rızık Allah tarafından ezelde taksim edilmiştir. Bu iki düşünce arasında sıkışıp kalmış olan sâlik, bundan kurtulmanın yollarını aramaktadır.²⁵⁰

*Hırs ider bilmez kı ta vakt-i ecel
Rızk-ı maşsum oldığın yevmü'l-ezel*

Şah Velî'ye göre böylesine bir ikilem yaşayan sâlik, bir taraftan ilmi ile övünüp makam ve mevki sahibi olmanın ve itibar kazanmanın yollarını aramaktadır. Diğer taraftan ise “kalb-i selim” sahibi olmanın etkisi ile gönlünden mâsivâyı kaldırmak için uğraşmaktadır. Sonunda yolcu ikilemlerden kurtulup kalb-i selim sahibi olmaya karar verir ve “Allah hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır”²⁵¹ hükmünden yola çıkarak nefsinin mutlak hâkimiyetinden kurtulmak için çalışır.

*İki olmaz bir olur kalb bi-güman
Buna delil vardurur kavî-i Subhan.*²⁵²

Nefs-i levvâme mertebesine ulaşan sâlik, kötülüğü terk edip iyilik yapmaya başlar. Yalnız kendisine karşı yeteri kadar güveni olmadığı için yaptığı salih amellerin başkaları tarafından da görülüp bilinmesini ister. Nefs-i levvâme, Kur'an-ı Kerim'de daha önce yaptıklarından pişmanlık duyan nefis olarak tanımlanır ve Kıyâme suresinde şu şekilde geçer “Kendini kınayan (pişmanlık duyan) nefse yemin ederim (diriltilip hesaba çekileceksiniz).”²⁵³

İkinci tavırda sâlik, nefsinin “tasfiye” ve “tahliye”si için çabalar. Bu mertebenin nûru, “kızıl”; vâkıâtı bağ, bahçe, çerağ, yıldız, gökler, gül bahçesi, mescidler, Kâbe, gökyüzü vb. dir. Nefs-i levvâmenin yıldızı “Utarit”, günü Pazar, nebîsi Nûh a.s. ve eseri “tevhîd-i ef'âl”dir.²⁵⁴

250 Çavuşoğlu, *Gaziantepî Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 137.

251 Ahzab 33/4.

252 Çavuşoğlu, aynı yer.

253 Kıyâme 75/2.

254 Tüerer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 64.

“Kalb” makamında denilen nefs-i levvâmede sâlik “basar” (görme) sıfatına sahiptir. Bu mertebenin özellikleri; ayıplanmak, heves, hilekârlık, kendi halini beğenme, işret, temenni ve kahrıdır. Bu mertebede olan sâlik doğru ile yanlış ayırmakta zorlanır.²⁵⁵

Nefs-i emmârenin etkisi altında kalbine gelen kötü havâtırdan zevk alan sâlik, bundan kalb makamının etkisi ile kurtulmaya çalışır. Bu makamın günü, Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı gün olan Pazar günüdür çünkü sâlikte de bu makamda manevi gökler ve yerler meydana gelmektedir. Bu makamın yıldızı “Merkür” (muhabbet yıldızı)’dür çünkü özelliği bilgi ve hüner olan Merkür gibi bu makamda da kalb, bilgi ve sadakat makamıdır. Peygamberi Hz. Nuh’tur. Hz. Nuh, ruhu simgeler, ruh ise nefse ait olan güçleri davet eder.²⁵⁶

Nefs-i levvâme mertebesinde bulunan sâlikin sıfatları “tevekkül”, “teslîm” ve “kanaat”tır.²⁵⁷

Zikir, nefs-i levvâmeyi kendi nuru ile aydınlatır. Karanlık bir evde açılan lamba orayı nasıl aydınlatırsa zikirde kalbi öyle aydınlatır. İçindeki bütün kusurlar görünür hale geldiğinden nefis bunları kınamaya başlar ve uzaklaştırmak için çabalar.²⁵⁸

Levvâme şehrine giren sâalik, kötü huylarını bırakmaya söz vermiştir ancak bir süre daha günah işlemeye devam edecektir. Pişman olacak ve tekrar tekrar tevbe edecektir. Bu insanın kendisiyle (nefsiyle) savaşıdır ve onun olgunlaşma yolunda melek, hayvan ve şeytandan ayrılan tarafıdır. Sâlik işlediği günahlardan sonra nefisini kınamayı başarırsa bir süre sonra zahiri günahları işlememe konusunda eğitilmiş demektir. Bu hale ulaştığında durum rüyalarına yansır ve artık bu şehirde konaklama süresi biter. Mürşidinin verdiği öğütlere uyarak bir üst şehir olan “mülheme”ye geçer.²⁵⁹

---

255 Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, s. 37.

256 Sofyalı Bâlî Efendi, *age*, s. 42.

257 Türer, *age*, s. 64.

258 Robert Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, s. 87.

259 Erzincânî, *Nefsin Şehirleri*, s. 33.

3. 3. Üçüncü Tavr

Nefis mertebelerinde üçüncü tavr “ruh-i kudsi”dir. Bu üçüncü tavrın nefsi ise “nefs-i mülheme”dir. Nefs-i mülheme mertebesinin makamı “ruh”, seyri “seyr-i alellah”, zikri de “Hû”dur. Salik bu mertebede kalp tasfiyesi ve nefis tezkiyesi ile meşgul olur, keramet-i evliyaya ulaşır ve “seyr-i maallah”vadisine misafir olur Şems suresi 8. Ayet bu mertebeye işaret etmektedir: “*Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki*”²⁶⁰

Bu mertebedeki nefis, ilham ve keşfin yaşandığı, iyiyi kötüden ayıran iradeye sahip olan nefistir. Artık salikin nefsi sevabın ve günahın farkına varmış, Allah’tan başka her şeyden uzaklaşarak ruhlar âlemine yönelmiş, aşk hali yaşamaya başlamış, sabır ve tahammül gücü artmıştır. Nefs-i mülhemeye ulaşan nefis, ilmi sever, cömert, kanaatkâr ve mütevazidir, müsamahakârdır ve konuştuğunda güzel ve hikmetli sözler söylemektedir.²⁶¹

*Ger sorarsañ nefisini ey yar-ı can
Mülhime okurlar anı her zaman.*

Şah Velî Ayıntâbî’ye göre sâlik, bu mertebede faydasız ve boş uğraşlardan yüz çevirerek dünyaya olan ilgisini kalpten çıkarmış, Allah’tan başka her şeyden kendini uzaklaştırmıştır. Kalbinde aşk-ı İlâhî’den başka hiçbir şeye yer bırakmayan sâlik, nefis-i mülheme’de ilham ve keramet ile şereflenmiştir. Ancak sâlik, keşf ve keramete takılıp kalmamalı yolculuğuna devam etmeli ve kalbini Allah’tan başka her şeyden arındırmalıdır. Kerametten uzak kalamayan yolcu, “fenâ fillâh” makamına erişemez.

*Dinilür çünkü makam-ı ruh aña
Malayani söylemek düşmez sana.*²⁶²

---

260 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 57b.

261 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 475.

262 Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü’l-Bedriyye’si*, s. 121.

Sâlik, kendi varlığının fâniliğini anlamış “hüvviyet” sırrına ermiştir ancak kendi zâtı henüz fâni olamamıştır. Şah Velî, eserde nefis-i mülheme’ye “tıfl-ı ma’nâ” veya “veled-i kalb” de demiştir.

Artık yapılan tüm işler Allah’ın rızası doğrultusundadır ve sâlikin zâhir ve bâtınına Hak Teâlâ hâkimdir. Sâlikin alâmeti ilim, sabır, kanaat, tevâzu, tahammül ve cömertliktir ve “ilm-i ledün” sahibi olup artık dünyadan yüz çevirmiştir. Bu üçüncü tavrın makamı “aşk-ı İlâhi”dir. Bu mertebede bulunan için “ilhâd” tehlikesi vardır ve bunu aşması için kâmil bir mürşid gereklidir. Şah Velî’ye göre sâlik, burada hem nefsinin, hem Allah’ın zatının, hem mecâzın, hem de hakikin farkındadır. Bunun eseri “fenâ-yı sıfat”, cihadı ise “tecliye” ve “tahliye”dir.²⁶³

Nefis-i mülhemede, ahlaki güzelleşen sâlik artık Rahmani ilhamlar almaya başlamıştır. Bazı mutasavvıflar bu mertebeyi en zor makam olarak görmektedir çünkü bu mertebede hayır ve şer beraberdir. Burada sâlikin Allah’ın ilim ismi ve sıfatının tecellisi sonucu yaşamış olduğu “tayy-i mekân” ve “bast-ı zaman” gibi kerametlere aldanmaması gerekmektedir.²⁶⁴ Bu makamın sıfatları “cömertlik, kanaat, ilim, tevazu, tevbe, sabır, tahammül” vb.dir.²⁶⁵

Bu makamın vakıaları, Kur’ân ile yazılı gökler, Güneş ve nurdur. Hz. Yahya bu makamın peygamberidir. Hz. Yahya’nın özelliği kâfir ya da mü’min herkesin onun yanında farkının olmamasıdır. Ona ait özellikler burada bulunan salikte zuhur ettiği için buraya “Yahyavî tavrı”da denmektedir. Bu makamın yıldızı aşk ve muhabbet yıldızı “Venüs”tür. Günü Allah’ın güneşi ve ayı yarattığı, feleklerin ise seyrettiği gün olan pazartesidir. Bu makamda ilahi isim ve sıfatlar müşahede edilir.²⁶⁶

Nefis-i mülheme mertebesinde din, müridin sevgi ihtiyacını karşılar çünkü Yaratan tarafından sevilmetedir.²⁶⁷

Nefis-i mülhemede sâlikin meşgul olduğu “Hû” zikri mutlak gaybı gösterir ve sarı ışığı ile karanlığa düştüğü zaman ona ışık olur. Bu mertebenin vakıatı; ateş ve

---

263 Tüerer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 65.

264 Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî*, ss. 190-191.

265 Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, ss. 46-47.

266 Sofyalı Bâlî Efendi, *age*, ss. 50-51.

267 Ali Kuşat, “Nefis Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf Dergisi*, Ankara 2002, S: 9, s. 124.

ırmaklardır. Bu ateşin etkisiyle ciğerleri etkilenen salık, ağır balgam çıkarabilmektedir.²⁶⁸

Nefs-i emmâre ve levvâme katında olanların sırrına eren sâlik için ölüm, özgürlük ve bu “hayat oyunu” artık bir anlam kazanmıştır. Rollerini yaşarken karşı karşıya kaldığı acılarda azalma olmaz belki ama bu mertebede bulunan kişi bu acıları dışarıdan izleyebilme yetisini kazanmıştır.²⁶⁹ Yolcu artık insanın, eşyanın ve kendisinin hakikati ile ilgili sırları görebilmektedir. Kabuktan öze doğru gerçekleşen bir müşahede yaşamaktadır. Burada hakikat yolcusunun dikkat etmesi gereken nokta ilhamın çıkış yeridir. Eğer nefsin alt katmanlarından geliyorsa bu ilham değildir. Burada yanlıya düşmemek için bir mürşide ihtiyaç duyulur.²⁷⁰

Sevgi ve ilham şehri olan nefs-i mülhemede egoizm, taklit ve ikiyüzlülük hala sâlik için tehlike oluşturmaktadır. Yolcu burada bir dönüm noktasındadır. Nefs-i emmârede ki büyük hatalar ve nefs-i levvâmede ki mücadele ettiği sıfatlar burada yoktur ama onu yanlış yönlendirebilecek olan “negatif ego” hala varlığını sürdürmektedir.²⁷¹ Kibir tehlikesi devam etmektedir çünkü salık burada ilk kez “manevi tecrübe” yaşamaktadır. Salikin karşılaşabileceği diğer bir tehlike ise manevi eğitiminin bittiğini düşünmesidir. Hatta bu mertebede kendini mürşit olarak ilan edenler de vardır.²⁷²

Mülheme makamı, pekçok salığın ayaklarının kaydığı makam olarak bilinmektedir. Salık artık zahir günahları işlememektedir ancak bu sefer kibir, riya, ucb, hırs gibi batın günahlar karşısına çıkar. Bu mertebeye salikin gizli şirk (benlik)ten kurtulma makamıdır. Bu mertebede çok dikkatli olmalı ve şeyhinin kendisine verdiği öğütleri dinlemelidir ki sükûnet ve karar makamı olan “mutmainne” makamına ulaşabilsin.²⁷³

---

268 Çınar, “Receb-i Sivasî ve Risale fi Usulî Halvetiyye”, *Sufî Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2012, s. 88.

269 Merter, *Dokuz Yüz Kath İnsan*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2012, s. 195.

270 Merter, *age*, ss. 195-197.

271 Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, ss. 93-94.

272 Frager, *age*, s. 95.

273 Muhammed Sâdık Erzincânî, *Risâle-i Mahbûb*, ss. 30-35.

3. 4. Dördüncü Tavır

Dördüncü tavır “sırr-ı ünsiyye”dir. Bu mertebede bulunan salikin nefsi “nefs-i mutmainne”, makamı “sır”, seyri “seyr-i maallah”, zikri ise “Hakk”tır. Nefs-i mutmainne mertebesinde bulunan yolcu, “fenâ fillah” makamına davet edilir.

Dördüncü tavırda maâdin-i insaniyye “dürer ve gürer”dir. Tarikatta buna “Hakikat-i Muhammediyye” de denilmektedir. Bu makamda eğer sâlik, “fakr-ı Ahmed”i talep ederse, bu vahidiyyet mertebesinde yolculuğuna devam edip “meretebe-i ehadiyyet” asitanına misafir olur. Nefs-i mutmainne makamına “makam-ı fetret”te denir. Salik ne kadar ilerlemiş olursa olsun nefs-i emmâre’ye geri gönderilebilir.²⁷⁴

Nefs-i mutmainne doyuma, huzura, rahata kavuşmuş nefistir. Bu nefis, kötü sıfatlardan temizlenmiş, güzel ahlâk ile ahlaklanmıştır.²⁷⁵

Şah Velî, nefs-i mutmainne mertebesinin sıfatlarının “cömertlik, tevekkül, rıza, gam, ubûdiyyet, ibâdet, sehâ, şükür, teslim, tebeddül, selâm, lütf, ihsân ve in’am” olduğunu belirtmiştir.

*Hulûkları cud u tevekkül hem rıza
Gam ‘ubudîyyet ‘ibadet hem seha.*²⁷⁶

Şah Velî, Fecr suresi 28 ve 29. ayetlerin bu mertebeye işaret ettiğini yazmıştır: “Ey huzur içinde olan nefis, Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!”²⁷⁷

*Ger sorarsañ nefisini Hakık söyledi
Mutme’inne diyüben ad eyledi.*

Yine Şah Velî’ye göre bu mertebede kalbinde dünya sevgisini barındırmayan sâlikin nefsi, Hakk’tan başka her şeyin fâni olduğunu yalnızca Allah’ın bâki olduğunu anlamıştır.²⁷⁸

274 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 57b.

275 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ss. 474 - 475.

276 Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü’l-Bedriyye’si*, s. 122.

277 Şah Velî Ayıntâbî, *age*, vr. 57b.

278 Çavuşoğlu, *age*, s. 122.

*Feyze salık bu maqamda buldı yol
Hem Hüve'l-Hakku Hüve'l-Bakide ol.*

Şah Velî, sâlikin nefs-i mutmainne'ye gelinceye kadar ki manevi yolculuğunu mürşidinin rehberliğinde gerçekleştirdiğini, mutmainne makamında ise yolcunun “nûr-ı Ahmed”e yani “Hakikat-i Muhammediyye” sırrına eriştiğini belirtmiştir. Sâlik artık “muhlis” sıfatı ile sıfatlanmış ve “ma’rifet ehli” olmuştur. Dolayısı ile onun için eşya üzerinde bulunan kesret perdesi yok olmuş “zâtî tecellî” ortaya çıkmıştır. Burası “ahadiyyet” makamıdır. Ancak ma’rifette takılıp kalan salık “fenâ fillâh”a erişememektedir.

*Mürşidiün irşadı beş olur tamam
Bu maqamdan sonra ey hayru'l-enam*

*Muhlis olur bu maqamun erleri
Olmadı yar kıl ü kalle ser-seri.*

Bu mertebede maneviyat yolcusu ubûdiyetten uzaklaşırsa seyr-i ma’allahtan sonraki mertebeye erişemez. O zaman da “muvahhid” ile “mülhid” arasındaki fark ortadan kalkmış olur. Mülhidlerin yaptıkları işler emmâre mertebesine, sözleri ise levvâme mertebesine uygundur ve bunlar muvahhidler ile savaş halindedirler. Sâlik bu makamda bir muvahhid olarak “dön” (irci’î) hitabına mazhar olmuştur.

*Geç ma’a’llah seyrini ne göresin
Ölmedin sen ne safalar süresin.²⁷⁹*

Dördüncü tavrıda sâlikin zikri “Hakk” ismidir. Sadece Hakk ile meşgul olan sâlikin hali “vahdette vahdet”tir. Mecâzi varlığı fâni kılınan yolcu, bütün semâvâtın, nebatların, cansız varlıkların Allah’a secde etmekte olduğunu müşahede eder. Bu tavrın vâkiâ’tı nebîler, velîler, vâizler, kadılar, altun, göklerin yıkılması vb.dir. Bu mertebenin nûru beyâz, seyri “seyr-i ma’a’llah”, yıldızı Güneş, günü Salı, nebîsi İdrîs a.s, fenâsı “fenâ-yı zât”, alâmetleri ise yakîn, ilim, hikmet, fark, tuma’nînet, sekînet vb.dir.²⁸⁰

279 Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye’si*, s. 122.

280 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, ss. 65-66.

Nefs-i mutmainne mertebesinin temel özelliği kişinin sahip olduğu her türlü nefsanî arzu ve isteklerden kurtulması anlamına gelen “fakr”dır. Nefsin üzüntüleri bu mertebede artık son bulmuştur. Her şeyden emin olan kalb, cömertlik, doğruluk, yumuşak huyluluk, alçak gönüllülük, güler yüzlülük ve tatlı dillilik gibi sıfatlar kazanmıştır.²⁸¹

Salik, bu mertebede ilahi isim ve sıfatların tevhidi bilgisini; Kur’an’ın ve eşyanın hakikatini bilir. Bütün varlıkların emrinde olduğu salik, tüm yaratılan varlıklarda Allah’ın rububiyetini müşahede eder, dış âlemde her şeyi cem’ eder bu makamda sıfatlar fenâ bulur, Allah ile kul arasındaki perde kalkar ve salik her şeye ayna olur.²⁸²

Nefs-i mutmainne mertebesi aynı zamanda “marifet” makamıdır. Bu mertebede Allah’ın ahlakı ile ahlaklanıp ilahi sıfatlarla sıfatlanan ve kulluk sıfatlarından tamamı ile kurtulan salik ile Allah arasındaki perdeler kalkmıştır. Ancak bu mertebede sâlik, acele etmemelidir çünkü beşeri sıfatlara tekrar geri dönme tehlikesi bulunmaktadır.²⁸³

Bu makama “ayne’l-yakin” yeri ve “ihsan makamı” da denilmiştir. Melekût ve gayb alemide denilen bu makam “meleklerin makamı”; kalp, nefis ve ruhun da batınıdır. Nefs-i mutmainne mertebesine “sırru’s sır” ve “ahfa” makamı isimlerini de verilmektedir. Ruh ruhtan, kalp ise ruh ve kalpten feyz almakta ve alınan bu feyz kalp yoluyla bütün organlara yayılmaktadır. Asıl fitrata yani salikin saf ve temiz haline işaret ettiği için bu mertebenin rengi “beyaz”dır.

Bu makamda kalbi mutmain edebilmenin yolunun zikir ve melekûtur, Allah’tan başka her şeyden yüz çevirmiş olan sâlikin kalbi Beytullah’tır, hal ehli olan salik bu mertebede “havf, rıza, kabz, bast, vecd, fakd, tevekkül, teslimiyet ve vera” gibi haller yaşamaktadır. Yolcu “el-Hakk” ismine devam ettikçe gizli kusurlarını farkına varacak, kötü sıfatlarından arınacak ve hikmetli sözler söyleyecektir.

---

281 Ali Kuşat, “Nefis Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf Dergisi*, Sayı: 9, s. 125.

282 Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, s. 57.

283 Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî*, s. 191.

“Şatahat” ve “sayha atma” halleri de bu mertebede görülmektedir, yolcu ateşte kıpkırmızı kor haline gelmiş demirle özdeşleştirilmektedir, “ben ateşim” dese de aslında değildir, tıpkı demir ne kadar ısınsa da ateşin kendisi olamayacağı gibi.²⁸⁴

Nefs-i mutmainne makamına ulaşan yolcu burada kendini güvende hissetmektedir çünkü onun Allah’a güvenmek, iyi ameller, manevî zevk, ibadet, şükür ve rıza gibi sıfatlara sahip olan nefsi artık gafletten ve emmâre mertebesinin isteklerinden kurtulmuştur.²⁸⁵

Nefs-i mutmainneye kadar olan nefis mertebeleri salık tarafından çalışılarak kazanılırken, nefs-i mutmainnedeki sonraki mertebeler vebidir. Artık salık için Allah’tan başka herşey fenâ bulmaktadır.²⁸⁶

Bu tavırda sıfatları “fenâ” bulmuş sâlik artık yalnızca Hakk ile meşguldür. Hali “vahdette vahdet”tir yani mecazi varlığı fânî kılınmış ve kendisine Hakk’ın vücudu verilmiştir. Bu makamda bulunan yolcu, semâvâtın, nebatların, cansız varlıkların Allah’a secde etmekte olduğunu müşahede eder. Mükemmel hâle gelmiş ve “ârif-i billah” olmuş sâlikin bu tavırdaki vâkıâtı nebîler, velîler, vâizler, kadılar, altun, göklerin yıkılması vb., nuru “beyaz”, seyri “seyr-i maallah”, yıldızı Güneş, günü Salı, nebîsi İdris a.s., fenâsı “fenâyı zât”, alâmetleri ise yakîn, ilim, hikmet, fark, tumanînet, sekînet vb.dir.²⁸⁷

Nefsi ile girdiği uzun ve zorlu bir mücadelenin ardından salık, nefsinin etkisinden kurtulup huzurlu bir mertebeye ulaşmıştır.

3. 5. Beşinci Tavır

“Sırr-ı hafi” denilen beşinci tavrın nefsi “nefs-i râziyye”, makamı “hafi”, seyri “seyr-i fillah”, zikri de “Hayy”dır. Bu mertebede salık, “makam-ı vahidiyyet”ten “makam-ı ehadiyyet”e ulaşır.²⁸⁸ Nefs-i râziyye, râzı olan, hoşnut kalan ve rızâ

---

284 Çınar, “Receb-i Sivasî ve Risale fî Usulî’l Halvetiyye”, *Sufî Araştırmaları Dergisi*, yıl: 2012, s. 90.

285 Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, s. 95.

286 Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî*, s. 194.

287 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, ss. 65-66.

288 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 58a.

makamına eren nefis anlamında kullanılmaktadır. Bu mertebede iradesinden vazgeçen nefis, Hakk'ın iradesine tabi olmuş, şikâyet etmeyi bırakıp beşerî özelliklerden kurtularak fenâya ermiş ve “Hakka'l-yakîn” mertebesine ulaşmıştır.²⁸⁹

*Bu maqâma sırr-ı sırr çün didiler
Lazım oldu saña bilmek ser-be-ser.*

Ayıntâbî, sâlikin kendi nefsanî özelliklerinden kurtulduğu için “fenâ”ya, Allah'ın sıfat ve nitelikleriyle süslendiği için de “bekâ” ya ulaştığını ifade etmiştir. Bu mertebede salikin sıfatları: zühd, sabır, cûd (cömertlik), zikir, beşerî sıfatlardan sıyrılma, şecaat, tefekkür, kanaat, verâ, saâdet, şehâdet, sükûnet ve sühûlettir.

*Hulûkîleridür zühd ü sabr u dahtı cud
Hem tezekkür dahtı hem bezlü'l-vücut.*

Şah Velî'ye göre nefis-i râziyye, aynı zamanda Hz. İsâ'nın dünyadan tecridini, evliyânın peygamberlerin vârisi olduğunu ve onların fenâ fillaha ve bekâ billaha erişmelerini de temsil etmektedir. Bu mertebede şek ve zandan sıyrılan ve tahkik mertebesine erişen salik, dünyada Allah'ın isimlerinin yansımaları müşahade etmektedir. Seyr-i fillâha erişen sâlik, bu mertebede “cem” makamındadır. Bâyezid-i Bistâmî gibi fark makamından geçip cem mertebesine erişmiştir.

*Seyr-i fi'llah zikrini kılsañ tamam
Bayezid seyridür bu ey hümmam.²⁹⁰*

“Cem” makamı olan bu makamda insanın cüz'i zatlara İlahî zatta yok olmaktadır. İnsan bu makamda ayrışmadan ve çokluktan soyutlanmıştır. Üçüncü makamda “fiillerin tevhidi”, dördüncü makamda “sıfatların tevhidi”, bu makamda ise “zatın tevhidi” ortaya çıkar.²⁹¹

Nefis-i râziyye mertebesine “İsevî tavır” da denmiştir. Varlığını Hakk'ın varlığında yok eden sâlik, kesrette vahdeti görür hale gelmiştir. Günü Çarşambadır çünkü Allah bu günde suyu yaratmış ve yine bugünde Firavun'un kavmini Nil

289 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 475.

290 Çavuşoğlu, *Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 123.

291 Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, s. 63.

nehrende boğmuştur. Burada Hz. İsa ruhu, Firavun'un kavmi ise nefis-i emmâreyi ve onun güçlerini simgelemektedir.²⁹²

Nefis için mana âleminde bulunan varlıkların hepsi yok olmuş ve baktığı herşeyde Allah'ın tecellisini görür hale gelmiştir.²⁹³

Nefsin arzu ve istekleri nefis-i râziyye mertebesinde son bulmuştur. “Nazardan müşahadeye geçmek” aşamasında olan yolcu, burada ne kendini ne de sevgiliyi görmektedir. Ayrıca nefsin alt mertebelerinde hissedilen ölüm korkusu bu mertebede etkisini yitirmiştir.²⁹⁴

Nefis-i râziyye mertebesinde fenâlar sona ermiş ve yalnızca Allah'ın zâtı kalmıştır. İlk dört tavır insana ait makamlarken beşinci tavır ve sonrası ilâhidir. Dördüncü tavırda sâlik kemâle erer ancak asıl kemâle ermek bu ilâhi mertebelere ulaşmakla elde edilir. Bu mertebede sâlike “Berzâh-ı Kübra” denmektedir. “Vücûb” ve “imkân” kendisinde cem' etmiştir. Ayrıca “insan-ı kâmil” olup “ev ednâ” sırrına ermiştir.²⁹⁵

Bütün varlıklarda Allah'ın sıfatlarının zâhir olduğunu müşahade eden sâlik, “Allah'tan başka herşey helâk olucudur”²⁹⁶ âyetinin de sırrına ermiştir. Nefsi râziyyenin vâkiâtı ölülere diriltmek, yeni ve süslü elbiseler giymek, balıklar, deryalar, sular, çeşitli binalar, kevser, âb-ı hayat vb., nuru yeşil, seyri “seyr-i fillah”, eseri “fenâ” ve kendi vücudunun şuurunu kaybetme, günü Çarşamba, yıldızı Merih, nebîsi İsa a.s., alâmetleri safâ-yı vakt, himmet, şevk vb.dir.²⁹⁷

3. 6. Altıncı Tavır

Nefsin altıncı mertebesi “sırr-ı hafî-yi mecmâî”dir. Bu mertebenin nefsi “nefs-i mardiyeye”, seyri “seyr-i anillah”, makamı “kürsi”, zikri ise “Kayyum”dur. Makam-ı mardiyeye tarikatta esfar-ı erbaa'nın üçüncü menzildir. Salık bu menzile “kesb ü vel

---

292 Sofyalı Bâli Efendi, *age*, s. 66.

293 Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî*, s. 194.

294 Merter, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2012, ss. 202-205.

295 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 66.

296 Kasas, 28/88.

297 Türer, *age*, s. 66.

vehb” ile ulaşır. Makam-ı cem’den makam-ı fark’a geçen salık halk içinde bulunup halkı Hakk’a davet eder.

Makam-ı mardiyenin sonuna ulaşan salık seyr-i billaha misafir olur ve beka billah’ı talep eder. “Fenâyı evvel” bu makamda gerçekleşir. Burası “fenâ ender fenâ” makamıdır.²⁹⁸

Nefs-i mardiyeye, kendisinden hoşnut ve razı olunan nefis anlamına gelmektedir. Nefis, beşerî istekleri terk etmiş, güzel sıfatlarla donanmıştır. Nefs-i mardiyede salık, kusurları affeden, güzel düşünen, şefkatli, eli açık, insanları sırf Allah için seven, hassas, ince düşünceli, nefis muhasebesini en iyi şekilde yapandır. Bu nefis, Allah’ın izin verdiği kadarıyla, Allah tarafından bazı gayb sırlarına da vâkîf olmaktadır.²⁹⁹

Şah Velî’ye göre bu mertebeye ulaşmış bir mürid “sevâd-ı a’zam”dır. Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanmak, mahlûkata lütuf ile muamele etmek, farz ve nafile ibadetlerle Allah’a yakınlık, Allah’ı tefekkür etmek, secdeye devam etmek bu mertebede olan salikin özelliklerindedir.

*Oldı çün sırr-ı hafî çün bu maqam
Hem sevâd a’zam okurlar bes müdam.*

Şah Velî, nefis-i kâmile’de “cem” ile fark’ı birlikte yaşayan maneviyat yolcusunun, cem’ ile her şeyi Allah’tan bilerek sadece Hakk’ı tanıdığını, fark ile de kulluğun idrakine vardığını belirtmektedir. Ayıntabi, nefis-i mardiyeye mertebesinde bulunan kişinin de tıpkı Hz. Peygamber’in ashâbının yaptığı gibi “sevâd-ı a’zama” tabi olduğunu belirtmiştir.

Bu mertebeden sonra yolcu, kendisini Allah’a muhtaç bilip Allah’ın ise hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını farkına varmıştır. Kendi nefisine davranışından dolayı Hz. Ali, nefis-i mardiyeye makamı ile birlikte anılmaktadır. Şah Velî’ye göre Hz. Ali’nin adı ile beraber kullanılan ve Allah’ın kendisinden razı olduğu anlamına gelen “Murtazâ” kelimesi de mardiyeye ile aynı anlama gelmektedir.

*Er dimekçe nefisine kıldı nam
İsm-i marziyyeyle buldı ihtiram.*

---

298 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 58b.

299 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 474.

Şah Velî'ye göre bu mertebede fenâyâ erme şuurundan ve nefsinden fâni olan Hak ile bâki olan sâlik, hayret halini yaşamaktadır çünkü Hakk'ın tecellîlerini müşahede etmektedir. Artık manevi zenginliğe ulaşmış olan yolcu Allah'a tamamıyla teslim olup kulluk bilincine erişmiştir.³⁰⁰

Nefs-i mardiyeye de sâlik, halka hizmet etmekte, kin ve garez duyguları beslememektedir. Mürid, bu mertebede hâli hükmü altına almış olan "ebu'l-vakt"tir ve hâlin zuhuratına hâkim olamayan "ibnu'l vakt"a yardım etmektedir.

*Kuşanup hidmet kuşağın da'im ol
Kulluga can u gönülden ka'im ol.*³⁰¹

Nefs-i mardiyeye makamının nuru siyah, vâkı'âtı melekler, hûr u gilmân, cennet, yakut, cevahir vb., günü Perşembe, yıldızı "Müşteri", nebîsi Halil İbrahim a.s., âsârı "fenâ ender fenâ", alametleri "sekr" ve "mahv"dır.³⁰² Bu makamın yıldızı, etkisi öldürmek ve kan akıtmak olan Mars'tır. Mars gezegeni insanın iç âleminde bulunan ve bütün varlığı ve inatçılık gücünü yok eden tevhid yıldızını simgelemektedir.³⁰³

Bu makamın özellikleri; Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmak, beşeriliği terk etmek, Allah'ın yarattığı varlıklara güzel muamelede bulunmak, Allah'a yakınlık, tefekkür, Allah'ın nurunda saflaşmak ve Allah'ın zatına ermektir.³⁰⁴

"Kutbu'l-aktâb" makamı da denilen bu makamda sâlik, Hakk'ı söyler, Hakk'tan işitir ve Hakk'ı müşahede eder. Her şeyde "Ben Hüdayım" sedasını işiten yolcu istiğrak halinde bulunmaktadır. Burası "Berzah-ı Kübra" ve "Vahdet-i Kübra"dır.³⁰⁵

Bu makamın yıldızı vahdet simgesi olan Jüpiter'dir. Vahdet kesrete ayna olur ve bu makamda bulunanlar kesreti görüp hayrete düşerler. Bu makamın günü Hz. İbrahim ile Hz. Hacer'in evlendiği gün olan perşembedir. Ruhu simgeleyen Hz. İbrahim, nefs-i râziyyeyi simgeleyen Hz. Hacer ile birleşmiş ve bu birleşmeden

300 Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halveti Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 124.

301 Çavuşoğlu, *Gaziantepi Bir Halveti Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü'l-Bedriyye'si*, s. 124.

302 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 66.

303 Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, s. 69.

304 Sofyalı Bâlî Efendi, *age*, s. 70.

305 Sofyalı Bâlî Efendi, *age*, s. 74.

nübüvvet nuru olan Hz. İsmail dünyaya gelmiştir. Bu mertebeden sonra sâlik irşad ehli olmaktadır.³⁰⁶

Nefs-i mardiyede Allah'ın cemal sıfatının doğadaki tecellisini görebilen yolcu, hem Allah için seven, hassas, ince düşünceli ve kendi içsel eleştirisini en iyi şekilde yapabilen biri haline gelmiştir hem de hoşgörülü ve yardım severdir. “Nefs-i hafî”de denilen bu mertebeye Kur’ân-ı Kerim’deki ”*Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!*”³⁰⁷ âyetinde işaret edilmektedir.³⁰⁸

İbn-i Arabî’ye göre, nefis-i mardiyeye, nefis ile ruhun yapmış olduğu batını evliliğe verilen isimdir. Arapça’da dişil olan nefis ile eril olan ruhun evliliğin meyvesi kalpte yerleşik bir çocuktur. Ruh kendisini yüceltmesi için benliğe ilham verir, kalpte onu takip eder ve bu şekilde içsel mücadele ve çokluk duygusu yok olur, maddi ve manevi arzular arasındaki ayrılığın ortadan kalkması ile batını birlik ve bütünlük yani “batını vahdet” hali ortaya çıkar.³⁰⁹

Bu mertebenin makamı “hafâ”dır. Hafâ, lâtif bir varlıktır ve ruhta kuvve halinde bulunmaktadır. Tecellî ile fiile dönüşen bu varlık, rûh ile Rab arasında bir vasıta.³¹⁰

3. 7. Yedinci Tavır

Yedinci tavır “sırr-ı ahfa-i amâî” olup nefsi “nefs-i kâmile”, seyri “seyr-i billâh”, zikri “Kahhar”dır. Salik, seyri-i billâh makamının öncesinde tecellî nuruna ayna olur, sonunda yani nefis-i safiyye’de ise masivadan yüz çevirir.³¹¹

Nefs-i kâmile ıstılahta bütün olgunluk özelliklerini elde etmiş, irşad durumuna geçmiş nefis anlamında kullanılmaktadır. Bu tavra “nefs-i kudsiyye”, “nefs-i sâfiyye” ve “nefs-i zekiyye” de denilmektedir.³¹²

---

306 Sofyalı Bâli Efendi, *age*, s. 75.

307 Fecr 89/28.

308 Kuşat, “Nefis Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf Dergisi*, S: 9, s. 125.

309 Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, s. 100.

310 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 66.

311 Şah Velî Ayıntâbî, *Atvâr-ı Seb’a*, vr. 59a.

Şah Velî, nefs-i kâmile’de nefsin makamının, “sırr-ı ahfâ” ve “amâ”, nişanının da “bî-nişân” olduğunu belirtmiştir. Nefis mertebelerinin sonuncusu olan bu makama “fenâ makamı” ve “ahadiyyet mertebesi” demiştir. Nefsin bu mertebesi “sırr-ı mutlak” mertebesidir çünkü bu mertebe halk tarafından bilinmeyen ve belirsizlik mertebesi olan bir makamdır. Nefs-i kâmile aynı zamanda sâlik için manevi yolculuğun sona erdiği makamdır. Nefs-i kâmile makamına “amâ” makamı da denmiştir çünkü bu makama erişen hakikat ehli bulunduğu makamla ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır.

*Bu makam çün sırr-ı ahfadur ‘ayan
Hem nişanı bi-nişandır bi-nişan*

*Bundan özge söz dinilmez ey ahi
Keş zebanuñ bunda lal ol ey safi.*³¹³

“Cem’u’l-cem” mertebesi olan bu makamda salık, cüzî zatının Hakk’ın Zatında yok oluşunu görür. Hz. Peygamber’in miraçta ulaştığı bir mertebe olan “ev ednâ” sırrına erer.³¹⁴ Bu makamın sahibi İsm-i Âzâmın mazharı olan “Gavs-ı Âzam”dır ve Muhammedî makam onda zuhur etmektedir.³¹⁵

Arınıp temizlenen, saf ve duru hale gelen nefis, sırr-ı hafî (gizli sır) ve hafa-i mutlak (mutlak gizlilik) makamındadır. Bu mertebe “cem’u’l cem”, “fenâ ender fenâ” ve “bekâ ender bekâ” makamıdır.³¹⁶

Sâlik “nefs-i ahfa”da denilen nefs-i kâmile ya da safiyye mertebesinde, “kesrette vahdet” (çoklukta birliği) ve “vahdette kesret”i (birlikte çokluğu) müşahede etmektedir. Onun için kâinatta ikilik ve çelişki kalmamıştır, herşey birliğe doğru gitmektedir. Kötü sıfatlardan kurtulmuş olması müridin konuşmalarına da yansımıştır. Sözlerinde ilim ve hikmet, lezzet ve tatlılık, huzur ve sevinç bulunan

---

312 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 474.

313 Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şah Velî Ayıntâbî ve Risaletü’l-Bedriyye’si*, s. 125.

314 Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, s. 79.

315 Sofyalı Bâlî Efendi, *age*, s. 81.

316 Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî*, ss. 196-197.

sâlik, Allah'ın halifesi olduğunun farkındadır ve buna uygun davranmaktadır. Yolcunun dünya ötesi ile bağlantısı vardır.³¹⁷

Kâmile mertebesinde olan “insan-ı kâmil”, bir dolunay misali dünya karanlığında yolda kalmışlara ışık tutarak onlara yol göstermektedir.³¹⁸

Nefis mertebelerinde yükselmeye başlayan sâlikin basireti (gönül gözü) açılmış olduğundan yukarı çıktıkça bulutlar azalmış ve görüş netleşmiştir. Nefsin alt mertebelerinde akli daha ferdi ve cüzî olan salikin yaşadığı sıkıntı ve bunalımlar burada yerini ferahlığa bırakmıştır.³¹⁹

Bu makamda Allah'ın kendisine “mutlak nûr” ve “nurların nûru” olarak tecelli ettiği sâlik, renksiz ve ışıksız bir hali tecrübe etmektedir. Nefs-i kâmile mertebesinde “taayyün” olmadığından dolayı bu mertebede yolculuk eden sâlik, yaşadıklarını kelimelerle değil rumuzla dile getirmiştir.³²⁰

Bu mertebede hayât-ı Zâtiyye'ye mazhar olan sâlike bütün eşya musahhar kılınmıştır. Bu makam velîler için en üst makam, peygamberler içinse birinci makamdır. Bu makamda yolcu hakîki hayatı elde eder, Hakkı halk ile halkı da Hakk ile görür. Fenâdan sonra bekâya ermiş, kesrette vahdet, vahdette kesret sırrı zahir olmuştur. Bu tavrın nebîsi “Hz. Muhammed” (s), nûru renksiz (yani bütün renkleri kendinde toplamış), günü Cuma, yıldızı Zuhâl, vâkıâtı boğulma, yanma, şimşek, yıldırım, kendisinin sultan olması, demiri altına çevirmesi vb. dir.

Bu mertebenin alâmetleri tecrîd, tefrîd, fenâ, bekâ, tevhîd, âşık, maşûk, tâlib, matlub, vuslat, firkat, vahdet, kesret vb.dir. Bu mertebeyi tamamladıktan sonra artık “kutb-u devrân” ve “gavs-ı azam” olan sâlik, Hz. Peygamber'in ahlâki ile ahlaklanmıştır.³²¹ Manevi yolculuğun bu son mertebesi Makam-ı Mahmud'a ulaşan sâlik, Muhammedî ışığın aynası olup kalbinden Allah ve O'nun sevgisinden başka her şeyi çıkarmıştır. Onun için artık sadece Allah vardır. Burası ihsan makamıdır, yaptığı ve söylediği herşey Allah'tandır.

---

317 Kuşat, “Nefis Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf Dergisi*, Sayı: 9, s. 126.

318 Merter, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, s. 208.

319 Merter, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, ss. 215-216.

320 Çınar, “Receb-i Sivasî ve Risale fi Usulî'l Halvetiyye”, *Sufî Araştırmaları Dergisi*, s. 89.

321 Türer, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, s. 67.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; insan kişilik özelliği nedeni ile sürekli olarak gelişmeye elverişlidir. Yalnız bedensel arzuların etkisinde olan nefis bu gelişmenin en alt mertebesinde bulunmaktadır. Hayatını anlamlı kılmak ve daha üst mertebelere ulaşmak isteyen insan bunun için çalışmalı ve yaratılış amacına uygun olarak yaşamalıdır.

Ayrıca insan kendi içinde gerçekleştireceği manevî yolculukla Allah'ı tanımaktadır çünkü Allah'ın isim ve sıfatları insanın kendisinde tecelli etmektedir. Bu nedenle "Kendini bilen Rabbini bilir," hadisinden yola çıkan müridler kendilerini ve nefislerini tanımak için bir mürşidi kâmil önünde tevbe ederek onun rehberliğinde manevî gelişim sürecine girer ve nefis mertebelerinde ilerlemeye başlarlar. Allah'ın kendini bilip tanınması için yarattığı insanın bunu yapabilmesi için öncelikle kendini yani nefisini tanınması gerekmektedir.

Bu yolculuk sırasında nefisini yani kendisini tanıyan insan zayıf taraflarını ve yeteneklerini fark edip eksik yönlerini geliştirir, kötü olan alışkanlık ve huylarını güzel olanlarla değiştirir. Bunları gerçekleştirmeye çalışan mürid, mücahede, tezkiye ve riyazat gibi yöntemler kullanır. Az yiyerek, az uyuyarak, az konuşarak, zikrederek ya da halvet veya uzlete çekilerek bir tür eğitimden geçirilir.

Tevbe ile çıkılan bu yolculukta müridin varacağı ilk durak, emredici nefistir, sürekli olarak kötülük yapmayı emreder. Ardından ulaşılan ikinci durak nefis-i levvâmedir, burada yaptıklarından pişmanlık duyan nefis kendisini kınamaya başlar. Üçüncü durağa ulaştığında nefsi salike iyiliği ilham eder. Dördüncü durakta nefis artık tatmin olup huzura kavuşmuştur. Beşinci durakta ise nefis şikâyet etmeyi bırakıp herşeyden razı olmuştur. Altıncı durakta artık Allah'ın kendisinde razı olduğu nefis özelliğini kazanmıştır. Yedinci duraka ulaşıldığında ise nefis artık yolculuğunu tamamlayıp terbiye olmuştur.

Bir mürşid rehberliğinde sürdürdüğü bu eğitimin sonunda salik, nefisini terbiye edip ruhunu olgunlaştırmıştır. Ayrıca güzel huylara ve alışkanlıklara sahip olup insan-ı kâmil vasfını kazanarak Allah'a vasıl olmuştur. Hayatının merkezinde artık Yaratan vardır. Onunla Allah arasındaki perdeler kalkmıştır.

Ahsen-i takvîm ve esfel-i safilin arasındaki çizgide bulunan insan, hayatını anlamlı kılmak, kendini keşfetmek ve daha üst mertebelere ulaşmak istediğinde bunun için çalışmalı ve yaratılış amacına uygun olarak yaşamalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bu bölümde Şah Velî'nin Osmanlıca olarak yazdığı *Atvâr-ı Seb'a* isimli risalesinin Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 827/7, vr. 56b-68a'da kayıtlı yazma nüshası tarafımızdan transkribe edilerek günümüz Türkçesi harflerine aktarılmıştır. Transkripsiyon yapılırken harflerde özel işaretlemeler kullanılmamıştır.

Metnin otantikliğini koruyabilmek için ayetler ve Arapça ibareler aynen yazılmış, takibi kolaylaştırmak için ayetler, sure adı ve ayet numarası ile dipnotta gösterilmiştir. Yine okuyucunun takibini kolaylaştırmak için tıpkıbasım, varak numaraları belirtilmek sureti ile çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Metinde geçen ayet ve hadislerin Türkçesleri tırnak içinde yazılmış, okuyucuya kolaylık sağlamak adına büyük harf, nokta, virgöl ve tırnak işareti kullanılmıştır. Arapça "el-" edatının kısaltılmasını göstermek için apostrof işareti kullanılmıştır. Hemze (ة) ile Ayın (ع) harflerinin ayırt edilmesi amacıyla Hemze için (') işareti ve Ayın harfi için (ع) işareti kullanımı tercih edilmiştir. Uzun ünlüler için şapka işareti kullanılmıştır.

4. ÇEVİRİ-YAZIM METİN

Haz[a]jhi'r-risale min te'lifye-Şeyh Şah Veli bin Muhammed eş-şehir bi-İbn-i Kaba Naib mürid-i Ayıntabî Yakub Efendi rahimehu'llahu Te'âlâ fi şuhûr-i sene 1006 el-Hicriyye³²²

[56^b] بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ³²³ وَمَا تَوْفِيقِي وَاعْتَصَمِي إِلَّا بِاللَّهِ أَمَا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى بِلِسَانِ التَّجْلِى الْأَوَّلِ فِي وَادِي الْبَرَزَخِ الَّذِي كَانَ بَيْنَ جِبَالِ الْعِلْمِ وَالْعَيْنِ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيدِي³²⁴ أَي خَلَقْتُ آدَمَ فِي هَذَا الْوَادِي بِيَدِ الْعِظْمَةِ عِنْدَ لَيْلَةِ الْقَدْرِ لِعَزِّ جَلَالِهِ تَخْمِيرًا طِينَتَهُ مَعَ أَيَّامِ الْارْبَعِينَ عَلَى الْهَيْبَةِ مَعَ الْكُونَ مِنْ بَدْرِ جَمَالِي ثُمَّ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي³²⁵ لِتَعْلِيمِ عِلْمِ الْأَسْمَاءِ بِفَضْلِ كِمَالِي فَحَصَلَ لَهُ بَعْدَ هَذِهِ الْخَلْقَةِ الْجَامِعَةِ عَلَيْنَا لِاعْتِدَالِ عَلَى مَا ذَكَرَ فِيهِ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ³²⁶ أَنَّهُ الْآيَةُ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ إِلَّا إِبْلِيسَ³²⁷ مِنْ أَهْلِ الضَّلَالِ فَتَحَقَّقَ لَهُ التَّعْظِيمُ وَالتَّفْضِيلُ بَيْنَهُمْ مِنْهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى كَمَا ذَكَرَ فِي مُحْكَمِ آيَةِ أَنَّهَا نِصُوصُ قَاطِعَةٌ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا³²⁸ يَعْنِي عَلَى كِرَامَةِ هَذَا الْمَجْمَعِ

Hazret-i Âdem aleyhi's-selam ki ol vadi-i berzahda tazim olunduysa bi-kalemi'l-icmal hâkeza bi-kalemi't-tafsil tafdil olundu. Bu âlem-i fezada

بين الأعيان الثابتة من العلم وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا³²⁹ أَي مَعَادِنَ مُخْتَلِفَةً كَمَعَادِنِ الْأَرْضِ وَالْجِبَالِ كَمَا قَالَ عَلَيْهِ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِلَى الْعَيْنِ الْإِنْسَانَ مَعَادِنَ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ السَّلَامِ

Yani min-Âdemin ile'l-Hatem bu zikr olunan mâadin-i insaniyye taliblerine hitab idüb Rabbu'l-âzze celle celâlühü hazretleri buyurdular kim “Ya ibn-i Âdem! Sizlerin

322 Bu metin eserin ilk sayfasının üst kısmına muhtemelen müstensih tarafından kırmızı renkle yazılmıştır.

323 A'raf, 7/43.

324 Sad, 38/75.

325 Hicr, 15/29; Sad, 38/72.

326 Tin, 95/4.

327 Hicr, 15/30-31.

328 İsrâ, 7/70.

329 Nuh, 71/14.

hilkat-i beşer misliyyetinde setr olunan mâadin-i insaniyye meratibin yedi tavır hududunca halk eyledim.”

على سبيل الانفس و الافاق فلا يلزم علينا من هو في سبيل الافاق فاما في الانفس يقال لها الصدرو القلب و الروح والسر والسرور والسر الخفى والسر الاخفا المطلق فكان نصفها العبودية نصفها الربوبية لجماليتها في وقت و الجلالية في وقت يعنى في وقت الربوبية كانت معنى الخلق في قوله تعالى وَقَدْ خَلَقَكُمْ بمعنى التجلي على حسب المراتب ولكن في وقت العبودية على حاله يعنى الحق حق و الخلق خلق فيها فلا ريب ان الله غني عن العالمين فان اردتم الفرق بين العبودية والربوبية اطلب لهذه المعادن الانسانية التي لا يعلمها احد على سبيل الصراط المستقيم في وقت **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**³³⁰ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الا اهل الذكر من اصحاب الذوق والوجدان لمنفوق العلوم والبرهان كما قال الله تعالى فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ³³¹ الآية فعليكم التنبيه من هذا السؤال يعنى لاتصال منه اليه إلا بعد المجاهدة بالنفس على خلاف مقتضاها كما قال الله تعالى وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا³³² اي سبل عبادنا انهم من الاصحاب المجاهدة بالفكر والذكر كما قال عليه السلام الفكر هداية و قال من طلب و جد وجد الحديث فعليكم الجد في بلدة الطريق كما جد يعقوب عليه السلام لحزن يوسف عليه السلام في بلدة كنعان

Ta şol mertebe kim seksenüç yıl ağladı bi-lâ-nuri'l-basar.

كما قال الله تعالى بألسنة ابناءه توبيخا لها إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ³³³ اي المحبة الافعالية والصفاتية على المظاهر الخليفة الحصبة

Halen zikr olunan mâadin-i insaniyyetin sırrında bu dürr-i yetim var ki ol cemal-i Yusuf anın sadefidir. Velakin ol dürr-e beyzanın muhibb-i sadıkları yani mahabbet-i zatiyye hüznüne düşen Yakub deveranıdır kim جمال يوسف عليه السلام بعد الوصلة الى جمال يوسف عليه السلام kim بعد الوصلة الى جمال يوسف عليه السلام yani kim onlar **يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ**³³⁴ zümresine halen dâhilîn olurlar.

والسلام نتيجة الكلام في سبيل هذا الطالب بين الانام يعنى في بداية الطلب لهذه المعادن يكون الطلب لحضور الشيخ الكامل فبعد ذلك

Ol mâadin-i insaniyyenin azimetine şuruh itmek gerek bi-iznihi ve illa fe-la.

كما قال عليه السلام الرفيق ثم الطريق وقال لولا المرابي ما عرفت ربي الحديث ونحن على هذا الطلب المطلوب من هو نور أحمد عليه السلام في سنة ستة وخمسين وتسع مائة³³⁵

330 Fatiha, 1/5.

331 Nahl, 16/43.

332 Ankebut, 29/69.

333 Yusuf, 12/95.

334 Maide, 5/54.

335 Hicri, 956

Yani [57^a] şu i'tikad birle ma'a't-tefekkür derim ki, ol nur-i Ahmed'e bir vesile lazımdır. Fe-emma şu mahalde ol azizi taleb kılmağa vechen mine'l-vücuhi istihkak yokdur. “el-İctima‘u mukadderun” takdirine binâen yani ان لله ملكا يسوق الاهل الى اهله sevkinde tali'imiz rast gelüb bi-'avnillah-i Teâlâ kasaba-i Ayıntab'da sakin Yakub Efendi kuddise sırruhu'l-aziz hazretlerinin mürid-i ednaları olmak müyesser oldu. el-Hamdü li'llah fe-bâ'de zalik yed-i saadetlerinden inabet olundu. Hatta ol azizden tac-ı tarikat giymek dahi kısmet olundu. eş-Şükrü li'llah ve bi'l-cümle ol azizin hizmet-i şeriflerinde dokuz sene salik olduk. Hatta enfas-ı tayyibelerinden ikinci isme meşgul iken aziz intikal edüb kayyim makamları Molla Ahmed Efendi hizmetinde yirmi iki sene salik olub sülûkda meratib-i esma tekmilin anlardan gördük radiyallahu anhüma. Ol meratib-i esma alâ sebili'l-usul üç makama münhasıradır. İnde'l-mütakaddimîn ve inde'l-mütevassitîn yedi makama münhasıradır ve inde'l-müteahhirîn on iki makama münhasıradır. لاختلاف المشارب بين الطلاب فافهم keliminde inde's-şuru fi'l-meram yani fi usuli't-tarîk mürşid ile müridin ma-beyninde sebep-i muamele iki nesnedir. Biri rü'yay-ı salih bir varidat-ı kudsiyyedir. ومن دونهما على قدر الاستعداد في باب السكوت yani له السكوت عند حضور الشيخ الحمد لله على ذلك otururken ³³⁶ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا hitabının vâridâtı hâtır-ı fatra hutur idüb fe-ba'de zalik azizim Yakub Efendi'ye arz-ı hal eyledim. Fe-ba'dehu ala sebili'l-icmal her tavra bir vech-i aheriyle cevab ihsan buyurdular ki halen tafsil olunan bi-aynihi ol icmale olur cevab vallahu âlem bi's-sevab yani fi bidayeti's-sülûk ala niyyeti kati's-şükuk.

Tavr-ı evvel namına “sadr-ı hayvaniyye” derler. Şu sebebden ki halk olunan nefsi anın halen nefsi-i emmâredir salikin fi-makami's-seyr-i illallah

كما قال الله تعالى وَمَا أُبْرِيءُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ³³⁷ الآية فحينئذ انه من زمرة أولئك كالأنعام بل هم أضل ³³⁸ یعنی ما في الكون من الوحوش والطيور وغيرهما من الاخلاق الذميمة

Kim şu nefsi-i emmareye mâadin-i zulmaniyye olmuşlardır halen kim anların edallü oldukları yani istidad-ı insaniyyeleri hayvan misal olmak gayet müşkildir fi't-tarîk. Hatta onlara tevbihdir ki inae'l-leyl ve etrafi'n-nehar darb-ı tevhid devamına meşgul olalar mine'l-yemîn ile's-şimâl tâ şol mertebe kim inşirâh-ı sadr ola.

336 Nuh, 71/14.

337 Yusuf, 12/53.

338 Âraf, 7/179.

كما قال الله تعالى فَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ صَدْرَهُ³³⁹ الآية وقال عليه السلام ولكل شيء الصقالة وصقالة القلوب كلمة لا اله الا الله الحديث وعلى ذلك اتفق اهل السلوك

Yani şol inşirâh-ı sadra müessir darb-ı tevhiddir kim halen gayri a'mâlin ol kalbe te'siri yokdur. Bi-eyyi vechin kâne fe-li-zalik amâl-i ubudiyyet ki her nebînin asrında bir vech ile şer' olunub ona göre amel olundu. Fe-emma usul-i tevhid ala hâliha terk olunmadı. Pes darb-ı meseldir ki "gönül kalsun yol kalmasun". Gayetün ma fi'l-bal inşirâh-ı sadr isteyen âşık-ı salik alâ sebîli's-selef bi-izni'l-mürşid yani darb-ı külünğiye meşgul olurlar. Beyt:

Gerekdir talibe darb-ı külünği

Ki doymaz derdine herbir tülünği.

Tavr-ı sani namına fi'l-mesel "kalb-i tıfliyye" derler. Şu sebepten ki halk olunan nefsi onun halen nefsi levvâmedir saliken fi makamı's-seyr li'llah. Kema kâle'llahu Teâlâ³⁴⁰ وَلَا أُفْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ³⁴⁰ el-âyetü. Yani dünyada mucib-i şehvat olan heva-yı berazihîye cemian şu nefsi levvameye maadin-i tıfliyye olmuştur.

لانه كان فيه ما تلا الى الغير عند العبادة لرب العالمين كما قال الله تعالي وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا³⁴¹

Yani "en-nefsü ke't-tıfli" muktezasınca zikr olunan ibadeti alâ sebîli'l-meyl maal âdeti müdâvim olur bela makbul velâkin terk-i âdet eylemek şol terakki makamın mucibidir ki "yevmen fe yevmen" salike ol terk-i adet pes bu seyr-i alellah ziyadeliğin arz eder.

كما قال عليه السلام من استوى يومه فهو مغبون ومن نقص غدا فهو ملعون الحديث غاية ما في الباب ولكل مقام عبادة [57^b] ولكل عبادة عادة ولكل عادة الترك عند اعتقاد من هو الطالب من السير الى الله الى السير المرضية والا فلا يعنى اسباب الترك هي البذل والإيثار وما فيهما من الحظوظ النفسانية كما قال الله تعالى لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ³⁴² الآية وبالجملة الخير عادة والشر عادة والنفس معتاده

Fehvasına binaen yani şu makamda ala tarikî'l-âdet müdâvemet olunan ibadet ki bila bezl ve isar ol ayn-ı hevadır

339 Zümer, 39/22.

340 Kiyame, 75/2.

341 Kehf, 18/110.

342 Âl-i İmrân, 3/92.

عند من وصل الى السير عن الله كما قال الله تعالى أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ³⁴³ ولكل شئ آفة وآفة الدين الهواه وكما قيل يعنى قالوا انهم في وقت اياك نعبد من كان في قلبه شئ غير الله ولا ريب أنه اشد الهواه كما قال عليه السلام من كان في قلبه غير الله كان خصمه في الدارين الله الحديث

Beyt:

*Eğer gerekçe yâri terk et fariğ ol
Ve ger arî gerekçe yâri terk et fariğ ol.*

و بعد الفراغ من هذه الهواه الطفلية باطلاق البذل والإيثار في مسلك رجال الله

Yani şu makamda ol **tavr-ı salis** namına “ruh-i kudsi” dirler. Şu sebebden ki halk olunan nefsi anın halen nefs-i mülhemedir saliken fi makamı’s-seyr-i alallah

كما قال الله تعالى فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا³⁴⁴ الآية فحينئذ كانت الملهمة من اصحاب القدسية على القوى الملكية المنتمعة بزد التقوى في باب الورع كما قال الله تعالى فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ³⁴⁵ وقال وَمَنْ يَقِ شَحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ³⁴⁶ الآية وعلى ذلك

Yani ol merd-i salik bu zikr olunan takva ile tasfiye-i kalb ve tezkiye-i nefis idüb şu makamda keramet-i evliyaya kadem basdı ذلك فبعد رجال ونحن رجال فبعد ذلك ol keramet eserin dahi kayd eyleyüb yani seyr-i ma’allah vadisine misafir oldu.

كما قيل اصحاب الكرامات كلهم محجوبون بل الموحد الصادق لا يرى نفسه ولا غيره

Yani keramet-i amme didikleri mea keşfi’l-havâtır maadin-i reculiyetdir. Şu makamda;

بقوة النورانية الملكية قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ³⁴⁷ الآية

Fe-emma alâ sebili’l-istidrac ol niza’ dahi mevani-i berazihiyye hicabatından ad olunur.

لكونها من اثار الوجود التي ظهرت من امنية النفس الملهمة كما قيل ولكل شئ وجه الى نفسه ووجه الى ربه

Yani ilâ rabbihi olan vech-i keramete pes “keramet-i hâssa” dirler. Kim fi’t-tarik şol ubudiyet-i tamme anın aynıdır. Yani fi’l-mesleki’l-Muhammedi aleyhi’s-selam

343 Casiye, 45/23.

344 Şems, 91/8.

345 A’raf, 7/156.

346 Haşr, 64/16; Tegâbun, 64/16.

347 Bakara, 2/30.

dinü'l-kayyime buyurdıkları keşf ve keramet değildir. Belki ubudiyyet makamında bi'l-aczi ve'l-kusur dâim ve kâim olmaktır. Fakat kemâ kâle'llahu Teâlâ

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ³⁴⁸ الآية

Beyt:

*Ben ol kıl olanlar kıluyum altun olanlar puluyum,
Herkim bu yolda kıl olsa âlemlere sultan gerek,*

Beyt-i ahir:

*Bendeye layık budur ki daim ola belâda
Şuur gibi ki vermez rayiha girmese oda.*

Fikant karama min أثر الوجود وتركها من أثر السجود فافهم فبعد الفرق بين الكرامة العامة والخاصة وما فيهما من الاستدراج والاستحقاق بنور الالهام على قدر العبودية في الايام

Yani şu makamda ol **tavr-ı rabi'** namına “sırr-ı ünsiyye” dirler. Şu sebebden ki halk olunan nefis hala nefis-i mutmainedir saliken fi makami's-seyr mea'llah.

كما قال الله تعالى يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً³⁴⁹ الآية

Yani zikr olunan hitabdan murad budur ki³⁵⁰ مَا كُنْتُمْ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ maiyyetinden ol mutmainne nefsin vücudunu şu fenâfi'llah makamına davet iderler ta kim ol eseri vücuddan halas bulub tahsil-i sücud eyleye. Kim secde-i Âdem aleyhi's-selam sırrından kinayet yani ol secde hala mûcib-i fenâ fi'llahdır.

كما قال الله تعالى كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ³⁵¹ الآية

Ve bi'l-cümle şu makamda ol [58^a] ma'den-i insaniyye olan şol “dürer ve gürer”dir ki tarikde ona “Hakikat-i Muhammediyye” dirler ve eğer salik şu makamda taleb-i fakr-ı Ahmedi olursa ma'a haze't-taleb bu vahidiyyet meratibin seyr idüb ol mertebe-i ehadiyyet asitanına misafir olur

فيها قال له رجل تم فقره كما قال عليه السلام الفقر فخري وبه افتخر على سائر الانبياء غاية ما في الباب رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ³⁵²

348 Zâriyât, 51/56.

349 Fecr, 89/27-28.

350 Hadid, 57/4.

351 Kasas, 28/88.

352 Âl-i İmrân, 3/38.

Buyurdukları fi âlemi'l-enfüs zikr olunan Hakikat-i Muhammediyye'den kinayetdir. Yani ol mim-i Muhammedî aleyhi's-selam âlemi pes mülk-i elestten kinayetdir. Fi's-sülûk kim halen le-mine'l-mulk hitabın işiden salik fi't-tarik ol âlemi seyr ider. Ahir-i münteha mim-i Ahmed mülküne gelüb mücavir olur fi makami's-seyr fi'llah kim mâ tahtına nisbet ol mahall-i itlâkdır âlâ mucib-i ³⁵³ اللَّهُ فَآتِنَا مَا نُوَلُّوهُ فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ en-efhem bi-en tekul e'uzubi'llahi mine'l-havri ba'del kevri yani şu tavr-ı râbi'ki beyne'l-makamat makam-ı fetrettir. Hatta ki salik ol makamda her ne kadar tekâmîl-i maârif kılrsa vakt olur ki ol arif-i billâh olan kâmilî makam-ı emmareye red iderler ki halen ol saltanat-ı şeytaniyye tahtından kurtulan ibadullah zümresine dâhil olmuştur. Kemâ kâle'llahu Teâlâ ³⁵⁴ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ el-âyetü

Budur ki ol feridü'l-vakt ve vahidü'd-dehr ve'l-eyyam İbrahim Edhem kuddise sırrihu'l-aziz kim sultân-ı âlem iken fi babi'l-ubudiyye kaim ve raki' olub yani ³⁵⁵ نَسْتَعِينُ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ müşahedesin fi-salati'l-kalb hıfz eyledi.

كما قال الله تعالى خَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ الصَّلَاةِ ³⁵⁶ اى صورة القلب انه يسلم بها من الميل الى الفحشاء والمنكر في وقت التوجه الى كبرياء جلاله العبودية فبعد الاعراض عن السير مع الله والرجوع الى السير في الله بنور صورة القلب في قنديل تعالى

Yani halen makam-ı hakkı bila halk zikr olunduğu misal kim şu **tavr-ı hamis** namına “sırr-ı celil” dirler. Şu sebebden ki halk olunan nefsi anın halen nefs-i raziyyedir.

³⁵⁷ كما قال الله تعالى ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي

Yani halen vahidiyyet hareminden ehadiyyet haremine ol nefs-i mutmainne davet olundu. Ol dahi semi'na deyüb ol harem-i ebrardan bu harem-i mukarrebîne misafir oldu.

Bi-en yekul وَبَيْنَكَ وَبَيْنِي فِرَاقٌ هَذَا ve bi'l-cümle kinayet budur ki makam-ı vahidiyyet sual ve cevab olmayınca beyne'n-nas ta'lim ve tefhim olunmaz. Fe-emma şol makam-ı ehadiyyet kane alâ hilaf-ı zalik

353 Bakara, 2/115.

354 Hicr, 15/42.

355 Fatiha, 1/5.

356 Bakara, 2/238.

357 Fecr, 89/28-30.

كما قال عليه السلام من عرف الله طال لسانه و من عرف الله كل لسانه الحديث في غلب على السالك نور التجلى انه موجب الفناء في الله لمن هو طالب له

Ke-Ebi Yezidi'l-Bistami kuddise sırrihu'l-aziz yani ol sultanü'l-arifin ki halen zikr olunan tecelli nurunun galebesinden masivayı nisyan edüb ke-nuri's-şems ale'l-kevakib makam-ı istiğrakda kalmışdır. Yani seyr-i fillah bahrının gavvası oldu ke's-semeki fi'l-mai velâkin seyr-i anillah sahiline red olunmadı

لاجل الارشاد بالتوبة والتلقين راكب على المركب الصحو سائرا على بحر من هو مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ³⁵⁸ كما قال الله تعالى لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ³⁵⁹ ای من مقام الجمع الى مقام جمع الجمع

Yani Hazret-i Bayezid kuddise sırrihu'l-aziz tarikde emrolunan irşadını bi'l-cezb ve'l-muhabbet eylemiştir, lâ-bi't-tevbe ve't-telkîn kim Hazret-i Aksaray-i Cemali Efendi kaddesa'llahu sırrihu'l-aziz şöyle buyurmuşlardır ki وبالجملة المرء محبوب تحت کی بعض اقواله في باب الارشاد ولاحواله yani لسانه delalet ider. Fe-efhem şu seyr-i fillah hareminde zuhur eyleyen maadin-i insaniyye yani انا سره zamirinin ictimaindan zuhur eyleyen esrardır ki halen ol suduru'l-ahrar [58^b] batınlarına yani kuburu'l-esrar misali hazain olmuştur.

كما قال عليه السلام قلب المؤمن خزائن الله الحديث فبعد الخروج من هذا الاستغراق الى ساحل البحرين ای بحر اللوهمية والروبوبية وبينهما برزخ العبودية والحاق فهما كالامواج والافواج بمقتضى كلي يوم هو في شان على دوران حين زمن وعلى ذلك

Yani bi-lisani'l-ubudiyete şu iltika ile halen ol **tavr-ı sadis** namına sır-ı hafî-yi mecma' dirler. Şu sebebden ki halk olunan nefsi onun hala nefsi-i mardiyedir saliken fi makamı's-seyr ani'llah.

كان اوله راضية بمشاهدة الحق بلا خلق وآخره مرضية بمشاهدة الحق مع المرايا الخلقية بنظر البصيرة على سكوت الحيرة

Kim şol şekl-i misali ki mirat içinde görünür ma'a haza tekellüm eylemez fe efhem ve bil cümle zikr olunan makam-ı mardiyeye yani tarikde şol esfâr-ı erba'anın üçüncü menzildirki bi'l-kesb ve'l-vehb ol menzile salik-i mücahid vasıl olur.

358 Rahmân, 55/19-20.

359 Tîn, 95/4-5.

بواسطة النور الالهي بعد الموت الاختياري على امر موتوا قبل ان تموتوا كما قال الله تعالى أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَخْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ³⁶⁰ الآية

Yani min makami'l-cem ile'l fark irşada emrolunur ki hala ol muharrik bi-nuri'l-ismi'l-a'zam halk içinde yürüyüb yani halkı Hakk'a davet eyler.

بلا عوض منهم ولا غرض لهم كما قال الله تعالى إِنَّمَا نُنْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا³⁶¹ الآية

Pes dahi ne şey olmuş ol sahibu'l-bahreyn ki berzah-ı ubdiyyet nimetin halen ona Hak Subhanehu ve Teâlâ hazırlamıştır. Fi makam-ı nihayeti'l-mardiyye kim ol hâl-i teneffüsde mürşid-i kâmil şu zikr olunan taamı ekl edüb fe-ba'dehu ile's-seyr-i billâh misafir olur.

لطلب البقاء بالله كما قال الله تعالى اعددت لعبادي الصالحين ما لا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر . الحديث

Yani ol ni'met-i mahfiyyenin cem'-i zahire olunan kileri ale'l-yakin seyr-i fi'llah makamıdır ki fenâ-yı evvel bu makamda olur ve ol zahire ekl olunmak için pişecek matbahı şu seyr-i ani'llah makamıdır kim “fenâ ender fenâ” bu makamda olur ve's-selam ve bi'l-cümle şu matbahda ol zahire hal olunub pişdikten sonra yenüb ve içilüb dahi sonra hazm olunması şu seyr-i bi'llâh makamının sadr-ı bidayetidir kim ol makam-ı sadıklar firaşına yani tarikde mak'ad-ı sıdk dirler inde'l-melik-i muktedir ta şu sebebden ol sadıklara pes bu şarab-ı şem' şahid teklif olunur. Bi-yed-i fadlihi Teâla bila vasıta.

كما قال الله تعالى وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا³⁶² وقال تعالى كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا³⁶³ الآية فبعد تمام الأكل والشرب على بساط هذا القرب لرضاء الرحمن

Yani ol merd-i kâmil beyne ibadi'llah saki olub dahi emrine imtisal halka ihsan eder. yani ala kadri'l-istidad ol mazhar-ı kudret ki halen tasarruf-i rububiyetin sırrına yol bulur.

من وجه الذى يظهر فى الملك وملك الملوك على يد الله تعالى فوق ايديهم كما قال الله تعالى تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا³⁶⁴ الآية

360 En'âm, 6/122.

361 İnsân, 76/9.

362 İnsân, 76/21.

363 Hâkka, 69/24.

Velâkin şu seyr-i billâh tavrında ale'l-vecheyn tesmiye olundu kâmile ve sâfiye. el-Cevab vech-i evvel budur ki المعادن من الاطوار السادسة من المعادن yani âle't-tedric anları cemian cem' edüb الظاهرة والباطنة الحفz eylediği kemalât-ı beşeriyet kudretine binaen pes “nefs-i kâmile” denildi kim bu kemalât ففوق كل ذي علم عليم babında tahsil olunmuştur ve's-selam ve bi'l cümle künyet-i saniye budur ki sâfiye dinildi. Ba'dehu tekmi'l-i hazihî'l-kemâlât yani ahirü'l-emr ol nefse safa-yı nisyan galebesi hatıra olunub terk-i kemalat eyledi. Hatta ilm-i rusum ve ilm-i ledünni lisanın kat' edüb fi bab-ı ilmi'l-hayret cümlesin nisyan eyledi

كما قال الله تعالى وَأَذْكُرَّكَ إِذَا نَسَيْتَ³⁶⁷ أَي متحيرا وقال وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا³⁶⁸ وقال عليه السلام من عرف الله طال لسانه ومن عرف الله كل لسانه الحديث

Tevcih-i aher budur ki ol nefis-i kâmile zikr olunan kemalâtla seyr-i billâh makamının evvel menziline tecelli nuruna mir'at-ı musaffa olur. Yani ol nuru müşahede edüb ma'a'l-halk muamele eyler. Fe-emma âhir-i müntehi ol nefis-i sâfiye masivadan ı'raz edüb hatta gamz-ı ayneyn eyle.

عن هذه المشاهدة لكونها من وراءهم محيط لا تدركه الأبصار انه في مقام عما فليس عند الله صباح ولا مساء ولا رجل مسيح ومريم النساء كما قال عليه السلام عند سؤال الأعرابي عنه عليه السلام اين كان ربنا قبل ان يكون الخلق كان في عماء ما فوقه هواء وتحتة هواء ولا اسم ولا نعت فيه وقال كان الله ولم يكن معه شيء الحديث وقال جنيد البغدادي قدس سره العزيز اذا سمع هذا الحديث النبوي والآن كما كان يقال له وقت لي مع الله لايسع فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل والله يدعوا الى دار السلام ويهدي من يشاء الى صراط مستقيم

Ve'l-hasıl yani zikr olunan fenâ fi'llah ve'l-bekâ bi'llâh intihasin halku'l-mevt ve'l-hayat babında fehm eylemeyen salik ba'de tahsil-i hazihî'l-kemalât cümlesin terk eylemek fazl-ı azimdir. Şu sebebden ki ol âsâr-ı kemalât cümlesi havâtır-ı kâmiledir. Yani ma'a havatır mümkün değildir. Ol nefis ki halen ubudiyet haremine dâhil olub dahi şol meğer şeytandan emin ola.

كما قال الله تعالى إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ³⁶⁹

sebeb-i tenbih budur ki şeytan aleyhi'l-la'ne li-vücudi'l-ilm ve'l-ma'rife red olunmuşdur ve's-selâm. Beyit:

367 Kehf, 18/24.

368 Tâhâ, 20/114.

369 Hicr, 15/42.

Subh dâniş doğdu çün tulundu dost

Bilmemek bilindiyse bulundu dost.

Velhasıl cem'-i kemalât eyleyen tarikde nefs-i kâmile oldu ve terk eyleyen a'lâ sebili't-tecerrüd nefs-i sâfiye oldu. Alâ sebili'l-cem' ve'l-fark ve bi'l-cümle “es-sufi ibnu'l-vakt” muktezasınca [59^b] halen Cüneyd-i Sâni vardır ki, fi't-tarîk ol merd-i sadık نحن رجال و نحن رجال der.

ولا يحتاج الى جنيد البغدادي والله حي باق في ملكه فائض علينا من فضل واحدته في وقت واحدته في وقت على مقتضى الزمان بحكم كل يوم هو في شأن والخلق منه لمن الغافلين بالعقل والعقل من العقل

Yani fi'z-zamani'l-mazi ol erenlerin bazı ahvalin işidüb takayyüd iderler ki halen ol makûle bir er yokdur fi'l-mesel şems-i afak meşrikden mağribe devr ider velâkin gâhi harâret-i mütegayyire olur mukteza-yı zamana nisbet yani eyyam-ı şita sebebinden fe-emma eyyam-ı rabî'de zuhur eyleyen davv-i hararetle devr eder. Yani ki şemsin cürüm ve ziyasında noksan olmaz illaki fark-ı hararet devrindedir fakat seyr-i billâh بمقتضى الزمان انه سر سبحان فافهم غاية الامر اول جنيد ثانى كسبه مقارن وهيله makamına kadem basub sa'y-i belîğ eyledi. Fe-emmâ ol sa'y-i belîğ nihayetinde bu seyr-i billâh hududundan bir eser fehmedemeyüb er-rucu' ile'l-bidaye mucibince yani seyr-i anillah makamına müracaat eyledi

انه مظهر تجلى كجبل الطور لموسى عليه السلام يظهر عليه نور التجلي الاسودى لجلال ذاته سبحانه وتعالى الذي طلع من باب بلدة العماء الى جبل المرضية على فضاء النفس المرضية في المثل انهما كانتا كعبتين في هذا الباب وبوابه في الطريق جنيد ثان انه من اصحاب الفقر يعنى انه رجل ثم فقره بنور التجلي الاسودى كما قال عليه السلام الفقر سواد الوجه في الدارين اي في مقام المرضية والمرضية

Beyit:

Bir kara âlem gördüm kara gönüller açar,

Kat-ı karadır illâ âlemlere nur saçar

Muhkem kilitlenmişdir kimse açmaz anı,

İllâ bu fakrın dili anın kilitdin açar.

Beyit:

Eğer fakrın vârise gel gir bu araya

Eğer yoğise girilmez ol karaya.

يكاد الفقيران يكون كفرا اي صدفا لدر الفقر فخر الاحمدي بين الأعيان الذي كان صرافه في سوق الفقراء ابو بكر الصديق رضى الله عنه فيحدث منه الهم ومن دونهم عدو له المرء عدو ما جهله خصوصا في زماننا يعنى كان ذكر الفقر مكروها عند القوم وامصيبته انا لله وانا اليه راجعون الامر يومئذ لله على دوام الذكر الله والله يقول الحق وهو يهدى السبيل فبعد هذه الواردات من بطون القرانية يعنى بعد تسويد احوال هذه الأطوار الانسانية المذكورة في القران على بطن البطون وقد خلقكم اطورا

Yani alâ sebili'l-icmal her bir tavra bir vech-i aher işaret olunmuşdur. Fe-emmâ ol tavırda medfun olan ma'adin-i muhtelifenin zuhuruna lazım olan esbab-ı mücahedenin dahi tesvîdi lazımdır. Yani fi-vakti'l-mücahede ol tâlib-i ma'adin olan erenlere ahlâk-ı hamide gerekdir alâ mukteza-yi ismu'r-rahman ve a'mal-i salih gerekdir. Yani alâ mukteza-yi ismu'r-rahim yani alâ sebili'l-kesb ve'l-vehb ol esbab-ı mücahede müfidedir ve illâ felâ kema kale'llahu teâlâ ³⁷⁰ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ el-âyetü yani tesvid oluna inşaallah

الملك القدير بلسان العبودية على التقصير تشيها الى السنة السنية من آدم الى خاتم عليهما السلام كما قال الله تعالى سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا³⁷¹ الآية وعلى ذلك اتفق حزب الأبرار والمقربين ثم سلكوا عليها على اعتقادهم انها صراط مستقيم صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين

Ve bi'l-cümle zikrolunan ebrar ve mukarrebîn her biri tarîkde salik olub ma'a'l-ittifak makam-ı râbi'a vardılar. Fe-ba'de zalik hizbu'l-ebrar ol mutmainne makamın nihayet fehmedüb ta seyr-i fillah makamına sa'y itmediler amma hizbu'l-mukarrebîn sa'y-i beliğ edüb seyr-i fillah makamına misafir oldular. Gayetu'l-emr tarîkde İmamü'l-ebrar Abdürrahman bin Avf olmuşdur ve İmamü'l-mukarrebîn Ebu Bekir Sıddîk olmuşdur radiyallahü anhüma. كما قال عليه السلام اصحابى كالنجوم باهم اقتديتم اهتديتم el-hadis hâsılı ol makam-ı mutmainne makam-ı berzahdır beyne'l-makâmât [60^a]

بكثر العلوم و جمع المال واما مقام الراضية والمرضية ان في كل واحد منهما شئ يوجب الترك والجمع منهما سيئات عندهم كما قال عليه السلام حسنات الأبرار سيئات المقربين الحديث والله يدعوا الى دارالسلام انه مقام الراضية ثم المرضية ثم السير بالله وهذا البلد الامين كما ان مقام المطمئنة بلدة الفتن من المال والبنون والعلم والفتن على سبيل الاسماء كما قال الله تعالى وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ³⁷² اي

370 A'râf, 7/156.

371 İsrâ, 17/77.

372 En'am, 6/153.

عبادي الذين هم السالكون على سبيل الاسم الأعظم بالركوع والسجود كما قال الله تعالى سِيمَاهُمْ فِي
وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ³⁷³ الآية يعنى من غير الابرار

Kim şol taife-i müteferrika dahî vardır ki şu sırr-ı secdeden her biri gafil ve
mahcubdur ve-lâkin ala sebili'l-esma istikamet iderler.

كما قال الله تعالى مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ³⁷⁴ وقال وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ
مَعْلُومٌ³⁷⁵ الآية فمن غيري هذه الطوائف أولئك كالأنعام بل هم أضل

Zümresindendir yani ol taifenin zâhirleri şekl-i insandır. Fe-emmâ batınları ahlâk-ı
hayvaniyyeden eşedir. Şu sebebden ki خلقتك لاجلي وخلقت الأشياء لأجلك hitabın fehmi
etmeyüb istidad-ı insan sa'yin anlar hayvan semtine salik eylediler.

فافهم فعلى هذه الاختلافات لمشارب الخلقية كان ارشاده عليه السلام على سبيل المراتب الثلاثة بعد دعوة
الخلق الى الحق سبحانه وتعالى منها الارشاد الاول بالسيف القاطع الجلالى على موجب انا نبي بالسيف
والقلم والثاني الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر على الأمر الرباني فاستقم كما امرت انه امر تكليفي منه
تعالى على عبادته والثالث بالأمر الالهى الارادى على قدر الاستعداد منه اليه الاله الخلق والأمر تبارك الله رب
العالمين فتحير الرسول عليه السلام على هذه الأمور الثلاثة في وقت لي مع الله فقال بلسان العجز شيبتي
سورة هود اذ امر فيها الاستقامة كما أمر عليه السلام لزم له عليه السلام الدعوة للحلق في حال البداية
بمهاية السيف وجراة القلم حتى يدخلون في دين الله افواجا

Güruhları yevmen fe-yevmen din-i İslam'a dâhil olub ma'a hâza onların dimağları
mim-i Muhammed aleyhi's-selam bostanından rayiha-i tevhidi almağa başladı.
Yani şü mertebe-i tasarruf-i katiyye izhar eyledi ki hatta
ol tevhid goncasın halk müşahede edüb bülbül-i sıfat herkes efgan etmeğe başladı.

بان يقول اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله من يومنا هذا الى يوم الدين فبعد ذلك
امر عليه السلام على سبيل الدعوة الخاصة بامرہ سبحانه وتعالى ادعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ
الْحَسَنَةِ³⁷⁶ رغما على الحكماء الناطقين والشعراء الضالين وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ³⁷⁷ كما امر لعشيرته
بامر التقوى ليزدادوا في الطريق على الخوف والرجاء كما قال الله تعالى وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ³⁷⁸ الآية
يعنى بين الخوف والرجاء

373 Fetih, 48/29.

374 Hûd, 11/56.

375 Sâffât, 37/164.

376 Nahl, 16/125.

377 Nahl, 16/116.

378 Şuarâ, 26/214.

Ashabını ve ahbabını da'vet edüb zulmet-i emmâreden nur-i kalbin sadr-ı selametine herbirin ala kadri'l-istidad dâhil eyledi illa Ebu Cehl ve Ebu Leheb ve emsaluhuma mine'l-kefere ve'l-fecere

كما قال الله تعالى اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ³⁷⁹ الآية وقال إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا³⁸⁰ الآية فبعد هاتين الدعوتين العامة والخاصة بسيف الاسم الظاهر اولا على جدل الاسم الاول سانبا ثم رجع عليه السلام منهما الى دعوة خاص الخواص بارادة الاسم الباطن بعد اداء حقوقهما بقوة الفعل واحسن القول عند دعوتهم الى الحق كما قال الله تعالى فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَب³⁸¹

Yani irşad-ı elest cevabının makalâtın herkese isti'dadı mikdarı şerh edüb ahir-i müntehi [60^b] le-mine'l-mülk hitabına muntazır olub kell-i lisan eyledi. Ma'a haza emrolundu الاولى منه اليه والآخره خير لك من الاولى Ve bil cümle ol şah-ı levlake zikr olunan sübül-i esma davetinin semavatın alâ sebili't-telvin seyredüb maal istiğfar anın gaym-ı rakikinden i'raz eyledi. Fe ba'de zalik şol makarr-ı mesâkin olan arz-ı ubudiyet gubarında ol fukara bendeleri ile haşr olmak murad eyledi. بان يقول اللهم على سبيل الأسفار الأربعة كما قال على الله تعالى مَكَّنَّا لِيُؤَسِّفَ فِي الْأَرْضِ³⁸² temkin buldu yani ism-i âher müsemmasının âsitanında temkin buldu الآية وكما قال عليه السلام اشارة الى هذه الابن عمر رضى الله عنهما كن في الدنيا كأنك غريب او كأنك عابر ve bil cümle ol Şah-ı Levlak aleyhisselam cevamiu'l- kelim ve'l ahlâk cemiyyetinin kemalatı ile risalet davetine mübaşeret eyledi. Yani ol mübaşeret ahlâkına mukaddime olan على القدر الجمال والعز الجلالی yed-i sehaları olmuşdur ve seyf-i şecaâtletleri keزالik fe badehüma ahz-ı meskenetleridir kim ala sebili'l mesakin ol rayiha-i irşadın eseri halen dimağ-ı kudsiyyelerine her taraftan gelürdü. خصوصاً من قبل اليمن على محبة الامام المحبين أوبس القرني فدس سره كما قال اني عليه السلام لأجد نفس الرحمن من قبل اليمن الحديث فعليكم هذه الاخلاق الثلاثة المقدمة له عليه السلام في باب الدعوة والا فلا erenler irşadını ol mukaddime takdirine bina eylemek gerekdür. Ta kim garaz-ı nefis karışub dahi ol maksud bizzat olunan rızaullah fevt olunmaya. Netice-i kelim bab-ı irşadda farz olan mukaddime budur ki; mürşid-i tarîk olan fazıl ol mukaddeme-i

379 Bakara, 2/257.

380 İnsan, 76/3.

381 İnşirah, 94/7.

382 Yusuf, 12/56.

icmaliyye dersin daim müzakere eyleye. المقال انطق من لسان المقال yani tarikde terk-i dünya ve terk-i ukba ve terk-i vücud ve terk-i terk kim bu mukaddime-i icmaliyye yani dört kitabın tefasıl-ı umurlarına ayn-ı mazhar olmuşlardır vesselam. Yani mafi'l kevn zuhur eyleyen hikmetullah bu esbab-ı erbaadan tecelli ile seyirdür على سبيل الترك كما ان الفتن من محتبسهما على التعلق اليها كما قال عليه السلام حب الدنيا راس كل خطيئة ترك الدنيا راس كل عبادة الحديث وكان أمر الله قدراً مقدوراً yani şu zikrolunan minval üzere takdir olunan irşâd-ı kahrînin emri kah risâlet divanından yazılıb ve kah nübüvvet divanından yazılırken يوم تبدل الارض غير الارض muktezasınca yani بعد الهجرة ve bi'l cümle şu irşad-ı risaletin ahir mertebesi ba'del hulefa hizbu'l fukara erenlerine teslim olundu. Bi lisan-ı emiri'l-müminîn ve kurreti a'yuni'l-muhakkikîn Ali b. Ebî Talib kerremallahu vechehu

انه برزخ اكبر بين بحر النبوة والولاية كما قلا عليه السلام انا مدينة العلم وعلى بابها فلا ريب مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ³⁸³

Yani ol berzah-ı cami şu hakk-ı nefsi icazetin alâ sebili'l evvel li-seyyidi'd tarik Hasan el-Basri kuddise sırruhu'l aziz hazretlerine teslim edüb hayr dua eylemişlerdir. yani zikr olunan hakk-ı nefsi alâ sebili'l furû neseb-i siyadete dahi olunmuştur. Li vüs'ati't-tarîk fe la be's. Netice-i kelim Hasan el-Basrî hazretleri bade hazîhi'l-icazeti minhü kerremallahu vechehu irşada mübaşeret eyledi.

في مقعد صدق عند مليك مقتدر واصلا الى بداية مقام السير عن الله انه مقام الارشاد على ما ذكر كما قال الله تعالى ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ³⁸⁴ الآية

Yani ol aziz şu makamda من عرف الله طال لسانه fi'l-eyyâm ve's-sinîn irşad eylediler li-galebeti'l-ma'rifeti aleyhi fi hi hatta ol galebe makam-ı sükuta varınca [61^a] Fe ba'de zalik ol azizin hatırası tekrar galebe eylediki ol seyr-i anillah makamının evvel menziline ahir menziline rihlet eyleye ki bu menzilin muktezası hayretidir. Yani ol tale lisânuhu makalatın kat ider.

383 Rahman, 55/19-20

384 Nahl, 16/125.

كما قال الله تعالى أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ³⁸⁵ و قال لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ³⁸⁶ الآية

Yani şu Furkan-ı azîm ve Kur'ân-ı Kerîm mikraz-ı manevi olub Hasan el-Basri hazretlerinin lisân-ı makalatın kat eyledi بذلك على طلب استعداده يني pes nice taleb etmesün ki. Hazreti Nuh buyurdular ki اني دعوت قومي ليلا و نهارا ولا يزيد الظالمين الا خساراً فمن شاء الله acz zuhur edüb yani غلبة هذا العجز على غلبة هذا العجز ترک-ي makalat kılmağa sebep oldular ve bi'l cümle ol talib-i rızaullah taleb-i vudu babında meşgul iken mev'iza-i kitabın maal hırkati'l mübareket-i bir ecnebi âdem sırka edüb gaib olmuş. Fe ba'de zalik Hazret-i Şeyh bu kıssa-i acibe-i nefsine hisse bilüb terk-i makalât eyledi. Yani fi ahir-i makam-ı seyr-i anillah kim şeyh bir mürid makamına yol buldu tâ şeyle müşahede eyledi kim şeyh bir müridin bin makamının irşad-ı bi'l gaym ve'l-vucûd takdir olunmuş. Fe-emma şeyh bir mürid bir makamının irşad-ı bi's-sehv ve's-sücut tahkik olunmuş. كما قال عليه السلام انه ليغان على قلبي وإني لأستغفر الله في كل يوم سبعين مرة الحديث yani şu mesabih-i muammanın metn-i musaffası halen keşf olunmağa şerh-i meşarık gerekdir kim daru'l-hadis tedrîsinde muîd ve muzaf olan kesler hasenatu'l-ebrar seyiyatu'l-mukarrebîn usulün müzakere eyleyeler. Ta kim ol gaym-i rakîk fi nihayeti's-seyr-i anillah fehm olunub ba'dehu maal istiğfar ondan rucû oluna vessalam. Yani şu minvâl üzre tekmîl-i sülûk eyleyen mürşid kemakân müridlerin dahi şöyle irşad ider ve illa fela. Beyt:

*Kıymetini bilmez ol kı gonce zahmetsiz irer
Ömrünü zayı kıılır her kımkı ihşan itmedi.*

Yani fi-bidayeti'l-mardiyye ol azizin irşadı

على المرثية يكون على تكليف المجاهدة بإشتغال الأسماء و ضرب التوحيد على سبيل المراتب تفكر عليه أنه موحد بتوحيد الأفعال في وقت بتوحيد الصفات في وقت بتوحيد الذات في وقت انه ذاكر بناره من اليمين و بنوره إلى الشمال كما قال الله تعالى شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَقَالَ فَاعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ³⁸⁷ الآية فهذا الأمر لا يتغير من آدم الى الخاتم كسائر الامور الاعمالية بعضها منسوخة وبعضها تبدل على مقتضى الزمان غاية ما في الباب بني الإسلام على خمس

385 Bakara, 2/44.

386 Saff, 61/2-3.

387 Âl-i İmrân, 3/18

buyurdıkları amal şu et'ime eclü için cem olunan zahîre yerindedirki ol zahirenin çîğliği pişmeğe nar-ı tevhid gerekdir. Ta kim ol amal-i salihâ zadü't-takva buyurdıklarına masadak ola alâ kavli's-sufiyyin يعرف لم يذق لم yani es-sufi ibnü'l vakt muktezasınca tarikta amal-i salihanın ağdiyye-i ruhaniyye olduğun ehl-i gayret sufiler ol nar-ı tevhidle pişirüb anı ekl iderler

في مطبخ العبودية على ايدي الآداب عند المرشد الكامل الاكمل بهذه العبودية التامة

Beyt

*Çalınur taşa dümûr od yalınmağ için
Keşilir dağdan odun şol çîğler pişmek için.*

Yani şol amal-i salihâ zad-ı takva olmağa makam-ı mardiyye matbahı gerekdir. Kema hüve hakkuhu ol taam ekl olunub bi-nari't-tevhid hazm oluna. على مشرب له Yunus Emre kuddise sırruhu'l-aziz ol merd-i âşık Tabduk Emre'nin matbahına kırk yıl tamam odun taşıdı arkasına yükledüb şol merkeb misal هذه السنين بعد الفناء یعنی بعد هذه السنين ol müridi red eylediler.

ليزدادوا حال سجوده إلى نهاية السجدة لتكميل الفناء بعد الفناء في مقام الراضية والمرضية انه آخر السلوك عند المقربين فبعد ذلك

Ol merdud-i Hak ve makbul-i halk olan ibn-i âdeme ala sebil-i hazel istihkak hilafet verdiler vesselam. Velâkin fi zamanina şu tedricî mücahede tebdil olunub yani kırk günde derviş tekmi-i sülûk edüb hilafete müstaid olur ke-ennühü halen ol derviş فليس الأمر كذلك ولكن يظنون أنهم. izafetinden haberdar oldu. [61^b] ارض خليفة إني جاعل في الأرض كبيراً tarîkde zikrolunan kanun-i fukara budur ki nefis-i mardiyye makamına ala sebil-i istihkak vasıl olmayan sâlik makam-ı mürşîdine kaim olabilmez. Alâ tarîki'l- usul fe-emma ale'l-furû makam-ı irşad “tavri mutmainne”dir Kim şu iki makamdan gayrı makamda irşad ve şol Zemherir gününde yağın kar ve buzdan soğuktur. Beyt:

شيخ يتصبى و صبي يتسيخ شيطان عجيبان هما ابرد من يخ

Yani fi'l-bidaye ol irşadın buzdan soğuk olması malum velâkin fi'n-nihaye kinayettir ki من المرشد كذلك من الجانب المرید بلا طالب الاستمداد من المرشد كذلك من البداية الى النهاية لأن الإرشاد على هذا المنوال لا يكون إلا من

cari olan mücahede misal degüldür. carî olan mücahede misal degüldür.

على سبيل الحرارة كحرارة الشمس على الأشياء إنها السبب الموجودة من العلم الى العين فافهم وَلَا تُفْرُتُوا مَالِ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ³⁸⁸ فكان أول أمير على المرشدين عند وصولهم الى مقام رجال الله الذين لا يحتاجون الى حزائن المعرفة يعنى مالقيتم الى مال المردين الذين وفنوا في الأطوار السبعة من المعادن الانسانية كان كلها مال الأيتام السالكين في المسلك المحمدى عليه السلام فمال المرشدين فيه ذكر مدام و فكر تمام مع نسيان ما فيها كما قال الله تعالى وَأَذْكُرْتُكَ إِذَا نَسِيتَ³⁸⁹ الاية وقال عليه السلام تفكر ساعة خير من عبادة الف سنة وقال الفكر هداية وقال العبادة عشرة والتسعة منها الصمت الحديث

Ve bi'l-cümle “illa billeti hiye ahsen” buyurdıkları yani “el-vesile min-hüm ileyhi kasasu'r-ruya ma'a't-ta'bir” müsahabet olunmaktadır ve takriru'l-varidat-ı kudsiyye tevil olunmaktadır. Fakat وعلى ذلك من لسان³⁹⁰ و Şeyh-i şeyhina eş-şeyh el-Hac el-Hamid ed-Daredevî kuddise sırruhu'l-azîz huzur-i şeriflerine bir yeni talib gelseydi hitab idüb dirler imiş ki “Yeni yeni talib geldi. el-Hamdü li'llah yeni yeni mana sahibi oluruz.” Fe-ba'de hazihi'l-kinaye bazı fukara ol azizden sual etmişler ki: “Tarikde itikad olunan “sahib-i mana” didikleri huzur-i şeyh ve kalb-i mürşiddir?” Feba'de zalik cevap vermişler ki:

نعم انه كان قبل الوصول الى باب لمن الملك اليوم الله الواحد القهار كذلك ولكن بعد ذلك الخطاب فليس له شئ منها الا السكوت في الاحوال حتى ظهر الطلب من جانب الطالب في وقت المجاهدة كما قال الله تعالى وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرُ³⁹¹ الاية

Yani ol talib-i cedidin lisanı şol künt-i kenzin ilminde derc olunan hazayinin miftahıdır ki ala sebili's-sıdk mürşide gelüb teslim olduğu vakit mine'l-kalbi ile'l-kalb ruzunun muktezasınca ol kenz-i ilahi ke-me-kân mürşidin kalbinde zahir olub beyne'l-ihvan müzakere olunur. على سبيل الاستحقاق والسلام انتهى كلام الشيخ رحمه الله فكان. yani ol kemal-i kudreti gör kim kah edna kulun a'lâya ve kah a'lâ kulun ednaya muhtac ider. neticeti'l-kelam alâ sünnet-i Seyyidi'l-En'am aleyhi's-salatü ve's-selam fi-usuli't-tarik şol irşad-ı salik ki zikr olunmuşdur. Ol irşadın te'siri beyne'l-mürşid ve's-salik fi'l-mesel ol semada seyr eyleyen şems afâk nurunun ziyâsı ve ol ziyadan zuhur eyleyen hararete benzer ki şol

388 En'am, 6/152.

389 Kehf, 18/24.

390 Âl-i İmran, 3/7.

391 Duhâ, 93/10.

Fe-emma ol şah-ı levlâk alâ sebili'l-efaliyye ve's-sıfatiyye ve'z-zatiyye yani alâ halk-ı azim salik oldular.

كما قال عليه السّلام حبّ الی من دنیا کم ثلاثة النّساء والطّيب وقرة عینی فی الصلوة الحدیث

Yani tarikde salik olan erenler ma-beyninde zuhur eyleyen aşinalık şu üç mertebeye münhasırdır. Mertebe-i evvel budur ki fi-bidayeti't-tarik "nikâh-ı manevi" vardır alâ eydi'l-mürşidîn inde'l-inabe kim ol âlem-i ervahda olan aşinalık hicabın bu âlem-i eşbahda şu nikâh-ı manevi keşf ider. Fe-ba'dehu ikinci mertebe rayiha-i sıdkdır ki min-kalbi'l-mürid ila kalbi'l-mürşid gelüb erişse gerekdir.

كما جاء من قلب اويس القرني الى قلب الجامع سيّد المرسلين عليهم السّلام كما قال عليه السّلام أنّي لاجد نفس الرّحمن من قبل اليمن الحدیث

Fe-ba'de zalike üçüncü mertebe şol müşahededir ki ol âlem-i ervah misalin ve bu âlem-i eşbah meratibin bir idüb yani fi'l-meraya ol vech-i vahidin nur-i zati müşahede olunur kim hâlen ta'addüd-i mir'ât ol nur-i basiret ehline hail olmaz.

كما قال امير المؤمنين على بن ابي طالب كرم الله وجهه لو كشف الغطاء ما ازدت يقيناً فافهم وعلى ذلك Azizim Yakub Efendi ki daim kelim-ı şeriflerinden şu minval üzre feth edüb alâ sebili'l-bezl ve'l-îsar nasihat iderlerdi. Ve bi'l-cümle Muhammed Aksarayı kuddise sırrihu'l-aziz hazretlerinin risalesin okumaktan bu hakir bendelerin men edüb ba'dehu buyurdular ki ³⁹⁵ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ yani fi'l-bidaye dervişe zikr-i müdam ol kavli-i enamdan mefâddır.

كما قال عليه السّلام ولكلّ شئ صقالة وصقالة القلوب كلمة لاله الا الله الحدیث

Beyt

La ilahe naryla kım kı mücella olduysa

Nur-i illa'llah gönüldē iyan itmek gerek,

Ve alâ zalik yani tarikde ala sebili'l-mücahede mürşid olan ehl-i zikrin enfas-ı tayyibelerinden mürid-i sadıkların tab'-i meryemine nefh-i adab budur ki yani alâ sebili'l-usûl fi-zamanina mürşid-i kâmil makamında feridu'l-vakt eş-Şeyh Şemsüddin kuddise sırrihu'l-aziz fi-beldet-i Dimaşk ol aziz irşad ederken el-emru li'llah mevt-i tari olub yani azizin hastalığı [62^b] maraz-ı mevt olduğu beyne'l-fukara zahir olub ba'dehu ale'l-ittifak erenler dahi huzur-i şeyhe ce'' olub yani vahiden ba'de vahid

395 Ra'd, 13/28.

kayim-makam ahvalin sual eylemişler. Hazret-i Şeyh buyurmuşlar ki: “Ol şahs-ı ferid halen mevcut değildir ve-lâkin tarikde münkati değildir. Eger cedde ederseniz bulursuz.” Fe-ba‘de zalik el-cevab fukara dahi demişler ki: “Şeyh Üveys hazretlerinin damadı Şeyh Davud el-Karamani layık değil midir?” Tekrar buyurmuşlar ki: لا يقدر على سبيل الفروع كسائر الخلفاء ve eğer fazlına ve marifetine binaen dersiniz anların misalleri şol “zülcenaheyn-i huma”dır ki yeryüzüne konmaz. Yani ubudiyet gubarına buluşmağa meşreb-i meskenet gerekdir ale’l-huluki’l-Ahmedî aleyhi’s-selam. Ve’l-hâsıl bu esnada Şeyh Şemseddin rahimehu’llah fevt olub akibinde Şeyh Üveys el-Karamani kuddise sırruh Şam-ı şerifden kasaba-i Ba’lbek’e gelüb yani Şeyh Davud el-Furu’î bu ekmelü’l-usuli azizin seccade-i meskenet irşadına kayyim-makam edüp ictihadında hata eyledi. Eger ma-sadak olaydı Şeyh Davud hâtem davası eylemezdi. Yani ol nakıs hâtem davasın edüb ta hüküm eyledi kim mehdi-yi sahib-i zaman benim asrımında hurûc edüb ³⁹⁶ إِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ zelzelesi olsa gerekdir. ولا يعلم الغيب الا هو mazmununa muhalefet olunduğuna binaen bu esnada Şeyh Davud katl olundu.

باذن السلطان في محروسة دمشق رحمه الله الامر يومئذ لله رحمه الله امرء عرف قدره ولم يتعدّ طوره
 فطوركم طور البودية انه مقام العجز والقصور كما قال ابو بكر الصديق رضي الله عنه العجز عند ادرك
 الادراك ادراك يعني في باب العبودية التامة

Daim ve kaim olan erenlerin kalblerinde zuhur eyleyen muradu’llahdır fakat. Ve eğer taraf-ı emniyyet zuhur ederse andan rucu’ edüb istiğfar ederler.

كما قال عليه السلام انه ليغان على قلبى وانى لاستغفر الله في كل يوم سبعين مرة الحديث غاية الامر
 يوم تبدل الارض غير الارض

Muktezasinca fi-alemi’l-enfus ol hüküm-i kıymet zuhur edüb yani ol hazain-i rububiyet ol arz-ı ubudiyet atvârından huruc edub ta arz-ı ubudiyeti müzeyyen eyleye.

بانوارا لاسماء والصفقات يوم ينفخ في الصور فصعق من في السموات ومن في الارض الا ماشاء الله من
 القوى الباطنية انها مظاهر الاسرار الالهية في عالم الانسان

Yani fi-haze’l-âlem zikr olunan nefh-i manevi münkati‘ değildir. على سبيل التلوين
 ve-lâkin ol şan-ı şerifin müşahedesin eyleyen erenler tarikde

396 Nâziât, 79/34.

ölmezden önden ölmüşlerdir. Ta şol mertebe ki eşrat-ı sa‘at ve ahval-i kıyamet günlerin ke-mekân görmüşlerdir.

بنظر الاعتبار كما قال الله تعالى فاعتبروا يا اولى الابصار وقال عليه السّلام موتوا قبل ان تموتوا وقال من مات فقد قامت قيامته وقال حاسبوا انفسكم قبل ان تحاسبوا

Ve bi'l-cümle şu hikmete nazır olan merd-i kâmil yani الدهر شخصاً تدور الافلاك ان فى buyurdıkları insan-ı kâmil dir ki ilâ yevmi'd-din onun vücud-i şerifi münkati‘ olmaz kim ol ferid-i vaktin zahiri ismü'r-Rahman mazharıdır. Nitekim bâtını ismu'llah

كما قال عليه السّلام لا تقوم السّاعة على وجه الارض مادام فيها من يقول الله مرتين الحديث يكون هذا القائل مظهراً للمحبّة الذاتيّة منه اليه من غير واسطة بينهما من الاغيار كما قال الله تعالى يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ³⁹⁷ الاية

Ve bi'l-cümle ol mürşid-i kâmil şu mahabbet nuruna mazhar olduğu ecilden yani ol nurun ziyasına pervane-i sıfat nice talib-i sadıklar havlühümasında pervaz idüb yürürler. Şu niyet üzere kim ol ziyayı mahabbet kandilin ruşen-i delil edüb her talib-i sadık olan erenler yani atvâr-ı seb‘a maadinin bulmağa salik olalar kim “ilm-i kâf” didikleri halen ol maadin-i insaniyyedir. Yani tavr-ı sadr ve tavr-ı kalb ve tavr-ı ruh ve tavr-ı s-sır ve sırru’s-sır ve sırr-ı hafî kim bu atvârın her biri bir kuh-i kafa misal-i madendir ve’s-selam. [63^a] الطريق ثم الرفيق buyurdıklarına binaen yani ol talib-i sadıklar bu ehl-i mahabbet olan mürşidi refik idinüb ol kuh-i kafi kâl etmeğe müteveccih oldular ve bi'l-cümle ol azizden bunlara alet-i mücadele bahş olunub alâ kadri'l-isti‘dad anlar dahi sa‘y-i belîğ eylediler ta şol mertebe kim ol turab-ı kimyadan cem‘ edüb ma‘a hamli’n-nefsi’l-emmâre huzur-i şeyhe getürdiler alâ yedi’l-istikame anlar dahi şol dinu’l-kayyim itikad olunan kârhane-i ubdiyyet matbahında ol turabı kâl edüb yani rububiyet envarları ol ubdiyyet narından tecellî eylemek âsarları zuhur eyledi.

كعلامة البرق من السماء الصّوت الشّدِيد على السّمع والبصر غيرهما من القوى بالحواس الخمس في وقت النّزول منها اليها بواسطة المرّي كما قال عليه السّلام لولا المرّب ما عرفت ربّي الحديث قد جعل الله لكلّ شئ قدراً

Yani tarikde ol mürşid-i kâmilin kadr-i a‘lâsı beyne’l-müridîn zikr olunan hudud-i ubdiyyetdir kim ol hududa malik olan mürşid sahib-i velayetdir.

397 Mâide, 5/54.

بالحاصبة المحمّديّة أنّها غير الولاية العامّة كانت لاهل الرّسوم من أمته عليه السّلام كما قال الشّيخ الاكبر
معى الدّين العربى المغربى الاندولسى قدّس سرّه العزيز فلا بدّ عند الشّيخ دين الانبياء وتدبير اطباء
وسياسة الملوك والآ فلا

Yani kinayet-i istisna budur ki zikr olunan hudud-i selase ol sahib-i kerametin
huzurunda bi'l-fi'il ve'l-kuvve cem' olunmasıydı tarikde alet-i mücahede kezalik
cem' olunub hîn-i mücahedede müheyya olunmazdı. Ke-ennehû ol hudud fi-haze'l-
mahal şol cübbe hane-i sultan makamındadır inde'l-cihad li-asakiri'l-müslimîn bahş
olunur zehi fazl ve keramet ki beyne'l-mücahidîn fi'l-cihadi'l ekberi'l-enfüsi

كما قال عليه السّلام رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر قالوا ما الجهاد الاكبر يا رسول الله قال
المجاهدة بالنفس وقال اعدا عدوك نفسك التي بين جنبيك الحديث

Ve bi'l-cümle şu emr olunan cihad-ı ekberin alet-i harbi ale't-te'ayyün değıldir yani
معتادة buyurdıkları a'mâl değıldir. Belkim bu babda talib-i
sadıklara terk-i adet-i mücahedeşi gerekdir. Ta kim ol işledikleri fi-sebil-i haze'l-
cihad ve ağdiye-i ruhaniyye amelleri ola. على موجب فساكتها للذين يتقون ve eğer şu
cihad-ı ekberden ol talib-i Hak haz itmek murad iderse tarikde a'malini terk-i adet
birle eylesun. Yani ba'de edai'l-feraiz ve'l-vacibât ve's-sünen şol darb-ı tevhide
meşgul olsun kim halen fi babi'l ubudiyyet cem olunan a'malı ol darb-ı tevhid
meşgul olsun kim halen fi babi'l-ubudiyyete cem' olunan a'malı ol darb-ı tevhid
halinden hale döndüre. Yani şol çiğ olan yerlerin pişirüb talib-i derd olanların ruhuna
ol a'malı gıda eyler fi matbahı'l-mücahede ve bi'l-cümle şu a'mal-i salihâ ol ebdan
yerindedür. Bi-la iştigali't-tevhid ke-enneha bi-la ruh şöyle mücevvef yatur ke-cesed-
i Âdem aleyhi's-selam fe-ba'de zalik şol nefha-i vahide yani ol meyyite ruh olduğı
misal ³⁹⁸ el-âyet. Ve'l-hâsıl şu minval üzre salik
olan erenler şol zahiresi ve vafir-i huccaca benzer kim tekmil-i tavaf iderler. Yani
tarikde tekmil-i sülûk makam-ı mardiyenin âhir menzilidir ki ona seyr-i bi'llâh
bidayetinin âsitânı dirler ve's-selam. Yani ala sebili'ladet salik olanların nihayet
mertebeleri budur ki mine'l-emmâre ile'l-levvâme ev ile'l-mülheme fakat

كما قال عليه السّلام اشارة الى هذه الطائفة من استوى يوماه فهو مغبون ومن نقص غداً فهو ملعون
الحديث غاية في الباب

398 Hicr, 15/29.

Şeyh-i Ekber hazretlerinin dinü'l-enbiya buyurdıkları kârhane-i ula matbahına dâhil olan a'mal خمس على الاسلام buyurdıkları esbab-ı ubudiyetdir.

في وقتها وهي الصَّوم والصَّلوة والحجّ والزكوة والتوحيد الذي يقال له روح الاعمال في وقت ونارها في وقت ونورها في وقت على مشارب الطَّالِبِينَ في وقت مجاهدتهم عند المرشد من الكاملين بالذكر المدام والفكر التمام بغير اعراض منهما كما قال الله تعالى وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى³⁹⁹ الآية كان مجلسه جليس الرَّحْمَنِ بعيداً عن شرِّ الشيطان [63^b] كما قال الله تعالى إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ⁴⁰⁰ وقال بلسان القدسيّ انا جليس من ذكرني الحديث القدسي وبالجملة فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ

Buyurdıkları şol minval üzere daim olan zakir bendeleridir kim kadir oldukları mikdar şu zikr-i ilahi müdavemetin bir saat fevt itmezler.

على باب المراقبة مع التفكّر على اعتقاد من هو خير من عبادة الف سنة خصوصاً في وقت التهجّد أنّه قدر الايام المقدر من الله تعالى لمحمد عليه السلام على سبب الوصول له عليه السلام الى المقام المحمود كما قال الله تعالى فَتَهَجَّدُ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا⁴⁰¹ الآية اي مقام التفرد بين الانبياء عليهم السلام الذي لا يكون في الدارين الا بالفقر مع الفخر اذا تمّ الفقر فهو الله كما قال عليه السلام الفقر فحري وبه افتخر على سائر الانبياء الحديث

Ve bi'l-cümle Hazret-i İsa'nın fakrı salavatu'llah alâ-nebiyyina ve aleyh fakr-ı cibilliyat-ı tabiiyyetedir ki alâ sebili'l-adet kesb olunmuşdur kema zükira. Fe-emma ol Şah-ı Levlak aleyhi's-selam Hazretlerinin ma'a'l-kesb ve'l-vehb yani ala sebili'l-ıtlak olunmuşdur. فاين التّوفيق بينهما في باب الفراسة فافهم وعلى ذلك الاطلاق في باب العبوديّة. بعد اداء الفرائض والواجبات والسّنن اّتهم القاون على meşayih-ı ızam müttefikî olub yani Şu sebebden ki zikr olunan sebili'l-fakri'l Ahmedî revac olmaz illa bi-kesreti'l-a'mal mine'n-nefavil.

اّنها اسرار الاعمال الصّالحة لكونها من قبل الارادة على همم عباد الله بقوّة استعداداتهم الى طلب قرب المولى كما قال ربّ العزّة جلّ وعلى اذا قرب العبد الىّ بالنوافل كنت سمعه وبصره و يده ورجله وبى يسمع وبى ينطقى وبى يمشي الحديث القدسي

Yani fi-vakti'l-münacat şu zikrolunan kuvay-i insaniyye

399 Tâhâ, 20 /124.

400 İsrâ, 17/65.

401 İsrâ, 17/79.

في صلوة التوجه اتمهم كانوا القائمين فيها القارئمين الخاشعين الراكعين الساجدين القاعدين الذاكرين المتفكرين كما امر في الدين على المصلين كما قال عليه السلام امرت ان اسجد على سبعة اعظم الحديث غاية الامر رسول الله عليه السلام حقت الجنة بالمكاره وحقت النار بالشهوات

Buyurdukları budur ki tarikde mücahidîn olan erenler nefsi-i emmârenin taraf-ı hilafında olmak gerekdir.

مع الجوع والعطش والاستقامة والصبر والسكوت والسخاء والقناعة والفكر والذكر وقلة النوم على باب المجاهدة في وقت التهجد

Kim ol vaktin vadi-i visalinden esen nesim-i seheri ki halen talib derdmendin yüreğın oynadub bî-ihhtiyar ider. Beyt:

*Yüreğler oynadır ol ah ilinden
Safalar verir hem vah ilinden.*

Yani fakr-ı Resul aleyhi's-selam hıvanından bir hisse-i rayiha getirür على البر والاحسان كما قال الله تعالى لَن تَنَالُوا البرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ⁴⁰² و قَالَ وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ⁴⁰³ Netice-i kelim ol rayiha-i tayyibe her kimin dimağına erişüb ol hun-i fakrın lokmasından bir çasını tatmayan alâ meşreb-i Ahmed aleyhi's-selam sâlikin ola bilmez. Belki ol akabe-i meşaribde sübül-i mazi ve müstakbel takayyüdünde mukayyed kalur kim ol daru's-selam olan mim-i Ahmed sadrına tasaddur idemez. Yani fakr-ı Resul aleyhi's-selam sıratına salik olan mürşid-i kamil erenler kim mürid-i kabil olan sadıkların ala sebili'l-ıtlak irşad iderler. Yani ala dini'l-enbiya şol adet üzre tahsil eyledikleri zahire-i a'mal pişmek için şu tedbiru'l-atubba buyurdukları karhanenin cezb-i telvinatına mukarin iderler.

انّ التلويح له اولي من التمكن لانه من اثار الجذب الرحمانى في سبيل الاطباء على تدبير الفراسة كما قال عليه السلام جذبة من جذبات الرحمان توازي عمل الثقلين الحديث وكما قيل الجذبة اولها جنون واوسطها فنون وآخرها سكون

Yani telvin-i cezb ol talib-i sadıklar kim bî-ihhtiyar her birin kârhane-i uladan kaldurub kârhane-i saniye zaviyesine getürdü. Ke-ennhö ol talib-i Hak celle ve alâ

402 Âl-i İmrân, 3/92.

403 Haşr, 59/9.

404 Yûnus, 10/25.

bir marizdir ki inde't-tabibi'l-hazık yani ol daru's-şifa [64^a] sıhhatine dâhil oldu kim halen ol tedrisde ⁴⁰⁵ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ buyurdıkları ilm-i ebdan sümme ilm-i edyan müzakere olunur.

على باب السكوة من القلب الى اللسان كما قال عليه السلام العلم علمان علم الابدان ثم علم الاديان وقال من اخلص الله أربعين صباحا ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه الى لسانه الحديث

Yani ol mürşid-i kâmil şu iki bahrın ma-beyninde berzah-ı ekber olub ala sebili'l-isti'dad herkesile ber-vech-i âher musahabet ider.

بلسان التلوين انه بعد التمكين كما قال الله تعالى و مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ ⁴⁰⁶ ای فی ارض المرضیة الجامعة ما فی الأطوار السبعة الانسانية كما قال عليه السلام عليكم بالسواد الاعظم غاية الامر

Şu ilm-i ebdan يعرف لم يذق لم يعرف mucibince bir ilm-i mahfidir ki ol hafânın misali şol cima'a benzer ki zevcin ma-beyninde münderec fe-ba'de'l-izdivac ol cima'ın lezzetin ol iki kes fehm ider ve emsaluhüma. Yani şol 'inîn ve hünsa fehm idebilmezler fe-efhem. Ve'l-hâsıl şu a'mal ki alâ dini'l-enbiya aleyhimü's-selam ikamet olunmuşdur alâ sebili't-taklid iderler.

حتى يأتيهم اليقين من نورالتحقيق في باب المجاهدة عند المرشد الكامل كما قال الله تعالى وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ⁴⁰⁷ الاية

Ve bi'l-cümle sa'y-i beliğ olunub fi sebili't-terakki ol makam-ı taklidden şu makam-ı tahkike rihlet olunmaz ise yani şu tedbiri'l-atibba kârhanesinde evvelen ilm-i firaseti ve tedbir-i hiraseti ol mukallidîn fehm idebilmezler. وجهاً من الوجوه الضدان لايجتمعان. müktezasınca belkim adavet üzre olurlar.

كما قال امير المؤمنين على بن ابي طالب كرم الله وجهه المرء عدو لما جهله فلايرب كل حزب بما لديهم فرحون

Yani şu sebebden Allah subhanehu ve te'âlâ ol kadehu'l-kudsi'l-insani olan kâmilin sırrını kubâb-ı beşeriyet birle hıfz eyledi nazar-ı ağyardan. كما قال الله تعالى اولياعي تحت. ve-lakin ol merd-i sadık beyne'l-ihvan hasb-ı halin saklayabilmez. Yani tarikde salik olan sadıkların nabz-ı ebherlerin şol tabib-i hazık misal ahz edüb anlar ile muamele eyler bi-vasıtatı'r-rüya's-saliha ve bi'l-varidâti'l

405 Rahmân, 55/19-20.

406 Yusûf, 12/21.

407 Hicr, 15/99.

kudsiyye ve bi'l-cümle. Ol azizin hatırası halen bir şeye müteallik değildir. فَمَا عِنْدَ
أَيِّهَا لِاتَّقِرَّ وَلَا تَكْتَبُ وَ لَا تَقْرَأُ وَلَا تَنْظُرُ وَلَا تَسْمَعُ مِنَ الْقَلْبِ إِلَى اللِّسَانِ
ilminin ol müzakeresidir kim ana ilm-i ledünnî dirler.

بل انّه وراء الورا من طوره كما قال الله تعالى وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَدُنَّا عِلْمًا⁴⁰⁸ وقال الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ
الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ⁴⁰⁹ الاية

Ve bi'l-cümle zikr olunan rüyâ-yı sâlihâ ma'a'l-varidâti'l-kudsiyye. Yani beyne'l-
mürşid ve'l-mürîd vesiledir. 'Inde tabiri'r-rü'ya ve te'vili'l-varidat kim ol talib-i
sadıkların fi'l-bâtın gizlü olan nabz-ı ehberlerin zikr olunan vesile keşf ider.

يَهِيَ عِنْدَ الْحُكَمَاءِ بِالْقَارُورَاتِ مَعَ أَخْذِ النَّبْضِ مِنْهُ إِلَيْهِ
Ol talib-i Hak Te'âlâ mariz makamında oldu, bu mürşid-i halk tabib makamında oldu ve ol tabir-i
rüya ve te'vil-i varidât şol eşribe yerinde oldu ki kable't-ta'bir ol rüyanın şek ve
şüphe-i hatırası talibin safra ve sevdasın halt edüb ahvalin müşevveş eylemişdi.

كَأَحْوَالِ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَبْلَ قِصَصِ رُؤْيَاهُ عَلَى أَبِيهِ يَعْقُوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَا
تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا⁴¹⁰ الاية

Yani rüyasın İBİ Rَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا⁴¹¹ her asrın bir Yusuf'u vardır. Yakub deveranı huzurunda takrir edüb ol dahi fi âlemi'l-enfûs anı ta'bir
eder.

بَلَا تَأْمَلُ وَلَا تَتَفَكَّرُ كَمَا ذَكَرَ فِي الْقُرْآنِ يَا إِبْرَاهِيمَ قَدْ صَدَقْتَ الرُّؤْيَا وَقَالَ لَقَدْ صَدَّقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ
الاية

Ve bi'l-cümle rüyâ-yı sâlihâ şol vakit tasdik olunur ki ebdan-ı insaniyyede zikr
olunan [64^b] havâss-ı hams-ı zâhire bi-nâri'l-mücahede tasfiye olunub bi-nûri'l-
murakabe tezkiye oluna. Fe-ba'de zalik evvelki havâss-ı hams-ı bâtinedir. Bunlardan
her birin mir'at edinüb ala kadri'l-isti'dad fi âlemi'l-misal suver-i kâinatı müşahede
eyler ve eğer havâss-ı hamsdan biri nakıs olursa ol kuvaya mahsus olan sureti

408 Kehf, 18/65.

409 Rahmân, 55/1-4.

410 Yûsuf, 12/5.

411 Yûsuf, 12/4.

görebilmez. Şol anadan doğma görür ki fi âlemi'r-rü'ya hiss-i nazar mümkün değildir.

كما في اليقظة فكما أنّ العنين والحنثى ليس لهما الاحتلام في النوم لقطع الشهوة منهما في اليقظة فعليكم بنار المجاهدة على موقد المراقبة حتى يحصل للحواس الخمس جوامع المرايا للحواس الباطنة بان يقول فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا⁴¹²

Beyt

Ben bir ile geldim kımse bilmez yurdum benim

Ben söylerim ben dinlerim hekim bilmez derdim benim.

Yani şu âlem-i eşbahda bir ehl-i derd mürşid-i kâmil gerekdir tâ ki ol âlem-i ervahda bi'l-mahabbe tahsil olunan aşinalık fevt olmaya. Yani şu fırkat-ı ruhaniye derdine ol tabib-i hâzik bir ilaç eyleye. Şol tabib misal kim anın ilm-i ebdana vukufu vardır. Yani şu ehl-i derd olan mürşid-i tarık dahi kezalik atvâr-ı insaniyyede derc olunan ma'âdine vukuf tahsil eylemiştir ki ala haddihi her birin müşahede eyler.

في مرآة المجاهدة بنور علم اليقين في وقت وعين اليقين في وقت على وجه الاعتدال له في وسط السلوك فبعد ذلك يعنى بعد تمكين هذا الاعتدال لقلب السالك الرّحمنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

Azametin müşahede eyler.

بنور حقّ اليقين أنّه جزء من نور حقّ اليقين لسيد المرسلين عليه السلام كما قال عليه السلام سترون ربكم كما ترون القمر ليلة البدر الحديث ففيه سرّ دقيق لايسع شرحه في هذا المحل غاية الامر العرش زاوية من زوايا قلب العارف بموجب قول ربّ العزة جلّ وعلا ما وسعنى ارضى ولا سمائى ولكن وسعنى قلب العبد المؤمن ا التقى النقى الورع لا ريب قلب المؤمن عرش الله فاستواه التجلى منه اليه بنور الاسم الاعظم الجامع لجميع الاسماء يحكم به عند الجلوس المعنوى على إعتدال القلب السليم عمّا سواه كما قال الله تعالى يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ⁴¹³ وبالجملة الانسان سرى وانا سرّه

Zamirinden kinayet şu istivadır.

بلا كيف ولا اين ولا آن ولا جهة ولا فوق ول اتحت ولاشان ليس كمثله شئ وهو السميع البصير فافهم والى
هاهنا

Şeyh-i Ekber Hazretleri'nin “dinü'l-enbiya ve tedbirü'l-etibba inde'l-mürşidîn farz-ı ayndır” dedikleri mukaddimeye şerh-i miftah pes bu ana gelince tesvid olunan a'mâl-

412 İnşirâh, 94/5-6.

413 Şuarâ, 26/88-89.

Yani ol müteferrikîn olan ahzab avamdan her biri bir isme meşguldür. من اسماء
 الربوبية مع هذا غير esmanın ahkâmından anlar bî-haber olurlar. Fe-lemma yekûn ol
 meşgul oldukları ismin vasıtası ile beyne'l-ebrar münasebet ederler. Fe-emma
 zümre-i ebrar zikrolunan esma-i rubûbiyyetin cümlesini cami'dir. Bu cihetden
 beyne'l-mukarrebîn münasebetleri vardır. في الطريق من سير الامارة الى المطمئنة وبعد سير
 ارجعي الى . 1- hitab-ı bi- hitab-ı dahi hizb-i ebrardan mümtâz olurlar
 رَبِّكَ Yani harem-i rububiyet tavrından harem-i ulûhiyet tavrına davet olunur şu
 hizbu'l-mukarrebîn kim zümre-i ebrâr anların merâtib-i fenâlarından mahcubîn
 olurlar. Halen şu sebebden ki anların tavr-ı mutmainnesinde mutasarrifîn olan esma-i
 rubûbiyyetdir. بلا اسماء من اسماء اللوہیة Yani tavr-ı mardiyede mutasarrifîn olan
 ahkâm-ı celâliyyedir.

بالاسم الجامع لجميع الاسماء من الافعالية والصفاتية والذاتية على سبيل الربوبية والالوهية كانت
 الربوبية على قسمين ربوبية عامة وربوبية خاصة كما قال الله تعالى بالنسبة الى العامة و ما من ذاتة إلا هو
 أَخَذُ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ⁴¹⁷ وقال بالنسبة الى الخاصة الحمد لله رب العالمين الى آخر
 السورة فاما الربوبية الثالثة الخاصة الخواص كانت من ورائها جامعة لجميع ما في سبيل العبودية
 والربوبية والالوهية جلالاً وجمالاً وكمالاً على طريق الاطلاق في ملك التوحيد بلا اثر من الاغيار كما قال
 الله تعالى لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ⁴¹⁸ وقال كل من عليها فان و يبقى وجه ربك ذو الجلال والاکرام
 قل هو الله احد الله الصمد تفكراً في هذا الباب يعني الضدان لايجتمعان

Muktezasınca fikr-i sahih budur ki بِرَبِّكُمْ أَلَسْتُ hitabının cevabına takayyüd eyleyen
 sem'-i beşer ve onun belağatına fesahat birle cevab vermeye mukayyed olan lisanın
 sahibi yani الملك لمن hitabının fenasından gafil olub maksud bi'z-zat olan fena fi'llaha
 vasıl olabilmeyiz zikr olunan ahzab-ı selase beyne'l-a' yani's-sabite fark olunmuşlardır.

في مقام الاصطفاء الالهي كما قال الله تعالى الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ
 وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ⁴¹⁹ الاية كان الظلم كناية عن دوام العبد من زمرة المقربين باداب العبودية عن سبيل
 البذل والايثار موجب الفقر الاحمدى عليه السلام والمقتصد عبارة عن القابلية لاستعداد العبد من زمرة
 الابرار يتوجه به الى سبيل العبودية بجمع المال وكثرة العلوم خاف الاولى والسابق اشارة الى من هو المحسن
 من زمرة خواص العوام على الخلق والعايد له تعالى تسليماً الى علم من هو حزب الأبرار في باب الارشاد من
 العلماء الفاضلين فافهم

417 Hud, 11/56.

418 Mumin, 40/16.

419 Fâtır, 35/32.

Ve bi'l-cümle zikr olunan meratib-i rical ala hududi's-selase takdir olunduğu misal yani şu risale dahi meratib-i selase hududunca tesvid olundu.

بعد الاطوار السبعة منهم دين الانبياء وتدير الاولياء وسياسة الملوك وغيرها من مراتب التوحيد واليقين و
قطب الاقطاب

Yani şu meratib-i selasenin merkez-i medarı nefsi abdu'llah ve abdu'r-rab ve abdu'l-melikdir kim biri kutub ve ikisi vezir makamındadır.

كما قال الله تعالى قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ⁴²⁰

[65^b] Yani beyne'l-Hak ve'l-halk vesile bunlardır. Ve-lâkin avamu'n-nas cüz'iyat bâbındadır. Külliyyatı fehm edemeyüb herkesden isti'anet taleb ederler kim efkâr-ı müradât anları hastalandırmışdır. Yani herkesden bir ilâc sual etseler gerek.

Yani abdu'r-Rab ve abdu'l-melik فليس الامر كذلك الامر يومئذ لله والسلام على من اتبع الهدى ve abdu'llah bendelerin bulan kimse dünyada ve ahiretde husul murad ediserdir ala sebili'l-külliyyat bi-lâ-rayb. Hatta kim eflâk-ı tarikde şemsden rûşen-i haberdir ki zikr olunan aktab-ı selase min hizbi'l-mukarrebîn zuhur iderler dahi şol a'dad-ı selase mi'e dedikleri taife min hizb-i havassi'l-avam zuhur eyler.

على الترتيب والتدرج كما في الدولة الظاهرة بين السلاطين على انّ حذمة الملوك نصف السلوك كما ان دولة الابرار نصف السلوك في الطريق فافهم بان تقول رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاخْلُ عَقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي⁴²¹ حتى يستقيم على سبيل من هو ظالم لنفسه بعمل البذل على قهر الايثار من اعمال المقربين هم الاحرار

Yani fi zamanina ol mürşid olan erenler bi'l-kîl ve'l-kâl irşadını ala sebili'l-adet ede yürürler. Fe-emma kim gâhîce terk-i adet edüb ma'a'l-bezl ve'l-îsâr olunaydı enfas-ı tayyibeleri ale'l-halk müessir olurdu. Bu hod meşhurdur ki عالم الكون والفساد في هâkim olan kimse sahib-i seyf gerek veyahut bezl ve îsâr ashabından gerek. على يد
ol ibnü's-şeyh olan nakıs li-hazz-ı nefsihi irşad edüb

التسبة الى نسب طينه محجوبا عن نسب دينه كنسب الصديق رضى الله عنه انه خليفة الرسول عليه السلام من يوم النبوة التعريفية الى يوم الهجرة النبوية كما قال عليه السلام كنت نبياً وأدم بين الماء والطين وقال انا من نورالله والمؤمنون من نوري وقال كل مؤمن تقى نقى فهو آل الحديث

420 Nâs, 114/1-2.

421 Tahâ, 20/25-28.

Beyt:

*İşitdim ki derler hun-i tahmirinden anın
Dil-i dervişe nan bugün bir pâre düşdü.*

Ve bi'l-cümle zikr olunan nimet-i diniyye hıvanından ale'l-icmal beyan olundu. Fe-emma ale't-tafsil bazı lazım olan budur ki البداية السلوك بين النوم واليقظة gördüm ki Hazret-i Âdem aleyhi's-selam huzur-i şerifleri ile bağ-ı cinandan Serendib dağına red olunub ol mesirede ma'an yürürüz ve's-selam.⁴²² فبعد هذه النعم اربعة وستين وتسع مائة muktezasınca Mekke-i Mükerrerme'ye giderken eyyamlarında سبيلا من استطاع اليه سبيلا rüya-ı saliha âleminde gördüm ki Resul aleyhi's-selam Hazretleri imam olub ve bu kemterleri müezzın olub cemi'-i ashabla Hazret-i Resul'ün aleyhi's-selam mübarek mescidlerinde salat-ı asrı eda eyledik

الحمد لله على ذلك اى على هذه الرؤيا الصالحة لانه عليه السلام قل من رأى فقد رانى فان الشيطان لا يتمثل بى الحديث يعنى انا من نور الله والمؤمنون من نورى

Buyurdıkları lem'adan bir zerre bu hakir bendelerine eda-i asr vaktinde bahş olunmuşdu. zikr على وجه التمهيد بالعدر والتقصير emrine imtisalen واما بنعمة ربك فحدث. olundu ve's-selam.

بان نقول ان روح النعم ما فى الطريق فضل الله علينا كثير ببركة الرفيق فلا حاجة الى بيانها عند اهل السلوك من السير الى الله والسير عن الله بالكسب والوهب وعلى ذلك

Bab-ı irşadda eğer çi kıyas-ı nefis caiz değildir. Ve-lâkin tarikde bazı muvafık ve mu'anık meşarib vardır ki bir mümin hasb-i halin takrir etseydi halen ol zikr olunan meşreb-i muvafık ondan la-büd bir zerre zevk ahz ider. Şol zenbur misal kim her çiçekden bir zerre alır fe-ba'de'l-ahz anı asel eyler ve ala zalik fi'l-mesel bab-ı mücahede şol ateşe benzer ve talibin cesedi şol 'od ağacına benzer ki بغير المقارنة الى النار rayihâsı yokdur. Ke-ennhü şol dağda biten odundur ve's-selam. Beyt:

*Bendeye layık budur daim ola belâda,
Şu 'od gibi ki vermez rayiha girmese oda.*

Ve bi'l-cümle [66^a] tarikde ala kaderi'l-isti'dad olan mücahede ala haddihi tesvîd olunursa söz uzanur ve hem zamane talibleri vehm ve hayal eylerler ki bab-ı sülûkda bu mertebe-i mücahede olur mu? Beyt:

422 Hicrî 964.

Ne kârlar dökdüğün arz etse çeşmim yâre âl anlar

Tenim gamdan hilale döndü dersem bir hayal anlar.

والحاصل العبد عبد والرب رب فعليكم دوام العبيّية حتّى يحصل لكم عجز العبد تحة قوّة الربّ على انكسار الخاطر لرضاء رب العالمين له الملك وله الحمد والوجود فاسجدوا اليه على الدوام بالعبادة المعنويّة لكم في وقت الانكسار على ذلك كما قال الله تعالى انا عند منكسر القلوب لاجلي الحديث القدسي

Ve bi'l-cümle ba'de intikali's-şeyh Yakub kim azizim Molla Ahmed Efendi kayyim-makamları olub tarikde yirmi iki sene hadimu'l-fukara oldular. Onlar dahi intikal eylediler. ⁴²³ إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ⁴²⁴ ذَلِكْ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ⁴²⁵ إِنَّا لِلّٰهِ مِن رَّحْمَةِ اللّٰهِ beşaretine binaen hatır-ı fâtırımız kim onsekiz senedir ale't-taksir hizmet-i fukara asitanında olduk kim onsekiz senedir ale't-taksir hizmet-i fukara asitanında olduk Şu zaman-ı fetretde irşad ma-sebak mümkün değildir. Ve-lâkin ⁴²⁵ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللّٰهِ beşaretine binaen hatır-ı fâtırımız rica eyler ki merhum ve mağfurun-leh Sultan Süleyman eyyamındaki irşâd-ı meşayih ke-ma-kâne icra oluna. Yani ol asırda sa'y olunan adab-ı azîmet nedir ve bu asırda evvela hılaf-ı azîmet nedir? بَقْلَمِ الْخَوْفِ عَلَى وَرَقِ الرَّجَا bu risale tesvîd oluna alâ haze'l-i i'tikad fi eyyami's-sultan Muhammed Han halleda'llahu mülkehu ve ebbede devletehu bi'l-adli ve'l-ihsan ki ala adabi'l-ihvan halen ke-mâ-kan icra-i tarîk olub herkes had ve hududun riayet eyleye. Bi-hürmet-i Ömer bin Abdülaziz kuddise sırruh ve bi'l-cümle bu risale zikr olunan şol hudud-i adab icra olunmak gayretinin galebesinden Cenab-ı İzzete celle ve ala teveccüh-i tamdan sonra tesvîd olundu.

في باب النسيان اخذا من نظم السلوك ونشر الفكوك عين البرهان فلا ريب لكل امرئ ما نوى نصيب من اسمه

Amelde iken geldi. Aynuhu bu feyz-i vahid çağırub ilhamiye der ismin veled-i valid şu dem ki Rebi'u'l-evvel bedr-i tamam olmuşidi. Tarih sittün ve elf 'âm (Hicri 1006) ve bi'l-cümle zikrolunan irşad-ı azimet babına şerh-i fütuh budur ki şeyh-i evvel Yakub Efendi kuddise sırruhu'l-aziz bu bendelerine alâ sebili'l-azime buyurdıkları irşad budur ki bidayetde tecdid-i vudu adetin ayn-ı ibadet i'tikad idüb müdavim yürürken ol ehl-i firaset bir gün buyurdular ki: "Oğlum Şah Veli tecdid-i vudu

423 Bakara, 2/156.

424 Yâsin, 36/38.

425 Zümer, 39/53.

adetine nefsin mu'tade olmuş, beli efdal ibadettir ve-lâkin tarikde ondan efdal ibadet vardır ki ol efdal olan ibadet halen terk-i adettir.

باي وجه كان كما قال عليه السّلام الخیر عادة والشّرّ عادة والنفس معتادة الحديث

Yani âmalun alâ sebili'l-adet olduğu takdirce nefs-i emmâre ve levvâme ol adete binaen müdavim olurlar. Ta şol mertebe kim akıbet hazz-ı nefis olur. Ve-lâkin hubb-i dünyayı terk etmek nefse azim cefadır ki bu mu'tadın akıbeti hayırdır.

كما قال الله تعالى عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ⁴²⁶ الآية وقال عليه السّلام حبّ الدنيا رأس كلّ خطيئة الحديث بني الاسلام على خمس

Buyurdıkları a'malin bazısı ikamet bazısı terk olunmuşdur. Halen ekser-i nas savm ve salâtda daim ve kaim ve hac itmeğe dahi sa'y eylerler. Lakin ol dahi min-vech-i adet-i nefis olmuşdur. Fe-emma ol bab-ı zekât münsa olub vermez oldular veren dahi nadir. İmdi benim veled-i azizim ibadet-i maliye mu'tadını terk eyleme kim ol mu'tad bu nefs-i emmârenin arakını keser. [66^b] Nitekim sair a'malin mutadatta kuvvet bulduğu misal *yani bir mutad var ki emmâreye kuvvet verir ve bir var ki ol kuvveti kat' eder. Gayetu'l-emr zekât-ı ağniya kırk şeyden biridir ve zekât-ı fukaranın evveli öşürdür ve intihası terk-i mâ-melekdir. Hatta tezra' bi'l-aba ke-seyyidina Ebi Bekiri's-Sıddık radiya'llahu anh ve eğer sıddık terkine meşreb-i mütehammil olmazsa bari Hazret-i İbrahim aleyhi's-selam meşrebi üzre ola.*

انه في الطّريق خليل الله لكونه صاحب البرّ والاحسان على الفقراء والمساكين بين الاعيان آخر منتهي

Ol terk-i mutad olan sübül-i â'mal yani

انهم يكون يبذل المال على سبيل ماملك في اليد واللّسان والشّم والعين واللمس والشفّتين وغيرها من تبديل الاخلاق يوماً فيوماً لرضاء الرّحمن بل ساعة فساعة حتّى وصلوا الى نفخات الطّريق نهاية السّلوک عند اكمل الانسان كما قال عليه السّلام انّ في ایام دهر کم نفخات الا فتعرضوا لها الحديث الحمد لله على ذلك

Yani bu ana gelince zikr olunan irşad-ı tarîk sultan ve ârifin eş-Şeyh Yakub Efendi lisanından sadır olmuşdur. بحرمة نون والقلم وما يسطرون فاين المميز kim halen ol zamanın mürşidlerinden görünen irşad-ı kahriyye nedir ve bu zamanda olan alâ sebili'l-hilaf müsaade nedir? Yani bu zamanın mürşidleri ke-erbabi'd-

426 Bakara, 2/216.

devleti'z-zahire cem-i riyaset idüb ma'a haza emr-i ma'ruf ve nehy-i münker eylemek isterler. هيات هيات لما توعدون Yani bu avayıkla ne ihtimaldir ki ol lisan-ı ağniyanın cem-i dünya sevgüsü başında tac iken emr-i maruf eyleye. Dahi bu halk-ı âlem anı an-samimi'l-kalb kabul edüb amel edeler mümkün değildir. Bu sebebden ki beyne'n-nas kulun tesir-i istikamet-i fi'liyye babına münhasırdır.

انها حدود الفقر مع الفخر في الطريق فافهم رحم الله امرا عرف قدرة ولم يتعد طوره

Bu tavra dâhil olan ricalu'llah zümresinden Beşiktaş kurbunda medfun merhum ve mağfurun-leh Yahya Çelebi kuddise sırruhu'l-aziz hazretlerine Sultan Selim bin Sultan Süleyman Han rahimehuma'llahu teala cülus-i hümayunlarında mülaki olub ol eyyam-ı adaletde beş ay mikdarı ol azizin mübtedi dervişleri olub hak-i pay bendeleri zümresinde olduk. Şu sebebden ki azizin enfas-ı tayyibeleri nefhine tab'-ı Meryem müstaid olmak liyakatin bulmağa kim tarikde müşid müridin tab'-ı beşerisinin zevcesidir ki ezvacından mevlud İsa-yı manevi zuhur ider. Fe-efhem ve bi'l-cümle ol aziz günlerde bir gün feth-i kelim edüb buyurdular ki: ⁴²⁷ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ dersin okudun mu?" Dedim ki: "Okumadım fe-emma okumağa geldim." Ba'dehu buyurdular ki: "A'rabiden birin Resul aleyhisselam ta'lim-i Kur'an için mektebe komuşlar. Dahi "İzâ zülzilet" suresine gelüb ذَرَّةٍ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ayetin okuyunca sükût eyleyüb okumaktan kalmış. Ka'bü'l-ahbaru's-sani mekteb hocası idi. Resul aleyhi's-selam hazretlerine arz edecek ba'det-tefekkür buyurmuşlar ki: فقد فقه الاعرابي Yani bu tahkikden beşaret budur ki; dört kitabın manası beyne'n-nas adl ve ihsan imiş. Bundan büyük ihsan olmaz ki halka miskal zerre ziyanın dökmeye. İmdi bu ilm-i firaset cümle ulûma galebe eylemişdir ki meşarib-i mahlûkat cemi'an bu ikiden safa kesb edüb amma gayrı ahlakdan bazı kimse hat edüb bazılar etmediler. Budur ki bi'l-ilm ve'l-marife halka zulm eyleyen caiz ki cennete gire caiz ki cehenneme وقس على ذلك yani ol adl eyleyen kimse dahi caiz ki a'rafa gire caiz ki cehenneme.

على اختلاف الائمة رحمهم الله كنوشروان العادل كان عدله بلا علم و معرفة واسلام فعليكم التنبه

Yani Nuşirevan'ın adline Resul aleyhi's-selam hazretleri şehadet edüb buyurdular ki "el-hamdü li'llah ki veladetim adil [67^a] melik asrında olmuşdur." Ve bi'l-cümle Hazret-i Ömer radiya'llahu anh buyurmuşlardır ki: "Bab-ı adaletde benim üstadım Nuşirevan-ı Âdil'dir." Zehi sa'adet kim adil olanların şahidi Sultanu's-sakaleyn ola.

427 Zilzal, 99/7.

İmdi benim veled-i azîzim “el-ilmu noktatur” buyurdıkları bu ilim adalettir. Kessereha’l-cahilûn bu babdan gafil olanlardır. Beyt:

*Gerekşe müfti-yi şehri ol, gerekşe âlim-i asr ol
Gerekşe sayim-i dehr ol, bilmezsen bu tabiri.*

Ve bi’l-cümle ol azizin enfas-ı tayyibelerinden şu makule nasihatler işidüb istifade olundu. Hatta cenab-ı şerifleri halkdan uzlet eyledüğünün hikmetin beyan buyurdular. Bu takrir olunan müfred-i muamma ol uzlete ayn-ı sebep olmuş. Beyt:

*Geldim cihana gelmedim, gittim cihandan gitmedim
Böyle sanur beni gören, ben hiçbirin etmedim.*

İnteha sohbetuhu Yahya Çelebi kuddise sırru’l-aziz ve bi’l-cümle tarikde meşreb-i Ahmed aleyhi’s-selam üzre salik olan kimseye farz-ı ayındır ki istima‘ eyledüğü mümin-i sadıkların asitanın Kâbe’nin ziyaret eyleye ve eğer ar eyleyüb eylemez ise ol kimse meşreb-i Ahmed aleyhi’s-selam üzre salik değildir. Anın gibi ile yok durur sözümüz, yüzüne bakmaya dahi gözümüz el-hamdü li’llah ala zalik. Yani şu i’tikad berekatında tarikde zikr olunan şurut-i erba‘a ala kadri’l-isti‘dad bu fetret zamanında cem‘ olundu.

مع التقصير منها على سبيل العدل والاحسان و المكان المخصوص للفقراء عباد الرحمن والاخوان المتفرقين
الى الله بالعجز والتقصان والاخلاص انه سر من اسرار السبحان

Yani bu zikr olunan şurutun her birinden bir zerre nimet bu hakir kemterlerine bahş olunub cemiyet-i ihvan sebab-i müstakil olub “ziyaretu’l-mümin keffaretü’z-zünub” olduğuna binaen kasaba-i Ayıntab’dan İstanbul’a müteveccih olduk. Eğerçi biraderler eytamının bazı mesalihleri vardır. Fe-emma ol mesalih-i dünya fukaranın katında bir şey değildir. Hemen i’tikad budur ki جنود مجنّدة buyurdıkları mahalden misafir olduk. Hatta şu âlem-i işbahda ol aşinalık talebine bi-ihtiyar müteveccih yürürüz. كما قال عليه السلام انّ الله ملكاً يسوق الاهدل الى الاهدل الحديث min-menzilin ila menzil gelüb Üsküdar’a vasıl olub ol

فريد الوقت بالاستقامة ووحيد العصر بالقناعة وارث علوم الأنبياء والمرسلين السالك الى السبيل من هو
حبيب رب العالمين

Sunullah Efendi hazretlerinin hak-i pay-i ahsen-i takvimlerine ziyaret edüb “keffaretün bi’z-zünüb” ecrin bulduk el-hamdü li’llahi teâlâ. Ve ba’de zalik Hazret-i İbrahim aleyhi’s-selam meşrebi üzere ki konuğa layık olan bab-ı riayeti feth idüb

ahvalimize mukayyed oldular. Hatta işaret buyurdular ki sadru'l-ulema ve'l-fadilîn merhum ve mağfurun leh pederleri Cafer Efendi hazretlerinin kitabhanelerinde sakin olunuz. Ve bi'l-cümle İstanbul'a geçüb ol makam-ı mübarekde sakin olduk.

بعده ماله كمال خليل عليه السلام ونفسه كنفس اسماعيل عليه السلام ومشربه مشرب محمد الجميل عليه السلام اول محبوب القلوب و المطلوب والمرغوب مجمع البحرين بحر العلم الرسومي واللدنى الشهير بقاين

Sarı Gürüzade Mustafa Efendi hazretleri kim mirat-ı müminelerinde cemal-i Yusuf aleyhi's-selam müşahede olunub ol derunumuzda olan hüzn-i Yakub aleyhi's-selam ref' olunub nice surur-i ruhani zuhur eylemiştir. el-Hamdü li'llah ve ba'de zalike mevcud olan ihvan-ı pür-safanın hak-i pay-i saadetlerin ala haddihi ziyaret idüb⁴²⁸ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عَشْرٍ يُسْرًا fehvasına mazhar olduk el-hamdü li'llah ve bi'l-cümle zikrolunan safa-yı ruhani galebesinden hatıra olundu ki bu mübarek mekânda birkaç gün itikâf oluna. Bu niyyet üzere otururken bazı varidat zuhur eyledi ki def'ine kadir olmayub tesvide mübaşeret olundu. [67^b] Ma'a haza niçe özümlü vardır. Biri budur ki, pir olduk a'zalar zaaf üzeredir. Biri dahi iki senedir ki vec'-ı ayna mübtela olduk. Dahi mekânımızın muktezası uzlet-i tam değildir. Fe-emma hüküm galibindir. Tarikde mü'minler bi'l-ebdan zaif ve bi'l-kalb kavî olagelmişlerdir. Vec'-ı ayn ise ve bî-yebtiş ve bî-yesma' ve bî-yenzur ahkâmındandır ve dahi kesret-i ihvan min vechin mânia değildir.

انه أنا جليس من ذكرني قول القدسي فاين الخلق في هذا المحل لا موجود الا هو كما قال جنيد البغدادي قدس سره العزيز اني اكلم الله منزلة سنة والناس يظنون اني اكلهم نتيجة الكلام في آخر المرام كل يوم هو في شان

Muktezasınca bugün ve fesad-ı mülki tecdid olagelmiştir. Ve bu hikmetden erenler dahi dakika fevt etmeyüb her asrın haline göre bir fi'l-i hasen ve bir kavî-i hüseyin zuhura götürüb ala kadri'l-isti'dad beyan buyurmuşlar ki Resul aleyhi's-selam hazretlerinin şer'-i şerifleri bir sultan-ı âdildir. İla yevmi'd-din ma'zul olmaz ve-lâkin abdu'llah ve abdu'r-Rab ve abdu'l-Melik olan bendeleri vüzera makamındadır. Yani onlar tebdil ve tağyir olunub vahiden ba'de vahid ol saltanat-ı uzmayı mutasarrıf olurlar. على المشارب المختلفة قد علم كل الناس مشربهم yani ol vüzera kim fi'l-eyyami'l-maziye şer'-i Resulullah aleyhi's-selam hazretlerine hizmet eylemişlerdir. Onların

428 Talâk, 65/6.

ef'âl ve akvalleri bu zamanda salik olan zümre-i sufîyyîne delil olmaz. Eğer delil olsaydı emek çeküb her aziz kim ba'de'l-intikal yerlerine bir kaim-makam istemezlerdi. *فلا ريب الصّوفي ابن الوقت في البداية و أبو الوقت في النهاية و الآ فلا*. Yani salik-i ibnü'l-vakt bu itikadile sülûk itmeseydi fi't-tarik ol maksud bi'z-zâtihi vasıl olabilmez belki ol kimesne ibnü'l-mazi ve'l-müstakbel makamında serasime olub vaizler lisanından ahbâr-ı âlem nakl idüb yürürler ki anlara husri'd-dünya ve'l-ahire dirler ve bi'l-cümle fiil-i cedid ve kavlı-i ferid şu mülke farz-ı ayndır ta ki *في عالم* muamması keşf oluna. Yani her kimse ol cedid manadan bir faide bulalar. *على سبيل العدل والاحسان*. Yani ihvan-ı pür-safadan rica budur ki cem'iyet-i kulubla herbiri hayır duaya meşgul olalar. Şu niyyet üzere kim ol makam-ı irşadda olan mürşidin-i erenler fi'n-nasihati yani ahvâl-i mazi ve müstakbel naklin terk idüb bir fiil-i cedid göstereler ki halk anları tahsin idüb herbir kavillerine mutî ve münkad olalar. Ol amel dahi şu babdan gerek ki halk ana kadir olmaya misl-i terk-i dünya ve terk-i ukba ve terk-i vücud ve terk-i terk ve illâ felâ yani el'ân kîl u kâl şol Kasım günündeki acı bahara döndü istifadesi yok ve fiten-i nefsanîyye çok ve bi'l-cümle bab-ı dinde muktedî olan kimesneler terk makamında olmayınca padişah-ı alem-penah hazretleri dahi mütenebbih olub halk üzre adl ve ihsanla mutasarrıf olabilmez. Zira cemi'-i enbiya aleyhimü's-selam ki herbiri gelüb ve gitdiler. Yani tarfetü'l-ayn amel babından ayrılmadılar ve-lâkin kavlı-i şeriflerini gâhîce halka nefh-i hayat eyleyüb beyan buyururlardı.

خوفا من معني قوله تعالى لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ⁴²⁹ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ⁴³⁰ ای سبیل التّرك اّنه سيف العدل والاحسان في طريق المرشدين بين الاعيان ولدا يقال للسلطان صاحب السّيف والقلم لقطع العروق عن شركة الاغيار في تصرّف السّلطنة فافهم وارجو من الاخوان ان ينظروا اليه بنظر الرّضا [68^a] عين الرّضا من كل عيب كليلة ونحن نعترف ان اقوالى كالكواكب مختلفة ولكن نظر الاخوان عليها كالشمس اذا طلعت عليها تستر عيوبها واعدادها وانوارها على خلق ربّ العزّة جلّ وعلا اّنه ستّار العيوب وغفّار الذنوب و كشاف الكروب قال محررها الفقير الأيب شاء ولي بن محمّد الشّهير ابن قبا نائب عفا عنهما الملك القوى الغالب كان هذا التحرير في اواسط ربيع الاوّل كولادة النّبى عليه السّلام الافضل الاكمل من شهور سنة ست والـف من الهجرة النّبويّة في بلدة الرّياسة المعروف بالقسطنطينيّة حماها الله تعالى بقوّة جيوش القناعة وهيبة جنود السّخاوة

429 Saff, 61/2-3.

430 Ahzab, 33/4.

وسطوة ووهم الاستقامة وخطوة الامر لقيام العدالة بجرمة شفاعة سيّد الشّافعيين في يوم القيامة
والدين وآله واصحابه الطّيبين الطّاهرين والحمد لله ربّ العالمين صلّى الله على سيّدنا محمّد وآله اجمعين
برحمتك يا ارحم الرّاحمين .

SONUÇ

Bir Halveti şeyhi olan müellifimiz Şah Velî Ayıntâbî ve onun *Atvâr-ı Seb'a* isimli risalesinden yola çıkarak yapmış olduğumuz bu çalışmamızda vardığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

16. yüzyılın sonu 17. yüzyılın başında Antep'te yaşamış olan müellifimiz Şah Velî, 938/1532'de Maraş'ta doğmuştur. İncelemiş olduğumuz kaynaklarda almış olduğu eğitim ile ilgili ayrıntılı bir bilgiye rastlanmayan müellifimiz, medrese eğitimi tamamladıktan sonra memur olarak göreve başlamış, bu sırada Antep'te yaşayan Halveti şeyhi Yakub b. Muhyiddin el-Ayıntabî'ye intisab ederek memuriyeti bırakmış, ondan ilk tasavvufî eğitimi almış ve dokuz yıl hizmetinde bulunmuştur. Şeyhi vefat edince yirmi iki sene Molla Ahmed Efendi'nin müridi olmuş, bu süre zarfında sülûkunu tamamlamış ve şeyhinin vefatının ardından kendisi şeyh olmuştur.

Müellifimizin tasavvufî düşüncesi Halveti tarikatı çerçevesinde oluşmuştur. Bu nedenle rüya ve istihareye önem veren Şah Velî, eserlerinde de gördüğü bazı rüyalarını kaleme almıştır. Ayrıca yapmış olduğu hizmetlerden kendisinin hayırsever bir kişilik olduğunu da görmekteyiz.

Eserlerini yazarken Arapça ve Osmanlıca'yı kullanan Ayıntâbî tasavvufî konularda nazım ve nesir türünde eserler yazmış, bir taraftan yazmış olduğu eserler ile diğer taraftan vermiş olduğu sohbetler ile halkı irşad etmek için çalışmıştır. Cüneyd-i Bağdadi gibi ilk dönem sufilerin sözlerinden ve Halveti şeyhi olması nedeniyle yeri geldikçe Cemal-i Halveti'nin sözlerinden alıntılar yapmış ve onların tasavvufî görüşlerine yer vermiştir.

Şah Velî, tezimizin konusunu oluşturan *Atvâr-ı Seb'a* isimli Osmanlıca risalesini, nefis mertebeleri ve seyr ve sülûk konusunu müridlerine anlatmak ve nasihat vermek için kaleme almıştır. *Atvâr-ı Seb'a* bu nedenle müellifimizin diğer eserleri gibi didaktik bir eser olup dili anlaşılır ve sadedir.

Tezimiz bir giriş ve üç bölüm olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde müellifimizin mensubu olduğu Halvetiyye Tarikatından kısaca bahsettik. Birinci bölümde Ayıntâbî'nin hayatı, ailesi, şeyhleri, menkıbeleri, edebi şahsiyeti ve eserlerini inceledik. İkinci bölümde

“atvâr-ı seb‘a” kavramını ele aldık. Üçüncü ve son bölümde ise çeviri-yazım metine yer verdik.

Şah Velî, nefis mertebelerini anlatırken yedili tasnifi benimsemiştir. Her tavrın mertebe, seyr, makam ve hal gibi özellikleri ile ilgili bilgi vermiştir. Ayrıca her mertebeden sonra bir beyit yazarak bu beyitleri açıklamıştır. Seyr ve sülûkun mutlaka bir mürşid-i kâmil rehberliğinde yapılması gerektiğinin ve bulunduğu mertebenin sıfatları ile sıfatlanmadan bir diğer bir mertebeye geçilmemesinin de altını çizmiştir.

Şah Velî'nin yedili tasnif olarak ele aldığı nefis mertebelerinde birinci tavır “sadr-ı hayvaniyye”dir. Bu mertebenin nefsi “nefs-i emmâre”, seyri “seyr-i ilallah”, zikri “Lâ ilâhe illallah”, makamı ise “sadr”dır. Bu mertebede bulunan salık, kelime-i tevhid zikrine devam eder. Nefs-i emmâre bir mürşid-i kâmile biat eden salık için manevî yolculuğunun başlangıç noktasıdır. Nefs-i emmâre mertebesinde bulunan kişinin tek düşüncesi; dünya, dünyevi menfaatler ve fiziksel ihtiyaçların giderilmesidir. Bedeni arzular, dünyevi istekler ve hazlar peşinde koşan “kötülüğü emredici” nefis olan nefs-i emmârenin sıfatları “kibir, riyâ, kin, hased, uzun emel, hırs, tamâ, dünya sevgisi, cehâlet ve cimrilik gaflet ve dünyaya meyil”dir. “Sadr” makamı da denilen bu mertebe insanı sürekli kötülüğe yönlendirir. Mürid gördüğü rüyalar neticesinde mürşidinin telkini ile bir üst mertebeye geçer.

Nefis mertebelerinden ikincisi “kalb-i tıfliyye”dir. Bu mertebenin nefsi “nefs-i levvâme”, makamı “kalp”, seyri “seyr-i lillah”, zikri ise “Allah”tır. “Kınayıcı nefis”de denilen nefs-i levvâmede nefsinin kötü sıfatlarını eleştirmeye başlayan salikin Kur‘ân’daki emirlere karşı bağlılığı ve salih amelleri artmıştır. Bu mertebede bulunan salikin sıfatları “yerme, kınama, heves, mekir, ucub, asv, sem ve sekr” dir. Salık nefs-i levvâme mertebesinde bir taraftan dünyalıkları terk etmeye diğer taraftan da mevki sahibi olmaya çalışmaktadır. Nefs-i levvâme, manevî yolculuğun ikinci basamağıdır. Bedeni arzulara, hevâ ve hevese düşkünlük, kendini beğenme gibi nefs-i emmârenin kötü huylarını kınayan, pişmanlık duyan nefis Hakk’a meyleder ancak bu kötü sıfatlardan da tam olarak kurtulamamıştır. Sâlik, salih ameller sayesinde bu mertebeyi aşmaya çalışır.

Bu mertebede bulunan salikte eğer emmâre yönü ağır basarsa ona uyup yine kötü amellerle meşgul olur. Sahip olduğu kendini kınama özelliğinden dolayı bu mertebeye “levvâme” denilmiştir. Salık, nefs-i emmâre’de sahip olduğu kötü

sıfatlardan tam anlamı ile kurtulmuştur ama artık bunların kötü olduğunun farkındadır.

Nefis mertebelerinin üçüncüsü “ruh-i kudsi”dir. Bu tavrın nefsi “nefs-i mülheme”dir. Nefs-i mülheme mertebesinin makamı “ruh”, seyri “seyr-i alellah”, zikri ise “Hû”dur. Salık bu mertebede kalp tasfiyesi ve nefis tezkiyesi ile meşgul olur. Bu mertebedeki nefis, kendisinde ilham ve keşfin yaşandığı nefistir. Sâlikin alâmeti ilim, sabır, kanaat, tevâzu, tahammül ve cömertliktir. Bu aşamada keramet sâlik için nurani bir perdedir. Bu perdeye takılıp kalmamalıdır.

Dördüncü tavrı “sırr-ı ünsiyye”dir. Bu mertebede bulunan salikin nefsi “nefs-i mutmainne”, makamı “sır”, seyri “seyr-i maallah”, zikri ise “Hakk”tır. Nefs-i mutmainne doyuma, huzura, rahata kavuşmuş nefistir. Bu nefis, kötü sıfatlardan temizlenmiş, güzel ahlâk ile ahlaklanmıştır. Şah Velî, nefis-i mutmainne mertebesinin sıfatlarını “cömertlik, tevekkül, rıza, gam, ubûdiyet, ibâdet, sehâ, şükür, teslim, tebeddül, selâm, lütf, ihsân ve in’am” olarak belirtmiştir. Nefis, masivayı kalpten çıkarmış ve Hak ile huzur bulmuştur. Sâlik bu makamda “irci’î” (dön) hitâbına ve ma’rifete hâsıl olur.

“Sırr-ı hafi” denilen beşinci tavrın nefsi “nefs-i râziyye”, makamı “hafi”, seyri “seyr-i fillah”, zikri ise “Hayy”dır. Bu mertebede salık, “makam-ı vahidiyyet”ten “makam-ı ehadiyyet”e ulaşır. Nefs-i râziyye, râzı olan, hoşnut kalan ve rızâ makamına eren nefis anlamında kullanılmaktadır. Bu mertebede salikin sıfatları: Zühd, sabır, cömertlik, zikir, beşeri sıfatlardan sıyrılma, şecaat, tefekkür, kanaat, verâ, saâdet, şehâdet, sükûnet ve sühûlettir. Bu mertebede nefis şikâyeti terk etmiş, kazaya rıza göstermektedir. Sâlik, mânâ âleminde bütün varlıkları yok (fenâ) olmuş görür, Allâh’la beraber yaşama hâline (bekâ billâh) kavuşur. Bu mertebe mürşitlik makamıdır.

Nefsin altıncı mertebesi “sırr-ı hafi-i mecmâi”dir. Bu mertebenin nefsi “nefs-i mardiyye”, seyri “seyr-i anillah”, makamı “kürsi”, zikri ise “Kayyum”dur. Makam-ı mardiyye tarikatta esfar-ı erbaa’nın üçüncü menzildir. Burası “fenâ ender fenâ” makamıdır. Nefs-i mardiyye, kendisinden hoşnut ve razı olunan nefis anlamına gelmektedir. Bu mertebeye ulaşan nefis, beşerî istekleri terk etmiş, güzel sıfatlarla donanmıştır. Nefs-i mardiyyede salık, kusurları affeder, güzel düşünür, şefkatli, eli açık, insanları sırf Allah için sever, hassas, ince düşünceli, nefis muhasebesini en iyi

şekilde yapandır. Bu makamda kul Allah'tan, Allah da kuldân râzıdır. Bu mertebede sâlik hataları bağışlayıcı ve ayıpları örtücü, iyi zanda bulunan, herkese iyilik ve şefkat gösterendir.

Yedinci tavır “sırr-ı ahfa-i amâî” olup nefsi “nefs-i kâmile”, seyri “seyr-i billâh”, zikri “Kahhar”dır. Salik, seyr-i billâh makamının öncesinde tecellî nuruna ayna olur, sonunda yani nefsi safiyye’de ise masivadan yüz çevirir. Nefs-i kâmile ıstılahta bütün olgunluk özelliklerini elde etmiş, irşâd durumuna geçmiş nefis anlamında kullanılmaktadır. Bu mertebe “rıza” makamıdır, salik hayatı olduğu gibi kabullenir.

Müellifimizin *Atvâr-ı Seb’a* isimli eserini aynı türde yazılmış olan risalelerden farklı kılan bir özelliği bulunmaktadır. Şah Velî yedi tavrı anlattıktan sonra diğer atvâr-ı seb’a yazarları gibi eserini bitirmemiştir. Müridlerine kendi yaşantısından örnekler vererek ve farklı tasavvufî kavramları açıklayarak nasihat etmeye devam etmiştir.

Şah Velî’nin eserlerine baktığımızda onun Kur’an ve sünnet ışığında, İslam ahlakına uygun müridler yetiştirmeye çalıştığını görmekteyiz. Tevhid merkezli bir bakış açısı benimseyen Ayıntâbi, amelle birlikte ilmin gerekliliğini de vurgulamıştır.

Şah Velî, İbn-i Arabî okulundandı ve vahdet-i vücud anlayışını benimsemişti. Bizim çalışmış olduğumuz eserinde de çeşitli bölümlerde zaman zaman ele aldığı konu ile ilgili İbn-i Arabî’nin görüşlerine yer vermiştir. Ayrıca ayan-ı sabite ve ayna metaforundan bahsetmiştir. Ona göre kemale eren insan mükemmel bir aynadır ve âlemde bulunan herşey bu aynaya yansımaktadır. Yine Ayıntâbi’ye göre “varlık birdir, o da Hakk’ın varlığıdır.” Bu bağlamda varlık mertebeleri, vahdet-kesret, kenz-i mahfi gibi kavramlara ve bütün fiillerin gerçek failinin Allah olduğu temasına yer veren müellifimiz üzerinde İbn-i Arabî’nin etkisi açıkça görülmektedir.

Müellifimiz Şah Veli, eserini evlatlarını dediği müritleri ile sohbet eder tarzda onlara nasihat eder şekilde sanat kaygısı taşımadan yazmıştır. Bir konuyu ele almadan önce kendi hayatından bir örnek verip ya da bir hatırasını anlatıp ardından anlatmak istediği asıl konuya geçmiştir. Ayrıca yazdıklarını delillendirmek ve doğruluğunu ispatlamak için önce ele aldığı konu ile ilgili ayet, hadis ve ilk dönem sufilerinden ve Halveti şeyhlerinden aldığı sözleri yazmıştır. Yine bazı konular

hakkında yazarken diğer referanslara ilave olarak kendi hocalarının ağzından alıntı yapıp konuyu kaleme almıştır.

Ayıntabi'nin vefat tarihi ile ilgili çeşitli rivayetler olmakla birlikte bizim çalışmamız bu konuya kesinlik kazandırmıştır. şah Velî'nin *Bikru'l Vakt* isimli eserinden öğrendiğimize göre müellifimiz 27 şaban 1013/18 Ocak 1605'te tarihinde vefat etmiştir.⁴³¹

Kullandığı dil, konuları ele alış ve işleyiş biçimi ve bunları ortaya koyarken kullandığı bilgi birikimi ile müellifimizin tasavvuf tarihi açısından değerli bir şahsiyet olduğunu ve eserlerinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi halinde oldukça değerli sonuçlara ulaşılacağını dūřünmekteyiz.

---

431 şahVelî Ayıntâbi, *Bikru'l vakt*, vr. 63a.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ*, tahk.: Abdülhamit bin Ahmed, el-Hindî, Mektebetü'l-Asriyye, c. 1-2, Kahire 2000.
- Akkuş, Mehmet, “Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin-i Marmaravî'nin Hayatı ve Eserleri”, *İlim ve Sanat Dergisi*, İstanbul 1988, S. 21-22, s. 29-33.
- Alıcı, Lütfi, *Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a: Tenkitli metin-Tıpkıbasım*, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2010.
- Alıcı, Gülcan Tanıdır. Lütfi Alıcı, *Halîlî-i Mar'aşî Ravzatü'l İmân: Tenkitli metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2012.
- Ankaravî, İsmail Rusuhi, *Minhâcu'l-Fukarâ*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011.
- Arpaguş, Hatice K.,”Sofyalı Bâlî Efendi'nin Kazâ ve Kader Risâlesi ve A'yân-ı Sâbite Açısından İnsanın Sorumluluğu”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 2006, S. 30, s. 51-88.
- Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, Matbaa-i Osmaniyye, İstanbul 1304-1305.
- Aşkar, Mustafa, “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, c. 39, s. 564.
- , *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İz Yayınları, İstanbul 2006.
- , *Niyazî-i Mısrî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011.
- Atay, Hüseyin, “Nefis”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1997, c. 1, S. 37, s. 11.
- Ayni, Mehmet Ali, “Nefs Kelimesinin Manaları”, *Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul, Şubat 1930, c. 4, S. 14, s. 46-52.
- , *Tasavvuf Tarihi* (sd. Hüseyin Rahmi Yananlı), Kitapevi Yayınları, İstanbul 1992.
- Bostancı, Ali Haydar, *Tasavvuf'ta Etvâr-ı Seb'a ve Sofyalı Bâlî Efendi'nin « Etvâr-ı Seb'ası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- Bursalı, Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Tıpkıbasım, Bizim Büro, Ankara 2000.

- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitapevi Yayınları, İstanbul 2007.
- Celep, Halil, *Sofyalı Bâli Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Cemâlî el-Karamânî, *Risâle fî etvâr'is-sülûk (Seyr ü Sülûk Makamları)*, Hazırlayan: Mehmet Sait Toprak, Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2013.
- Cili, Abdülkerim, *Âriflerin Mertebeleri İlâhî Nazargâhlar: el-Menâzırı'l-İlâhiyye*, Çeviren: Muhammed Bedirhan, Nefes Yayınları, İstanbul 2014.
- , *Varlık Mertebeleri: Meratib-i Vücut ve Beyan-ı Hakikat-i İbtida-i Küll-i Mevcud*, Çeviren: Abdülaziz Mecdi Tolun, Furkan Kitaplığı, İstanbul 2006.
- Çakmak, Muharrem, "Türk Mutasavvıf Şairi Aksaraylı Cemal Halvetî", *Ekev Akademi Dergisi*, (Yaz 2003), Yıl: 7, S. 16, s. 181-196.
- Çavuşoğlu, Raşit, *Gaziantep'te Bir Halveti Şeyhi Şah Veli Ayıntabi ve Risaletü'l Bedriyye'si*, Okur Akademi, İstanbul 2016.
- , Şâh Velî Ayıntabî ve "Işık Elinden" Redifli Kasidesi, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, (6), s. 61-84.
- Çınar, Fatih, "Receb-i Sivasî ve Risale fî Usulî'l Halvetiyye", *Sufi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2012, c. 3, S. 6, s. 81-100.
- Çıtlak, M.Fatih, "Pirlerin Virdi: Vird-i Settâr ve Bereketi", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Hz. Pir Seyyid Yahya Şirvânî Sayısı)*, Yıl: 2014 (Kış), S. 29, s. 86-93.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan, *Gaziantep Meşahiri*, Gaziantep Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi Yayınları, Gaziantep 1939.
- Demirci, Mehmet, *Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler*, Damla Yayınevi, İstanbul 2004.
- Demirdaş, Öncel, "Kösec Ahmed Trabzonî'ye Göre Nefs ve Nefsin Kategorileri", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2013, S. 18: 1, s. 157-181.
- Devellioğlu, Ferid, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1999.
- Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- Ergun, Saadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, Devlet Basımevi, İstanbul 1938

- Erginli, Zafer, *İlk Sûfîlerde Nefis Kavramı: Hâris Muhâsibî Örneği*, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2001.
- Erzincânî, Muhammed Sâdık, *Risâle-i Mahbûb: Nefsin Şehirleri*, Hazırlayan: Yusuf Turan Günaydın, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2013.
- , *Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs (Nefs Bilgisi)*, Hazırlayan: Aytekin Yıldız, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2014.
- Frager, Robert, *Kalp Nefs ve Ruh*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2011.
- , *Aşktr Asıl Şarap*, Keşkül Yayınları, İstanbul 2006.
- Göyüşov, Nesib, "Seyyid Yahya(k.s)'nın Tasavvufî Görüşlerinin Genel Çizgileri", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Hz. Pir Seyyid Yahya Şirvânî Sayısı)*, Yıl: 2014 (Kış), S. 29, s. 16-21.
- Guénon, René, *Varlığın Mertebeleri*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2013.
- Gündoğdu, Cengiz, *Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivasî Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- Güzelbey, Cemil Cahit, *Gaziantep Evliyâları*, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları, Gaziantep 1964.
- , *Gaziantep Camileri Tarihi*, Oya Matbaası, Gaziantep 1984.
- Hakim et-Tirmizi, *Riyâzetü'n-Nefs: Nefs Terbiyesi*, Çeviren: Mehmet Zahit Tiryaki, İlk Harf Yayınevi, İstanbul 2014.
- Herevî, Abdullah b. Muhammed el-Ensârî, *Menâzilü's-Sâirîn*, Emin Yayınları, Bursa 2008.
- Hucvirî, Ali b. Osman Cüllâbî, *Keşfu'l-Mahcûb: Hakikat Bilgisi*, Çeviren: Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 1996.
- Hulvîzâde, Mahmud Cemaleddin, *Lemazât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye*, Hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Hazırlayan: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Sehâ Neşriyât, İstanbul 1999.
- İbn Arabî, Muhyiddin, *el-İsfâr an Netâici'l-Esfâr: Mânevî Seferler*, Nefes Yayınları, İstanbul 2013.
- İşıtan, İbrahim, *Sûfî Psikolojisi: Sülemi'ye Göre Sûfî Benlik Dönüşümü*, Divan Kitap, İstanbul 2014.

- , “Halvetiyye Geleneğine Ve Bir Halvetiyye Şeyhi Olan Sofyalı Bâî Efendi’ye Göre Sülûkün Yedi Evresi (Atvâr-ı Seb‘a)”, *Hikmet Yurdu*, Ocak – Haziran 2011, Yıl: 4, c. 4, S. 7, s. 89 – 113.
- Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 1998.
- Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed b. İshâk, *et-Taarruf li Mezheb-i Ehli’t-Tasavvuf*, (Doğuş Devrinde Tasavvuf), Çeviren: Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 1992.
- Konur, Himmet, *İnsana Yolculuk*, H Yayınları, İstanbul 2011.
- , *Makamlar ve Haller*, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir 1995, S. 9, s. 319-328.
- Kuşat, Ali, “Nefis Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2002, S. 9, s. 119-128.
- Köseoğlu, Mehmed Akif, “Tarikat-ı Halvetiyye ve Şubeleri”, *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Halvetiyye Sayısı)*, Yıl: 2012 (Yaz), S. 23, s. 96-101.
- Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Hazırlayan: Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Ankara 2010.
- Kuşeyrî, Ebu’l-Kasım Abdi’l-Kerim, *er-Risaletü’l-Kuşeyriyye*, Tahkik: Dr. Abdülhalim Mahmud b. eş-Şerif, Kahire 1972.
- Mehmed Süreyyâ, *Sicilli-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, c. 4, Sebil Yayınları, İstanbul 1998.
- Merter, Mustafa, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2012.
- Muhasibi, Ebû Abdillâh el-Hâris b. Esed, *er-Ri’âye li Hukûkillah*, Çeviren: Abdülhakim Yüce, Çağlayan Yayınları, İzmir 1997.
- Muslu, Ramazan, “Muhammed Sâdık Efendi (1724-1794) ve Nefis Mertebeleri Çerçevesinde İnsana Bakışı”, *IV. Üsküdar Sempozyumu*, İstanbul Kasım 2006, c. 2, s. 531-544.
- , Halvetiyye’de “Atvâr-ı Seb‘a” Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâî’nin Atvâr-ı Seb‘a Risalesi, *TASAVVUF: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 8 [2007], S. 18, s. 43-63.
- , *Anadolu’da Tasavvuf Yolları*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.
- Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, Matbaa-i Osmaniyye, İstanbul, H. 1272.

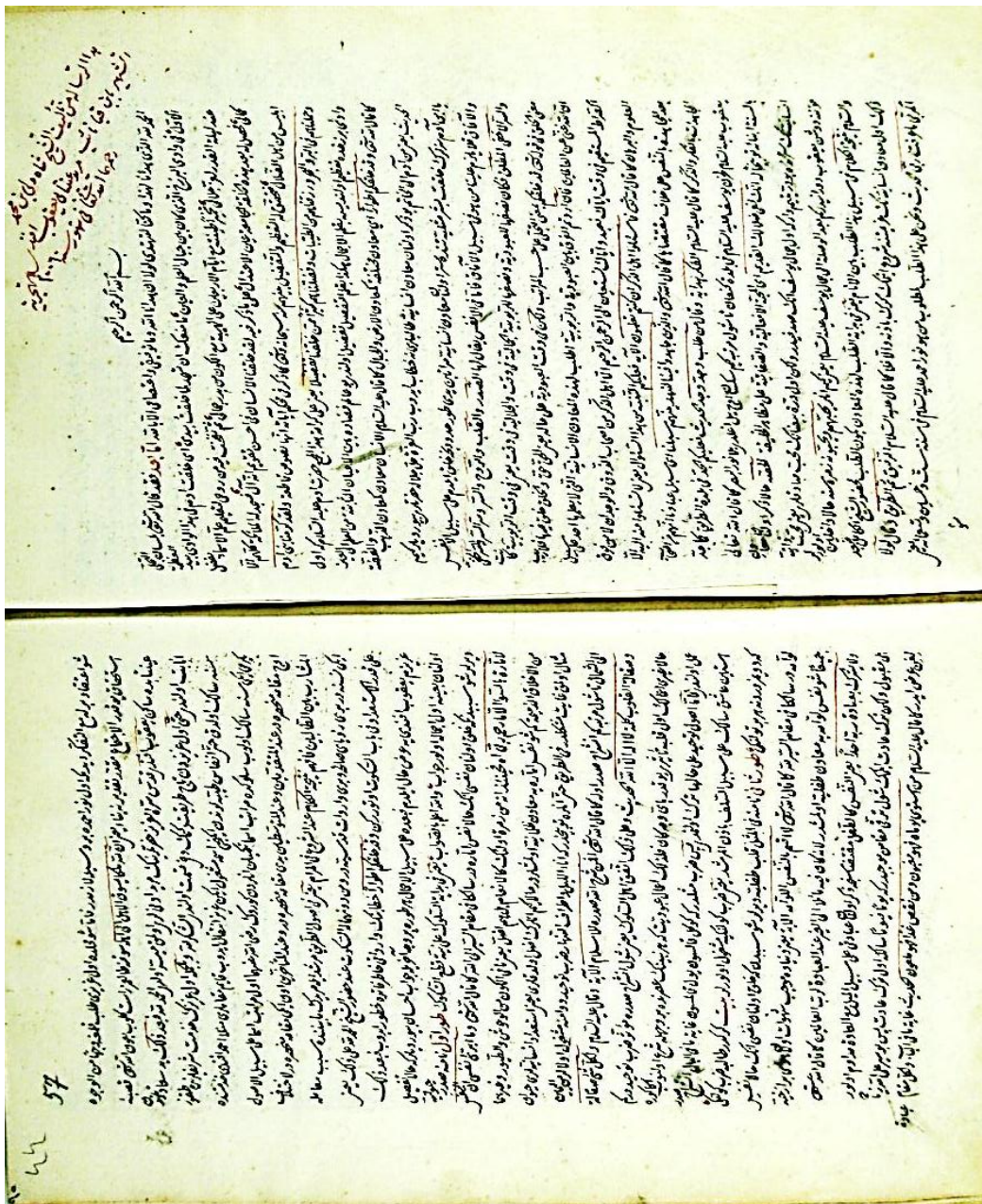
- Nurbahş, Cevad, *Sufi Öğretisinde İnsan ve İnsan Psikolojisi*, Kurtuba Kitap, İstanbul 2011.
- Okumuş, Necdet, *Makamatul-arifin ve maarifüs-salikin - Pir Muhammed Bahaeddin Erzincani hazretleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1992.
- Ögke, Ahmet, *Kur'ân'da Nefs Kavramı*, İnsan Yayınları, İstanbul 1997.
- , *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2001.
- Öngören, Reşat, "Fusus Şârihi Sofyalı Bâlf Efendi'nin Tasavvufi Çizgisi", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-1)*, 2008, Yıl: 9, S. 21, s. 57-66.
- Özer, Süleyman, *Cemaleddîn Aksarâyî ve Tefsir Risâlesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Özkul, Sema, "M. Serhan Tayşi: Celvet için Önce Halvet Lâzımdır (Röportaj)", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Halvetiyye Sayısı)*, Yıl: 2012 (Yaz), S. 23, s. 64-70.
- Öztürk, Ali, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.
- , "Halvetiyye Tarikatına Mensup XVI. Yüzyıl Divan Şairleri Üzerine Bir İnceleme", *Tasavvuf Dergisi*, Ankara 2005, S. 15, s. 225-252.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kuşadalı İbrahim Halvetî (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları)*, Fatih Yayınevi, İstanbul 1982.
- , *Kur'ana ve Sünnete Göre Tasavvuf*, Yeni Boyut, İstanbul 2013.
- Rıhtım, Mehmet, "Ruh Dünyamızın Mimarlarından Seyyid Yahya eş-Şirvânî", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Hz. Pir Seyyid Yahya Şirvânî Sayısı)*, Yıl: 2014 (Kış), S. 29, s. 4-14.
- , "Şirvan'dan Anadolu'ya Akan İrfan Nehri: Tarikat-ı Aliyye-i Halvetiyye'nin Tarihî Kökleri", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Halvetiyye Sayısı)*, Yıl: 2012 (Yaz), S. 23, s. 10-23.
- , Feride Aliyeva, "Vird-i Yahya: Vird-i Settâr", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Hz. Pir Seyyid Yahya Şirvânî Sayısı)*, Yıl: 2014 (Kış), S. 29, s. 124-128.

- Sadık Vicedânî, *Tarikatler ve Silsileleri (Tomâr-ı Turûk-u Aliyye: Melâmiyye, Kâdiriyye, Halvetiyye, Sûfî ve Tasavvuf)*, Hazırlayan: İrfan Gündüz, Enderun Kitabevi, İstanbul 1995.
- Serin, Rahmi, *İslam Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler*, Petek Yayınları, İstanbul 1984.
- Seyyid Seyfullah, *Seyyid Seyfullah Külliyyatı I*, Hazırlayan: Arzu Meral, Revak Kitapevi, İstanbul 2014.
- Sofyalı Bâlî Efendi, *7 Makam 7 Nefs*, Hazırlayan: Muhammed Bedirhan, Hayy Kitap, İstanbul 2013.
- Soysaldı, İhsan, “Mevlâna’nın Mesnevî’sinde Nefis Kavramı”, *Uluslararası Mevlâna ve Mevlevîlik Sempozyumu*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa 26-28 Ekim 2007.
- , “Halvet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 8 /2007, S. 19, s. 235-243.
- Sühreverdî, Ebû Hafs Şihâbuddin Ömer b. Muhammed, *Avârifü'l-Maârif (Tasavvufun Esasları)*, Hazırlayan: Hasan Kamil Yılmaz – İrfan Gündüz, Erkam Yayınları, İstanbul 1993.
- Şah Veli Ayıntabî, “*Gelsün*” *Redifli Kasîde*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü, nu: 2022/3.
- , *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü, nu: 2022/1.
- , *er-Rihletü's-Seniyye ve'l-Vasıyyetü'l-Behiyye li'l-Fukarâi'l-Halvetiyye*, Süleymâniye Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi Bölümü, nu: 3188.
- , *Risâletü'l-Bedriyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü, nu: 2022/2.
- , *Atvâr-ı Seb'a*, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, nu: 827/7.
- , al-mostafa. t. y., “*Bikr'ul Vakt*”, Kaynak: http://www.al-mostafa.info/data/arabic/Bikr'ul_Vakt, (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2015.)
- Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Dersaadet, İstanbul 1317.
- Şengül, Fatma, *Uşşakilerde Etvâr-ı Seb'a*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

- Şengün, Necdet, *Kuloğlu Şeyh İlyas Etvar-ı Seb'a (Nefsin Yedi Mertebesi)*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2013.
- , "La'li Mehmed Fenai ve Divançesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2007, S. 25, s. 241-270.
- Şirvâni, Seyyid Yahya, *Şifa'ul-Esrar*, Hazırlayan: Mehmet Rıhtım, Sufi Kitap, İstanbul 2014.
- Şükürov, Zaur, "Muhammed Bahâeddîn Erzincânî Hazretleri", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Halvetiyye Sayısı)*, Yıl: 2012 (Yaz), S. 23, s. 46-48.
- Tahir, Bursalı Mehmed; *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, İstanbul 2003.
- Taş, Bünyamin, "Kuloğlu Şeyh Hacı İlyas ve Külliyyatı", *Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi)*, Mart-Nisan 2013, S. 35, s. 153-162.
- Tayşi, Mehmed Serhan, "Cemâl-i Halvetî", *DİA*, c. 7, s. 302-303.
- , "Cemâliyye", *DİA*, c.VII, s. 318.
- Türer, Osman, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetilik Örneği-Mustafa Nazmi Efendi'nin Hediye-tü'l-İhvân'ı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011.
- , *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- Uludağ, Süleyman, "Halvet", *Keşkül Tasavvuf ve Kültür Dergisi (Halvetiyye Sayısı)*, Yıl: 2012(Yaz), S. 23, s. 4-9.
- , *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 2009.
- , "Halvet", *DİA*, Yıl: 1997, c. 15, s. 386-387.
- , "Halvetiyye", *DİA*, Yıl: 1997, c. 15, s. 392-395.
- , Selçuk Eraydın, "Erbâin", *DİA*, Yıl: 1995, c. 11, s. 270-271.
- Uysal Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Yediveren Yayınları, Konya 2001.
- Uzunçarşılı İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, TTK Yay., Ankara 2011, c. 2.
- Vassaf, Osman-zâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.: Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, c. 1-5, İstanbul 2011.
- Yılmaz, Hasan Kamil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2011.

EK-1: ATVÂR-I SEB‘A’NIN YAZMA NÜSHASI

Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 827/7, vr. 56b-68a

(56b-57a)

EK-2: ŞAH VELÎ AYINTÂBÎ'NİN KABRİ

